УДК 902/903(477.53)"-5/20"

Олександр Супруненко

РОЗВІДКА УЗБЕРЕЖЖЯМ КАМ'ЯНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

Про обстеження узбережжя Кам'янського водосховища влітку 1982 р. Полтавським загоном археологічної експедиції «Славутич» Інституту археології АН УРСР і Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури, розширена інформація про які оприлюднена друком уперше більше ніж через 40 років після проведення робіт.

Унаслідок розвідки на ділянці лівобережжя водосховища протяжністю понад 80 км виявлено й обстежено 25 поселень, стійбищ і місцезнаходжень від доби неоліту до козацької епохи, 8 поодиноких та значних груп курганів, рештки ґрунтового некрополю й виявлено окремі виразні артефакти. Отримані матеріали походили переважно із другої тераси Дніпра і підтвердили повсюдну обжитість цієї території ще за доби неоліту, бронзового віку, на фінальному етапі раннього заліза. Варто відзначити сліди стоянки черкаської культури дніпро-донецького неоліту в ур. Овчаренки І біля с. Григоро-Бригадирівки, кілька поселень зі знахідками бабинської культури в околицях цього ж села та с. Солошине. Розвідки засвідчили повсюдну наявність на різночасових поселенських об'єктах доби середнього і пізнього бронзового віку кераміки постзрубного часу. На них же в околицях Григоро-Бригадирівки і Кишеньки відзначені знахідки уламків ліпного посуду пізньоскіфської та сарматської епох, а в ряді пунктів виявлена кераміка черняхівської і пеньківської культур. Підтверджено факт місцезнаходження на території с. Кишеньки решток поселення золотоординського часу, знищеного розмивом і забудовою, а також руйнування господарськими роботами його некрополю в ур. Мечеть. За результатами розвідок до наукового обігу введені кілька атрактивних знахідок, котрі стали надбанням регіональної археології, музейних колекцій та експозицій.

Ключові слова: *ямна, бабинська, зрубна, богуславсько-білозерська культури, передскіфський час, Білани, Бондарі, Кременчуччина, поховання, господарські ями*

Більше 40 років тому – в червні 1982 р. – до Полтавського краєзнавчого музею звернувся відомий археолог, доктор історичних наук, професор Д. Я. Телегін (1919–2011) із пропозицією участі групи юних археологів і керівника музейного гуртка, голови секції пам'яток археології Полтавської обласної організації Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури, завідувача сектору археології фондів музею О. Б. Супруненка у проведенні обстежень на узбережжі тоді Дніпродзержинського (нарази Кам'янського) водосховища (далі – вдсх.) в межах Полтавської області. Ці роботи здійснювалися Інститутом археології АН УРСР і УТОПІК з метою моніторингу стану збереження археологічних об'єктів у розмивах рукотворних водоймищ вздовж Дніпра. Необхідно було обстежити групу пам'яток, відомих за розшуками науковців Інституту археології 1960 р. [67], встановивши, що на той збереглося, а що ні, оглянути й описати щойно відкриті об'єкти, прямуючи серед плавнів вздовж берегів рукотворного «моря» та його островів.

Завдання начальника експедиції Д. Я. Телегіна було вкрай лаконічним: «Пройдіть від Комсомольська [сучасні Горішні Плавні, минаючи Келеберду, де невдовзі планувалися розвідувальні роботи Ю. О. Шилова] до південної межі області, зі смугою огляду в 2–3 км» [55, с. 87, 88]. Результатом робіт мали б стати відомості про, принаймні, півтора десятка археологічних об'єктів і наукова звітність за їх обстеження.

Маршрут розвідки включав території й окремі комплексні та поодинокі об'єкти археології, до вивчення яких у різний час доклали зусилля чимало археологів кін. XIX – XX ст. та на яких вони проводили стаціонарні чи науково-рятівні дослідження. Варто нагадати, що на надзаплавних терасах Дніпра проводили розвідки В. Г. Ляскоронський, М. Я. Рудинський, К. М. Мельник-Антонович, І. І. Ляпушкін, полтавська музейниця Г. О. Сидоренко, експедиції ІА АН УРСР кін. 50-х – поч. 60-х рр. XX ст. в зоні заповнення кол. Дніпродзержинського вдсх. на чолі з М. П. Кучерою та Д. Я. Телегіним (у складі останньої працювали О. В. Бодянський, Є. В. Махно, І. Ф. Ковальова, І. М. Шарафутдінова та ін.), Г. М. Некрасова, Ю. О. Шилов, пізніше неодноразово полтавці – автор, І. М. Кулатова, В. В. Шерстюк, горішнєплавнівський краєзнавець-археолог В. В. Лямкін, Ю. Ю. Башкатов й ін. Більш-менш тривалі стаціонарні дослідження Компанійцівського могильника черняхівської культури і супутніх старожитностей поряд здійснювали Є. В. Махно, І. М. Шарафутдінова, М. І. Сікорський та О. В. Бодянський, розкопки Мечетського некрополя біля с. Кишеньки на поч. XX ст. провели І. А. Зарецький і В. М. Щербаківський, курганів у зонах будівництв зрошувальних систем і кар'єрів кін. XX ст. Ю. О. Шилов та Л. М. Лугова, пізніше О. Б. Супруненко й деякі інші вчені [50; 52; 64].

Орієнтиром для пошуку в діяльності загону виступали результати обстежень 1960 р. експедиції ІА АН УРСР на чолі з Д. Я. Телегіним, зведені до наукової звітності [67, 89 арк.], а також детальні (із доступних на той час через повсюдну засекреченість) лоції узбережжя вдсх. поч. 1970-х рр., виконані у крупному масштабі, з позначенням берегів, лісових масивів, решток старих сіл, річок і боліт.

У кінці червня Полтавський загін експедиції «Славутич» на музейному автобусі відбув до першого маршрутного пункту розвідки — майбутнього польового табору в с. Карпівці Кременчуцького району. Зауважимо, що робота загону продовжувалася майже до кінця липня 1982 р.

Кілька слів про діяльність загону Полтавського краєзнавчого музею у складі експедиції «Славутич» [41, с. 2], до якого, крім автора, входили студентка ІІ курсу історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка Л. Цукерман, члени музейного археологічного гуртка – учні 9–10-х класів полтавських шкіл Л. Богачов, Л. Гольник, Є. Бондаренко, І. Гавриленко, Д. Левченко, М. Сташкевич, С. Яковенко та ін., частина з яких у майбутньому пов'язала свою діяльність з археологією, філософією або ж музейною справою, а частина стала свідомими громадянами, що підтримували наукову і пам'яткоохоронну діяльність. Учасники розвідки в умовах інтенсивного озеленення і різнотрав'я обстежили смугу завширшки 5 км вздовж берега водосховища протяжністю понад 80 км — від с. Келеберди Кременчуцького до с. Радянське (сучасне Придніпрянське) кол. Кобеляцького району, униз за течією Дніпра, практично до долини Орелі (рис. 1), виявивши 25 поселень, стійбищ і місцезнаходжень від доби неоліту до епохи пізнього середньовіччя, обстежили 8 поодиноких чи доволі значних груп курганів, рештки ґрунтового некрополя [42, с. 4], знайшли кілька атрактивних знахідок, що стали надбанням як регіональної археології, так і музейних експозицій [33, с. 8, 9–10, 25, №№ 22, 27, 81]. Тимчасові табори загону в ряді сіл стали місцями відправних пунктів суцільних за характером розвідок (сс. Карпівка, Солошине, Григоро-Бригадирівка, Кишенька, Орлик) [55, с. 89].

За результатами цих робіт підготовлено лише кілька публікацій [47; 61, с. 131–136], а окремі здобуті матеріали із обстежених об'єктів отримали висвітлення в монографічних [13, с. 15, 17–18, рис. 12; 39, с. 117] роботах, окремих наукових статтях [6, с. 41; 12, с. 114–115; 46, с. 28; 61, с. 131–134] та публікаціях [45, с. 243–244], у кінці-кінців потрапивши на сторінки шкільних підручників [3; 4] і «Зводів пам'яток історії та культури України» [9], що, звісно, відбулося через 3–5, а то і 20 років після проведення розвідки.

Д. Я. Телегін, як керівник експедиції, приїздив до Орлицького табору загону та по завершенні робіт доправив учасників до Кишеньки і Полтави.

Разом із ним вдалося обстежити рештки зруйнованих кам'яних гробниць та кромлеху в кургані на острові Турлук біля с. Орлик [48, с. 70–73], оглянути Мечетський могильник золотоординського часу [55, с. 90], де пізніше були проведені невеликі науково-рятівні дослідження [47; 60, с. 22–25, рис. 22].

Як не дивно, крім вказаних вище публікацій, матеріали розвідки вздовж Кам'янського вдсх. у повній мірі ніколи не публікувалися, а більша частина з них була доступна дослідникам лише в науковій звітності [40, 38 арк.]. Запропонована публікація має на меті заповнити цю інформаційну лакуну, ввівши до наукового обігу наслідки проведених робіт. Чергові моніторингові огляди відомих за розвідкою археологічних об'єктів здійснили 1993 р. київська музейниця О. Л. Бойченко [5, 66 арк.], а в 2023–2024 рр. (у межах Горішньоплавнівської територіальної громади) полтавські музейники І. О. Кучеренко й О. М. Ткаченко [18]. Деякі їх результати також наведені у запропонованій читачеві публікації.

Отже, матеріали археологічних обстежень згруповані у викладі за маршрутом розвідок загону — зверху вниз по Дніпру – від Стогніївської могили й околиць с. Келеберди на Кременчуччині до с. Придніпрянське на Кобеляччині (рис. 1). Вони доповнені результатами обстежень останніх років, відомостями про деякі нові знахідки, наслідками чергових оглядів, повідомленнями про випадки руйнувань тощо. Тут же вміщені посилання на узагальнюючі й оглядові наукові праці, що з'явилися друком з 1990-х рр.

1. Стогніївська могила, *курган, енеоліт – бронзовий вік* (IV – II тис. до н. е.). Знаходиться за 4,13 км на сх. (азимут 94º) від околиці м. Горішні Плавні (цеху виробництва окатишів ПрАТ «Полтавський ГЗК»), за 2,92 км на пн. сх. (аз. 43º) від околиці с. Келеберда, за 3,30 км на зах. (аз. 265º) від придорожньої частини с. Салівка, безпосередньо обабіч (на пн.) від бетонованої автодороги м. Горішні Плавні – сс. Салівка – Озера, в ур. Стогніївка (Шведівка), між дорогою і гідрозахисним каналом шламонакопичувачів комбінату (рис. 1: 1). На сьогодні територія кургану адміністративно належна безпосередньо Горішньоплавнівській міській територіальній громаді (далі – МТГ) Кременчуцького р-ну.

Обстежувався 1982 р. [40, арк. 6, рис. 2], оглядався 1983 р. повторно із метою укладання паспортної документації [14, 4, 2 арк.]. 1986 р. оглянутий Г. М. Некрасовою [25, арк. 56: с. Карпівка, курган № 12, рис. 214], 1993 р. О. Л. Бойченко [5, арк. 15, рис. 25, фото 20], 2007 р. О. Б. Супруненком, К. М. Мироненком і О. В. Сидоренком [57, арк. 36–37, рис. 52: 32; 109], 2010 р. О. Б. Супруненком та В. В. Шерстюком задля підготовки оновлень до облікової документації [15, 14 арк.; 63, арк. 46, рис. 4: 26].

У місцевого населення за пам'яткою закріпилася назва Стогніївська могила, що походить від найменування кол. хут. Стогніївка 2-ї пол. XIX – поч. XX ст.

З будівництвом шламонакопичувача сучасного ПрАТ «Полтавський ГЗК» та дороги із бетонованим покриттям до Салівки на поч. 1970-х рр. була здійснена спроба зруйнувати курган, що заважав спорудженню спрямленої ділянки «бетонки», котра так і не увінчалася успіхом. У зв'язку із приїздом геодезистів і представника Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури для перевірки факту руйнування кургану й пункту тріангуляції, спричинених будівництвом 1974 р., пошкодження на зах. та пд. полах були закидані навезеним супіском, а насипу за одну ніч повернули округлу форму. Тоді ж на вершину кургану встановили кілька кованих хрестів, перевезених із кладовища сусіднього, знесеного у 1960-х рр. с. Шведівка [38]. Згодом насип напівкільцем з пд. і пд. зах. був оточений полотном автодороги, а своїм місцезнаходженням спричинив чимало пригод. Саме завдяки такому розташуванню поряд із крутим поворотом шосе курган став добре відомий жителям сусідніх сіл і власникам навколишніх дачних ділянок (рис. 2).

На топографічній карті М 1: 100 000 см на насипу з віднос. вис. 2 м позначений пункт тріангуляції, з абсолютною вис. 71,3 м [75]. На топооснові М 1: 50 000 см міститься лише позначка абс. вис. 71,0 м [5, с. 9]. У науковій звітності об'єкт носить назву «Курган І біля м. Комсомольська» [40, арк. 6; 61, с. 132, рис. 1: 6].

Споруджений на підвищенні другої тераси лівого берега р. Дніпро та другої тераси правого берега його лівої притоки – р. Сухий Кобелячок, навпроти кол. гирла цієї річки. До сер. XX ст. насип був домінантою навколишнього прирічкового ландшафту.

Через спотворення природних ландшафтиоутворюючих чинників, у зв'язку з будівництвом обвалування шламонакопичувача, ділянки гідрозахисного каналу навколо цих величезних споруд, знесенням сусідніх сіл під час заповнення чаші Кам'янського вдсх. й насадженням лісу поряд, курган втратив первісне значення виразної форми історичного ландшафту. Проте, із будівництвом шосе, він опинився на «вістрі уваги» мешканців міста і сусідніх сіл саме як археологічна пам'ятка, котра потребувала охорони. А відтак був збережений і залишився яскравим нагадуванням про віддалені історичні епохи в історії краю. На разі курган став об'єктом показу місцевих туристичних маршрутів до сс. Келеберда, Салівка, на сусідні гранітні кар'єри [70, с. 85, № 62].

З пн. боку від насипу, за 70 м, зведений довгий насип обвалування шламонакопичувача вис. понад 50 м, з цієї ж сторони між курганом і насипом

прокладений гідрозахисний канал, а з пд. — бетоноване полотно автодороги. Курган, «затиснутий» між цими промисловими і транспортним об'єктами, залишився яскравим свідченням і реліктом історичного минулого, на ньому збереглася давня степова рослинність та кілька кущів.

Має правильну округлу форму, сегментоподібний перетин, природне задернування. З пн. боку його схили крутіші (22°–25°), з пд., зах. та сх. — пологіші, бл. 18°–20°. Вис. кургану 3,56 м, дм. 56 (зах. – сх.) × 41 (пн. – пд.) м. З пд. боку огинається шосе, поли незначно зруйновані під час будівництва дороги (рис. 3).

На вершині розташований тріангуляційний знак 4-го класу «Салівка» у вигляді простої вишки на трьох опорах зі сталевих труб, з рештками обвалування. У пн.-зах. та центр. частинах край вершини знаходяться 3 залізні хрести поч. XX ст. Географ. координати умовного центру (датум WGS 84): N 48°59'16.62", E 33°44'26.76". Пн. пола поросла кущами і деревами [64, с. 84–85, № 51]. Площа, яку займає курган, становить 0,1803 га. Археологічні розкопки не проводилися.

Руйнування 1974 р. зі втратою бл. 20 % площі насипу були відтворені шляхо-будівельною дільницею комбінату. Поли кургану з пд. боку підрізані влаштуванням полотна шосе. Його поверхня задернована. Загалом стан пам'ятки можна оцінити як задовільний. Земельна ділянка із курганом перебуває у державній власності за межами населених пунктів, у складі земель запасу.

Знахідки з розвідок неподалік кургану зберігаються у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Курган Стогніївська могила має наукове значення як стародавня поховальна споруда племен доби енеоліту – бронзового віку. Насип, як релікт історичного ландшафту цієї спотвореної промисловою діяльністю людини території, є важливим засобом нагадування про зв'язок епох у мікрорегіоні, а також залишається об'єктом туризму. Рішенням виконкому Полтавської обласної ради за № 165 від 23.04.1984 р. «Про затвердження переліку пам'яток історії та культури, додатково виявлених і споруджених на території області і взятих на державний облік і охорону» курган взятий на державний облік як пам'ятка археології місцевого значення, що вчергове підтверджено наказом Міністерства культури України № 228 від 27.03.2013 р. (додаток 3, п. 9). Охоронний № 4672 – Пл (рис. 4).

2. Шведівка, поселення, *пізній бронзовий вік* (3-тя чв. II – поч. I тис. до н. е., XIII – XIV, XVIII – XIX ст.). Розташоване за 4 км на зах. – пн. зах. від с. Салівка та 3,2 км на пн. зах. від с. Карпівка, за 0,5 км на пд. сх. від кол. знесеного с. Шведівка, в ур. Богомазів бугор, сьогодні залісненому (рис. 1: 2).

Адміністративно належне до Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ Кременчуцького р-ну. Невелика частина площі розорюється.

Відкрите розвідками науковців ІА НАН України у 1960 р. [67, арк. 19], обстежувалося О. Б. Супруненком у 1982 [40, арк. 6; 61, с. 134, рис. 1: 7] і 2015 рр. 2010 р. краєзнавцем В. В. Лямкіним тут виявлено кілька доволі вирозних індивідуальних знахідок.

На задернованій площі піщаного відрогового підвищення другої тераси правого берега р. Сухий Кобелячок і лівого берега р. Дніпро помітні рештки хатищ садиб села, де трапляються численні дрібні уламки ліпного посуду доби пізнього і фінального бронзового віку (з домінуванням матеріалів постзрубного часу). Орієнтовна площа – бл. 1,5 га (100 × 150 м) [64, с. 74, № 47] (рис. 5).

Із розораної частини місцезнаходження з боку Карпівки походять уламок леза бронзової бритви доби пізнього бронзового віку (рис. 6) та частина срібної литої накладки на піхви шаблі чи пояс серпоподібної форми, із розчленуванням на три частини і фестончасто оформленим одним із боків, із коротким бічним упором (рис. 7), що належить прикрасі спорядження вершника золотоординського часу [54, с. 163, 164, рис. 3: 3].

Матеріали зборів із розвідкових обстежень зберігаються у фондах Інституту археології НАН України та Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

3. Зозулиної могили група курганів І, *енеоліт – ранній залізний вік* (IV – І тис. до н. е.). Група курганів (лівий берег р. Сухий Кобелячок, лівобережний басейн р. Дніпро) у складі 20-ти насипів, вис. 0,3–6,0 м і дм. 10–60 м, знаходиться на пн.-зах. і зах. околицях с. Салівка, займаючи пануючий над околом мис лівого високого берега р. Сухий Кобелячок (рис. 1: 3). Адміністративно належна до Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ.

Насипи поряд із Зозулиною Могилою та найбільший курган уперше оглядалися 1982 р. [40, арк. 7–8; 61, с. 134, рис. 1: 9], повторно в 1986 р. Г. М. Некрасовою [25, арк. 56, рис. 211], 1993 р. О. Л. Бойченко [5, арк. 15, рис. 24]. Збори підйомних матеріалів на території групи здійснив 2007 р. В. В. Лямкін. Детально комплекс курганного могильника обстежувався О. Б. Супруненком 2007 та ним же і В. В. Шерстюком у 2008 рр. [57, арк. 21–23; 62], пізніше оглядався автором та О. М. Ткаченком у 2023 р.

Як група курганів у складі семи більших насипів комплекс включений до проєкту Державного реєстру пам'яток місцевого значення по Полтавській обл., а оголошений пам'яткою археології ще рішенням Полтавського облвиконкому за № 165 від 22.04.1984 р. Кількість курганів могильника суттєво збільшилася за результатами розвідок 2007–2008 рр. унаслідок їх виявлен-

ня на території села, по інший бік від дороги до с. Петрашівка, де раніше здіймалися щільні насадження кущів [58, с. 90, рис. 2: 2].

Курганний могильник розкиданий широким, меридіонально зорієнтованим «ланцюжком» на відстань до 1,5 км на пн. – пн. зах. і пд. сх. від найбільшого кургану, що має власну назву — Зозулина Могила (на топограф. картах сер. XX ст. зустрічається також Могила Махнівка). Він розташований на території кол. колгоспної тракторної бригади (рис. 8). Зах. пола цього великого кургану підрізана бульдозером із метою влаштування дороги поряд зі сміттєзвалищем. В обриві, на рівні стародавнього горизонту в основі насипу, помітні гранітні брили, складені «кільцем» навколо одного із первинних насипів, належні великому енеолітичному кромлеху, а також сліди вогнищ. Поверхня насипу задернована, вкрита кладовищем XX ст., де найдавнішим є надгробок, що належить похованню 1921 р. Більша частина поверхні пошкоджена сучасними захороненнями.

Абс. вис. 97,6 м, віднос. вис. за топоосновою 1953 р. 6,7 м, сучасна віднос. вис. 6,0 м, дм. 55 × 62 м (рис. 9). Географ. координати вершини насипу із залишками тригопункту: N 49°0'17,559", E 33°46'25,895" [53, с. 13, 96].

Кургани №№ 3–16 — розташовані на відстані в 0,2–0,3 км вздовж краю схилу мису та на підвищеннях його плато, витягнуті своєрідним рядочком за віссю пд. зах. — пн. сх. на 0,3 км вздовж правого узбіччя автодороги на Петрашівку. Насипи №№ 9–10 були зайняті селищем черняхівської культури Петрашівка I (рис. 10).

Результати обмірів та обстеження курганів наступні.

Насип № 2 вис. 0,6 і дм. 15 м прилягає до кургану № 1 з пн. боку. Його поверхня вкрита залишками звалища сміття. Насип пошкоджений польовою дорогою. Знаходився на території кол. тракторної бригади, наразі — забур'янений. Віднос. вис. на 1953 р. 0,8 м. Географ. координати: N 49°0'33,547", E 33°46'24,103".

Курган № 3 розташований на пн. відгалуженні панівного підвищення мису. Вис. 0,7 м, дм. 25 м. Насип знівельований розорюванням. Віднос. вис. на 1953 р. 0,8 м. N 49°0'33,547", E 33°46'24,103".

Насипи №№ 4 і 5 вис. 0,8 та 0,9 м, дм. 24 і 25 м розорюються. Віднос. вис. останнього на 1953 р. становила 1,1 м. Географ. координати більшого: N 49°0'29,173", E 33°46'13,655".

Курган № 6 вис. 0,6 і дм. 22 м дуже розораний. Абс. вис. за топоосновою 1953 р. 88,4 м. N 49°0'36,758", E 33°46'27,202".

Курган № 7 вис. 0,7 м і дм. 16 м розорюється, немовби нависаючи над схилом заплави Сухого Кобелячка. Географ. координати умовного центру: N 49°0'36,474", E 33°46'19,138".

Насип № 8 вис. 0,5 і дм. 20 м тривалий час розорюється. З курганом пов'язана знахідка бронзової бляшки до вузди пізньоскіфського часу, виявленої у 2007 р.

Курган № 9 вис. 0,4 і дм. 14 м розташований у межах селища черняхівської культури Петрашівка І. Розорюється. З насипу виорана гранітна стела, на поверхні відзначені знахідки уламків стінок ліпного ямного посуду. N 49°0'33,108", E 33°45'57,971".

Курган № 10 вис. 0,5 і дм. 15 м дуже розораний. На поверхні помітна пляма материкового викиду від поховання. N 49°0'34,609", E 33°45'58,849".

Насип № 11 вис. 0,4 і дм. 13 м також розорюється, знаходиться поряд із польовою дорогою на с. Роботівка. N 49°0'34,573", E 33°46'0,804".

Кургани №№ 12–14 вис. 0,30–0,50 м і дм. 10–17 м невеликі і дуже розорані.

Насип № 16 вис. 0,8 м і дм. 20 м переділений навпіл ґрунтовою дорогою. Половина задернована.

Кургани №№ 17–20 вис. 0,5–0,6 м і дм. 15–20 м також розорюються [64, с. 50, 61–64, 87, рис. 64, 85–86; 109].

Як вже зазначалося, поряд із курганом № 8 знайдено литу бронзову бляшку від ременя до вузди коня, у вигляді стилізованої голівки хижого птаха, з двома круглими, оточеними валиковим обрамленням, рельєфними «кнопками»-упорами, одна з яких передає око, інша, нижня, — «сережку» птаха. На звороті бляшки наявна напівкругла петля. Довж. 3,4 см; шир. 2,4 см; вис. петлі 0,7 см (рис. 11). Коло стилістично подібних прикрас ременів вузди загалом характерне для старожитностей скіфського часу V – IV ст. до н. е. Середнього Подоння і спорядження коня ранніх сарматів Приазов'я та Поволжжя. Знахідка, вірогідно, пов'язана із руйнуванням одного зі впускних поховань згаданого вище кургану [59, с. 328–329, рис. 2].

Під час огляду на насипах №№ 8–11 виявлені фрагменти ліпного посуду ямної та катакомбної культур із «розчосами» на поверхні; № 14 – кераміка зрубної культури, а також відщепова кінцебічна скребачка доби раннього бронзового віку.

На схилі високого берега, напроти розораного насипу № 9, з боку Петрашівки, трапилася невелика примітивна гранітна антропоморфна стела, виорана з насипу. Вона має напівовальну, скруглену до верху форму, із невеликим виступом голови, позначеними плечима, обрисами рук в рельєфі – на рівні ліктів. Стела виготовлена з плити сірого граніту, злегка обробленої вздовж країв шляхом сколювання. Розміри цієї скульптури: вис. 68,6 см; шир. 46,5 см; товщ. 12–15 см, маса – більше 60 кг. Пам'ятка стародавньої монументальної пластики ямно-катакомбної доби перевезена до скансену Краєзнавчого музею м. Горішні Плавні. Індивідуальні знахідки з курганів

групи надійшли до колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського [24, с. 443, кол. вкл. Х: 16].

Група курганів І Зозулиної могили є виразною комплексною пам'яткою археології місцевого значення, належною до епох енеоліту – раннього залізного віку. Охоронний № 2360-Пл.

4. Могили Масловського група курганів ІІІ, *енеоліт – ранній залізний вік* (IV – I тис. до н. е.). Розташована за 1,62 км на пн. – пн. сх. (аз. 16º) від кол. приміщень тракторної бригади та кургану Зозулина Могила з сільським кладовищем, за 1,52 км на пн. сх. (аз. 67º) від пн. околиці с. Петрашівка, 0,77 на пн. сх. (аз. 137º) від пн. околиці с. Роботівка Пришибської сільської територіальної громади, справа (на сх.) від ґрунтової дороги, що веде із Салівки на Роботівку (рис. 1: 4).

Великий курган оглядався О. Б. Супруненком 1982 р. [40, арк. 5: Салівка, кург. № 5], Г. М. Некрасовою 1986 р. [25, арк. 56: с. Салівка, № 7, 212], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 15, рис. 25, фото 20]. Як група обстежувався в 2007 і 2010 рр. О. Б. Супруненком, К. М. Мироненком і О. В. Сидоренком [57, арк. 23–24, рис. 13: 10; 16; 50–51]. Останній огляд стану збереження здійснений О. М. Ткаченком 2023 р. [18].

У науковій звітності за 2008 р. позначений як «група курганів ІІІ поблизу с. Салівка», адже крім великого до її складу входить невеличкий розораний курган вис. 0,30 м і дм. 25 м, що розташований за 0,10 км на пн. зах. від Могили Масловського [62, арк. 66–67].

У 2000 р. проєктом організації території земельних часток (паїв) у межах розпайованих земель кол. КСП ім. Леніна Салівської сільради Кременчуцького р-ну землі під курганом були помилково розпайовані.

За згадкою топоніму на топографічних картах сер. – 2-ї пол. ХХ ст. значний за розмірами курган має власну назву — Могила Масловського. Ніколи не розорювався, залишаючись задернованим, з сер. ХІХ ст. вершина насипу використовувалася як кладовище.

На топографічних картах-«триверстовках» 1869 р. та 1918–1922 рр. на місці розташування великого кургану показане лише кладовище, причому — без навколишніх споруд і розміщених поряд хуторів [81]. Отже, кладовище на цьому об'єкті існувало з сер. ХІХ ст. і могло бути некрополем двох землевласницьких дворів, що розміщувалися на зах. від кургану [64, с. 64].

На крупномасштабній карті, складеній за геодезичною зйомкою 1953 р., курган мав віднос. вис. 4,6 м та абс. 86,0 м, носив назву «курган Могила Масловського» [62, арк. 66–67, рис. 4: 38; 54; 204–206; 76]. Позначений він і на топографічній карті М 1: 100 000 см як насип з віднос. значенням вис. у 5 м [75]. На мапі мірилом 1: 50 000 см має абс. вис. 86 м і ту ж назву [5, с. 9]. Археологічні розкопки не проводилися.

Власне Могила Масловського знаходиться праворуч від ґрунтової дороги, що прокладена вздовж краю схилу лівого високого берега р. Сухий Кобелячок (лівої притоки р. Дніпро). Насип займає вершину незначного підвищення на плато тераси, до певної міри використаного будівельниками споруди. Він розташований поряд із краєм високого берега (понад 13 м над рівнем заплави), над сх. «коліном» вигину долини Сухого Кобелячка, між сс. Салівка і Роботівка, фактично, на краю вододільного підвищення у межиріччі рр. Сухий Кобелячок і Дніпро (рис. 12) [61, с. 132, рис. 1: 6].

Ландшафт місця розташування групи курганів рівнинний надзаплавний, з наявністю підйому вододільного плато над руслом невеликої річки, що підвищується на пд. — в бік Салівки. Поверхня плато навколо повністю розорана і підкреслює масштаби споруди на тлі лісосмуги, розташованої з пн.-сх. боку, своєрідність і форму насипу, надаючи додаткових переваг Могилі Масловського як історико-ландшафтній домінанті округи. Лише вздовж схилу високого берега ростуть поодинокі дерева і кущі, згруповані над ярами і вибалками. На пн. від кургану, за 0,4 км розташована зникаюча лісозахисна смуга, що відділяє масив розораних угідь від сусіднього с. Роботівка.

Форма великого насипу близька до кола в плані, у перетині — сегментоподібна, візуально дещо «загострена» в центрі, за рахунок спорудження у 1930-х рр. пункту тріангуляції. Поли досить круті (17°–22°), значно стрімкіші з пн. та пн.-зах. боків. Вис. задернованого кургану 4,6 м, дм. основи насипу 48 × 50 м. Вершина незначно сплощена. На ній збереглися сліди обвалування геодезичного знаку (5 × 5 м). Вежа знаку відсутня. Обвалування спричинило до руйнування верхньої частини насипу, а підсипання пункту тріангуляції загострило «вершину» цього підвищення на 0,6 м.

На вершині помітні горбки кількох поховань кладовища руб. XIX – XX ст. На пн. сх. схилі поли росте поодиноке дерево, є кілька дрібних кущів, сліди великих нір. Поли кургану на 1–2 м навкруги оборані внаслідок багаторічного використання у сівозміні [16; 64, с. 5, 9, 15, 64, № 38, кол. рис. 7].

Площа, яку займає курган, становить 0,1885 га. Географ. координати умовного центру (датум WGS 84): N 49°01'9.97", E 33°46'52.04".

До складу групи входить невеликий розораний курган, описаний вище. На ріллі на пн. зах. помітні сліди кількох «плям» викидів зовсім розораних насипів маленьких курганів. Поряд виявлені дрібні уламки ліпного посуду ямної і катакомбної культур раннього бронзового віку. У 1982 р. тут знайдені фрагменти ліпних посудин епохи бронзи із розчосами, шматочок нижньої частини тулуба оранжевоглиняної амфори і рушничний кремінь (рис. 13) [40, арк. 5].

Загальний стан поховальної споруди задовільний. Насип належить до числа рідкісних археологічних об'єктів, що не розорювалися, і входить у перелік двох десятків найбільших курганів Кременчучини. Стан маленького кургану – незадовільний, його насип зовсім розораний (рис. 12).

Земельна ділянка, зайнята обома насипами, перебуває у приватній власності (земельні частки (паї) № 25–26, на масиві угідь № 4). Проте, Могила Масловського виключена із сівозміни і не розорюється через помилковість проєктного рішення, що має бути оскаржене [16, 12 арк.].

Великий задернований курган є помітним орієнтиром та однією з історико-ландшафтних домінант навколишньої місцевості (в окрузі 5 км), виразною археологічною пам'яткою, доступною для огляду (рис. 14). Його наукове значення зумовлене великими розмірами, в цілому не характерними для лісостепових районів, непорушеністю і задернованістю всієї споруди, розташуванням її в межиріччі Дніпра і Сухого Кобелячка на порівняно значній відстані від степових районів Дніпровського Лівобережжя. Наявність великих курганів в околицях Салівки є також свідченням проходження вздовж терас лівого берега Сухого Кобелячка ланки давнього шляху від його гирла до верхів'я Псла, що функціонував ще за доби бронзового віку [64, с. 5, 15, 64].

Могила Масловського зі складу групи охороняється як пам'ятка археології місцевого значення. Охоронний № 4811-Пл. Невеликий розораний насип неподалік через розпаювання на облік та під охорону не взятий.

5. Карпівка I, **селище**, *черняхівська культура* (2-га чв. I тис. н. е.). Знаходиться за 2,1 км на пд. зах. від с. Салівка та в 0,5–0,6 км на пд. зах. – пд. від Благовіщенської церкви с. Карпівка, за 60 м на пд. зах. від кол. колгоспної насосної станції в ур. Хобівка (кол. хут. Хобівка) (рис. 1: 5). Адміністративно належне до Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ Кременчуцького р-ну.

Розташоване на підвищенні першої тераси лівого берега р. Сухий Кобелячок (старе русло) вис. 1,5–3,5 м над рівнем заплави, шир. 80–120 м, котра на сьогодні зайнята забудовою головної вулиці села.

Виявлене розвідками Полтавського загону експедиції «Славутич» влітку 1982 р., що знайшло відображення в науковій звітності як «пункт Салівка III» [40, арк. 8; 61, с. 132, рис. 1: 10]. Оглядалося О. Б. Супруненком навесні 2008 і 2016 рр. Стан збереження окремих ділянок засвідчений оглядом автора 2024 р.

Культурні рештки виявлені на городі гр. Яковенко М. Ф., що займав пологий схил тераси вис. до 1,8 м над рівнем заплави стариці Сухого Кобелячка, за 8–10 м від берега (рис. 15). Окремі скупчення фрагментів черня-

хівського гончарного посуду та ін. культурних решток наявні й на сусідніх городах, аж до прибережної смуги [40, арк. 8].

На селищі зібрані уламки гончарної кераміки з шерехатою і лискованою поверхнями (рис. 16), фрагменти амфор пізньоримського часу, кістки тварин, уламки димленого і полив'яного посуду руб. XVIII – XIX ст. Встановлена збереженість супіщано-чорноземних культурних нашарувань потужністю 0,5–0,7 м, що містять матеріали черняхівської культури, в т. ч. фрагменти ліпного посуду пізньоскіфської традиції, а також із домішками піску й зернинами товченого граніту в тісті.

Орієнтовна площа поселення може перевищувати 1,2 га, проте вона на сьогодні здебільшого зайнята городами і сільською забудовою [64, с. 66, № 43].

Місцеві жителі повідомляли, що на останцевих пагорбах в основі схилу високого берега на пн. від селища у 1970-х рр. виявляли залишки поховань у вигляді осунутих у відслоненні кісток людей, одного разу – гончарний сироглиняний глек із відбитою ручкою.

Селище належить до числа відомих дослідникам поселенських об'єктів черняхівської культури [1, с. 61, 63; 64, с. 66, № 43].

Під час обстежень округи селища, за 80 м поблизу старого броду через Сухий Кобелячок, В. В. Лямкіним виявлена унікальна для території України монета — посрібнений анонімний дирхем м. Алмалик у Південно-Східному Узбекистані, карбований за династії Чагатаїдів і датований сер. XIII ст. (658/660 р. Х.) [27, с. 46–47, рис. 1]. Появу подібних середньоазійських монет у регіоні пов'язують із перебуванням у Подніпров'ї контингентів військ великого еміра Тимура (Тамерлана) (1336–1405) наприкінці XIV ст. (рис. 17), під час його походу на Західний улус Золотої Орди і до Києва [54, с. 164, рис. 3: 4].

Зібрані в 1982 р. матеріали зберігається у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, монета – у Краєзнавчому музеї м. Горішні Плавні.

6. Група курганів І Робленої могили, *енеоліт – ранній залізний вік* (IV – І тис. до н. е.). Знаходиться за 3,0–3,8 км на зах. (аз. 278–287°) від сучасної зах. околиці с. Григоро-Бригадирівка [61, с. 134, рис. 1: 11] Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ, за 1,67–2,20 км на пд. сх. (аз. 117–143°) від с. Карпівка, на краю плато корінної тераси лівого берега р. Дніпро (сучасного Кам'янського вдсх.) (рис. 1: 6).

9 курганів цієї та найближчих груп «на захід та південний захід від села, ліворуч від дороги Григоро-Бригадирівка – Шматкове, групами й окремо», використовуючи дані карт колгоспів та радгоспів області, згадують у пере-

ліку «Довідника» Г. О. Сидоренко і Д. Я. Телегін 1982 р. [36, с. 52]. Уперше комплекс був обстежений О. Б. Супруненком 1982 р. й охарактеризований як група курганів у складі 15-ти насипів, із прив'язкою до Шматківського гранітного кар'єру на той час Салівської сільської ради Кременчуцького р-ну [40, арк. 9–10]. Тоді ж була зафіксована власна назва комплексу – Роблена могила, а навколо найбільшого насипу — майдану № 1 відзначені сліди кільцевого рівчака.

За цими й додатковими обстеженнями 1983 р. об'єкт як група курганів у складі 12 насипів в ур. Роблена могила поблизу с. Салівка був включений до переліку пам'яток місцевого значення Полтавської обл. (рис. 18) (рішення Полтавського облвиконкому за № 165 від 23.04.1984 р.) [17, арк. 1, 4]. Кургани №№ 13–15 до складу комплексної пам'ятки археології у той час не потрапили, як належні до території Кобеляцького р-ну.

У 1993 р. могильник обстежувався О. Л. Бойченко, яка нарахувала у складі групи 12 насипів (№№ 1–9 і 3 дуже розорані, без номерів), а ще один (№ 10) — у складі групи на зах. від описаної, що розміщувався у лісі (рис. 19). На той час на майдані вже були помітні сліди грабіжницьких шурфів [5, арк. 11, рис. 37].

У 2007 р. 15 насипів могильника оглядалися археологами ЦОДПА. На майдані № 1 виявлено кілька скарбошукацьких шурфів, а також велику кількість гільз й решток набоїв часу Другої світової війни, що засвідчило використання цієї пануючої висоти в якості оборонного об'єкту на кол. гітлерівському вересневому лівобережному плацдармі 1941 р. Відзначена й ще одна паралельна топонімічна назва комплексу, відома серед місцевого населення — Шведські могили [51, арк. 34–35, рис. 52: 31; 53: 28–31; 100–106]. Невдавзі група оглядалася В. В. Шерстюком за розвідок по «Зводу» на території кол. Кобеляцького району області. Було обстежено 6 більших насипів, 4 — в зах. частині (№№ 1–2, 8–9 за нумерацією 1982 р. і по паспорту), 2 — у сх. (відповідно, №№ 11–12). Через забур'янення дрібніших насипів виявити не вдалося. На майдані (№ 1) вже була розташована спостережна сторожова дерев'яна вежа. На кургані № 2 відзначена велика кількість потрощеного оранкою рваного аморфної форми гранітного каміння, певно, від решток кромлеху [65, арк. 14–18, рис. 16–24].

Доволі розлогий могильник складається із 2-х частин, «західної» та «східної»: у зах. розміщується більша частина насипів (№№ 1–9, у т. ч. майдан), через вибалок на сх. знаходяться ще 2 доволі помітні кургани і зовсім невеликий (№№ 10–12), трохи на зах. — насипи №№ 13–15 [64, с. 85–86, рис. 105]. Останні умовно не входили до складу комплексу пам'яток археології місцевого значення. За обстежень 2012 р. відзначено, що на майдані з'явилося кілька провалів давніх катакомб і численні ритвини від скарбошукацьких пошуків. Результати обмірів й огляду насипів подаються нижче.

Рештки кургану – майдан № 1, вис. 3,2–3,4 м і дм. 60 м, має в центрі лійкоподібну яму, без слідів вусів чи буртів. Більшою мірою задернований, поли підорюються. Раніше тут розміщувався пункт топографічного координування. У центрі заглибини росте кілька дерев, на поверхні є ями від бліндажів і провали, шурфи металозбирачів (рис. 20).

Курган № 2 вис. 1,4 м та дм. 30 м розорюється, на поверхні знайдено чимало гранітних каменів різних розмірів (рис. 21).

Кургани №№ 3–7 вис. 0,4–1,0 м і дм. 25–32 м розорюються, зберегли сегментоподібні у перетині обриси.

Насип № 8 вис. 1,2 м при дм. 28 м розорюється. Невеликий курган № 9 вис. 0,5 м і дм. 13 м також розорюється. Ще один курган № 10 вис. 0,5–0,6 м має дм. бл. 20 м і розорюється. Курган № 11 висотою 1,2 м з діаметром 27 м також розораний. Ще один більший розораний курган № 12 має вис. 1,4 м та дм. 30 м.

Розорані кургани №№ 13–15 вис. 0,3–0,6 м з дм. 15–22 м на час останніх обстежень були вкриті щільними посівами сільськогосподарських культур. Між зазначеними насипами, виходячи із даних розвідки 1982 р., були помітні не менше 8 «плям» розораних викидів поховань зовсім невеликих курганів, рештки яких прослідкувати за наступних оглядів уже не було змоги [65, арк. 14–18, рис. 16–24].

Майдан № 1 позначений як курган із абс. значенням вис. 58,4 сажнів на військово-топографічних картах видань 1869 – поч. XX ст. [73; 74]. Найбільші кургани групи №№ 1, 2 та 11 і 12 показані на топографічній карті зразка 1941 р. [78]. Певно, аналогічна ситуація відображена й на німецькій карті 1943 р., що була складена на основі радянських мап РСЧА. Тут вказані насипи №№ 1, 2 (без значення висот), 8–9 (з віднос. вис. 1 м), 11 (з такою ж вис.) та 12 (з абс. значенням вис. 117 м) [83].

На топографічних основах Генерального штабу мірилом 1: 50 000 та 1: 100 000 см 1983 р. у складі могильника позначені кургани і майдан №№ 1 (з віднос. й абс. вис. 3 м та 120,9 м), 2, 8 (обидва без значення вис.) та 12 (з віднос. вис. 2 м) [77; 80; 82]. На крупномасштабній мапі мірилом 1: 10 000 см зйомки 1978–1982 рр. насип № 12 має віднос. вис. 1,5 м, № 11 — 1,6 м. На аналогічно масштабній карті іншої номенклатурної лінії майдан № 1 вказаний із віднос. вис. 3,1 м, абс. — 120,2 м, у зах. частині насипу на той час розміщувався пункт координування. Кургани №№ 2 та 12 показані зі значеннями віднос. вис. 1,5 м [65, арк. 14–18, рис. 16–24].

Під час огляду могильника 2023 р. співробітниками Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського кількість помічених насипів склала вісімнадцять, при цьому 3 кургани №№ 20–22, обстежені О. Б. Супру-

ненком (кургани №№ 13–15) у 1982 р. та один курган за № 23 за огляду 1993 р. О. Л. Бойченко (курган № 6), на поверхні вже не простежувалися [18, арк. 8–11, рис. 22: 5; 23–41]. А навесні 2024 р. горішньоплавнівський музейник С. О. Єремєєв повідомив про подальше руйнування майдану «скарбошукачами».

Нижче наводимо таблицю останніх обмірів курганів групи 2023 р., здійснених І. О. Кучеренко та О. М. Ткаченком.

№ п/п	Географ. Координати	Вис. (м)	Дм. (м)	Примітки
1	2	3	4	5
1	48°58'19.29" N; 33°48'36.85" E	3,4	60; 50 – задернована поверхня	Задернований майдан
2	48°58'17.96" N; 33°48'31.89" E	1,4	30	Розорюється
3	48°58'17.94" N; 33°48'26.73" E	0,5	25	Розорюється
4	48°58'19.10" N; 33°48'29.85" E	1,0	25	Розорюється
5	48°58'16.00" N; 33°48'24.33" E	0,4	20	Розорюється
6	48°58'18.04" N; 33°48'24.45" E	0,5	20	Розорюється
7	48°58'20.33" N; 33°48'30.96" E	0,4	15	Розорюється
8	48°58'19.76" N; 33°48'41.55" E	1,0	30	Розорюється
9	48°58'16.72" N; 33°48'42.77" E	0,4	25	Розорюється
10	48°58'17.78" N; 33°48'34.26" E	0,4	20	Розорюється
11	48°58'27.02" N; 33°49'10.70" E	1,0	20	Розорюється
12	48°58'27.49" N; 33°49'15.65" E	1,4	30	Розорюється

1	2	3	4	5
13	48°58'26.80" N; 33°49´12.58" E	0,2	15	Розорюється
14	8°58'25.60" N; 33°49'19.61" E	0,5	25	Розорюється
15	48°58'10.82" N; 33°48'16.52" E	0,2	15	Розорюється
16	48°58'25.76" N; 33°49'8.66" E	0,2	15	Розорюється
17	48°58'26.21" N; 33°49'9.67" E	0,2	15	Розорюється
18	48°58'25.98" N; 33°49'15.50" E	0,2	15	Розорюється
19	48°58'26.71" N; 33°49'8.07" E	0,2	20	Розорюється
20	48°58'28.88" N; 33°49'23.11" E	2023 р. не виявлений	—	За О. Б. Супруненком 1982 р. курган № 13
21	48°58'25.36" N; 33°49'27.96" E	2023 р. не виявлений	—	За О. Б. Супруненком 1982 р. курган № 14
22	48°58'25.36" N; 33°49'27.96" E	2023 р. не виявлений	—	За О. Б. Супруненком 1982 р. курган № 15
23	48°58'18.36" N; 33°48'42.38" E	2023 р. не виявлений	—	За О. Л. Бойченко 1993 р. курган № 6

Група курганів в ур. Роблена могила залишається доволі яскравою комплексною поховальною пам'яткою лівобережного узбережжя Дніпра, згрупована як значне скупчення великих, середніх за розмірами і зовсім маленьких курганів над гирлом Сухого Кобелячка. Більші 12 курганів охороняються як пам'ятка археології місцевого значення в ур. Роблена могила. Охоронний № 2359-Пл (проте зі старою прив'язкою до с. Салівка та Шматківського гранітного кар'єру) [37: Курганна група (ур. Роблена Могила (1983)].

7. Григоро-Бригадирівка І, *поселення, бронзовий вік, передскіфський, пізньоримський і ранньослов'янський часи* (ІІ – поч. І тис. до н. е.; 2-га і 3-тя чв.

І тис. н. е.). Знаходиться за 4 км на пд. зах. від села, на місці кол. хут. Гіївка (рис. 1: 7), в зоні розмиву узбережжя Кам'янського вдсх [36, с. 52]. Адміністративно належне до Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ.

Обстежувалося О. Б. Супруненком 1982 р. [40, арк. 10–11, рис. 16–21], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 8]. Оглядом В. В. Лямкіна 2016 р. встановлене збереження ділянки культурних нашарувань та обростання оголень кущами і деревами.

Під час розвідки 1982 р. на вузькій смузі пляжу і в розмивах берега вис. 0,5–1,3 м виявлена велика кількість фрагментів ліпної кераміки епохи бронзи та раннього залізного віку, уламки гончарного посуду, кахлів і скла XVIII – XIX ст. (рис. 22), численні кістки тварин (рис. 23), залізні шлаки [44, с. 362].

Упродовж 120 м в обривах берега читалися культурні нашарування товщ. 0,3–0,9 м. Площа поселения позначена на місцевості (кол. краю другої тераси лівого берега р. Дніпро) задернованим підвищенням вис. 0,4–1,0 м над літнім рівнем урізу вод, що поросло кущами і деревами. Пн. його частина знаходиться під сосновими насадженнями. Вірогідно, площа поселення складає більше 1,1 га (80–100 × 120 м). Культурні відкладення зволожені, місцевість навкруги часом зазнавала підтоплень.

За місцем найбільшого скупчення культурних решток в розмиві берега вис. 1,1 м, у зачистці (5 м) під дерновим шаром знаходився гумусований прошарок відкладень з рештками життєдіяльності села XVIII – XIX ст. З глиб. 0,30 до 0,95 м від рівня денної поверхні залягав темно-чорний гумусований шар з дрібними вуглинами, шматочками кісток тварин, підстелений предматериковим прошарком сіро-коричневого і шаром материкового палевого суглинків (рис. 24). У гумусі виявлені фрагменти кераміки епохи бронзи і черняхівської культури, вироби з кременю. Уламки черняхівського гончарного посуду залягали до глиб. 0,4–0,5 м, кераміка епохи бронзи – з 0,6 до 0,8 м (рис. 25).

Серед знахідок вирізняються кілька культурно-хронологічних комплексів: епохи бронзи, початку раннього заліза, 2-ї чв. І тис. н. е. та ранньослов'янського часу. До першого належать уламки ліпного посуду доби середньої бронзи – бабинської культури (рис. 26: 3), а також слабко профільовані і прямі вінця ліпних горщиків банкової форми пізнього бронзового віку – заключного етапу розвитку бережнівсько-маївської зрубної культури і постзрубного часу (рис. 26: 4–6), в т. ч. зі свердлиною (рис. 26: 8). З поодиноких знахідок відзначимо фрагменти ліпних орнаментованих катакомбних горщиків (рис. 26: 1, 2), відщепи кременю, а також рушничний напівпрозорий кремінь на пластині сіро-коричневого кольору (рис. 26: 7).

До початку раннього залізного віку можна віднести уламки тонкостінних ліпних горщиків із домішками дрібного піску в тісті, орнаментованих прокресленими лініями, відбитками косо поставленої палички та «коліщатка» (рис. 26: 9, 10), частину чорноліської миски (рис. 26: 11) і вінце ліпного горщика з пальцевими защипами по зрізу початку кіммерійської доби (рис. 26: 12).

З-поміж отриманих матеріалів наявні уламки гончарного посуду черняхівської культури, в т. ч. стінок горщиків із шерехатою поверхнею, а також великих тарних ліпних посудин із товченим гранітом в тісті. Відзначимо уламок точильного бруска з поздовжною канавкою від гострення тонких металевих предметів (рис. 26: 13), характерний для кола речей черняхівського побуту.

Кераміка ранньослов'янського часу представлена фрагментами стінок і денець товстостінних ліпних горщиків із домішками крупних зернин шамоту і жорстви та з поверхнею сіро-бурого кольору (рис. 27: 1), масивного ліпного горшка-зерновика з відігнутим заокругленим вінцем (рис. 27: 2), бугристою поверхнею пеньківського типу [40, арк. 10–11, рис. 16–21; 61, с. 132, 133, рис. 1].

Знахідки з обстеження поселення зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Близько третини поселення наразі розмито водосховищем. За останні два десятиліття процес розмиву сповільнився внаслідок заростання берега кущами й очеретом. Багатошарове і різночасове поселення потребує проведення додаткових обстежень і визначення із питаннями обліку та охорони як виразного археологічного об'єкта.

8. Григоро-Бригадирівка ІІ, *поселення, пізній бронзовий вік, пізньоскіфський, пізньоримський і ранньослов'янський часи* (кін. ІІ, ост. трет. І тис. до н. е.; 2-га і 3-тя чв. І тис. н. е.). Виявлене за 1 км на пн. зах. від поселення Григоро-Бригадирівка І, за 4,5 км на пд. зах. від села, в ур. Гіївка [61, с. 133, рис. 1], за сучасним адмінподілом – на території Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ (рис. 1: 8).

Відкрите 1982 р. [40, арк. 12, рис. 22–25], обстежувалося О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 9]. Оглядом 2016 р. встановлене збереження ділянок культурних нашарувань, що поросли кущами верболозу й очеретом.

Під час обстежень 1982 р. у смузі розмиву та відслоненнях берега вис. 0,6–1,2 м упродовж 80 м виявлені фрагменти ліпного посуду епохи бронзи і раннього залізного віку, а також матеріали XVIII – поч. XX ст. Площа поселення, позначена на порослій деревами і кущами місцевості незначним підвищенням розмитого вдсх. краю другої тераси лівого берега р. Дніпро, задернована і може складати більше 1 га [61, с. 133].

Виявлено 65 фрагментів кераміки, 7 знарядь і рубаних кісток, уламок сланцевого точильного бруска й відщеп кременю [40, арк. 12]. Кілька фрагментів ліпного посуду належать епосі пізнього та фінального бронзового віку (рис. 28: 1, 3).

У розмиві трапився развал товстостінної ліпної корчаги із підлискованою поверхнею сіро-бурого кольору із прямо зрізаним відігнутим вінцем (дм. бл. 15 см), горловиною, що плавно переходить у покаті плічка, з опуклобоким тулубом на рівному дні. В тісті посудини відзначений шамот, дрібний пісок і жорства (рис. 29). Це — корчага пізньоскіфського часу III–I ст. до н. е. [3, с. 146–147, карта 10.6; 11; 12, с. 115–116; 13, с. 15, 17, рис. 12].

Серед знахідок – фрагменти гончарних горщиків із шерехатою поверхнею, уламки горчарних мисок та ін. посудин із лискуванням сірого й чорного кольорів черняхівської культури (рис. 28: 4), а також кілька доволі виразних фрагментів стінок ліпних горщиків із бугристою поверхнею, з домішками зерен шамоту, жорстви і дрібного піску (рис. 30) пеньківської культури [61].

Матеріали зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Майже половина поселенського об'єкту на сьогодні розмита водосховищем, хоча процес руйнування зупинився внаслідок заростання берега верболозом й очеретом. Рештки багатошарового поселення потребують проведення додаткових обстежень і визначення із питаннями обліку та охорони цієї потенційної археологічної пам'ятки.

9. Григоро-Бригадирівка, курган I, *енеоліт – бронзовий вік* (IV – II тис. до н. е.). Знаходиться за 0,8–1,0 км на сх. – пд. сх. від поселення I в ур. Гіївка, за 3,0 км на пд. зах. від с. Григоро-Бригадирівка [61, с. 133, рис. 1] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ, біля кол. знесеної його сх. околиці – хут. Боцули (рис. 1: 9).

Обстежувався 1982 р. [40, арк. 12], оглядався О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 10]. Позначений на більшості топографічних карт від сер. XIX ст. [81], з останніх – в атласі узбережжя Дніпровських водосховищ поч. XXI ст. масштабу 1: 50 000 см [2, с. 9].

Задернований і порослий деревами курган розташований у сосновому лісі на березі Кам'янського вдсх., займаючи підвищення надзаплави заввишки бл. 1,5 м.

Має правильну округлу форму, вис. 2,0 м та дм. 25 м [40, арк. 12].

10. Овчаренки І, поселення, *неоліт, ранній і пізній бронзовий вік, скіфський час* (V, II – I тис. до н. е.). Знаходиться на сх. околиці кол. хут. Овчаренки, за 0,5 км на пд. – пд. сх. від старої «підгірної» частини с. Григоро-Бригадирівка [36, с. 52] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ (рис. 1: 10).

Відкрите розвідками експедиції Д. Я. Телегіна 1960 р. під час обстежень території у зоні заповнення Кам'янського (кол. Дніпродзержинського) вдсх. [67, арк. 24–25]. Обстежувалося О. Б. Супруненком 1982 р. [40, арк. 13], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 10]. Оглядом 2016 р. засвідчене на той час часткове задернування території, що поросла кущами і деревами.

Займає вузьку смугу підвищення другої тераси лівого берега р. Дніпро завширшки 80–200 м, видовжену із зах. – пн. зах. на сх. – пд. сх. вздовж високого берега, загальною протяжністю 3–4 км, оточену з обох сторін рештками заболочених проток-стариць (рис. 31). Культурні залишки поширені на площі більше 4 га (80–100 × 500 м), переважно подрібнені розорюванням. Подйомні матеріали концентруються своєрідними «гніздами» навкруги вершин піщаних підвищень (рис. 32).

Під час обстежень 1982 р. зібрані 130 фрагментів кераміки, 10 уламків виробів з різних порід каменю та 13 знарядь та відходів виробництва із кременю [40, арк. 13–14].

Серед кераміки превалюють уламки ліпного посуду із добре загладженою, а часом і лискованою поверхнями, тістом щільної маси із домішками піску, зрідка товченого граніту із блискітками слюди. Це – фрагменти злегка відігнутих і прямих вінець, іноді прикрашених орнаментом у вигляді прогладжених чи розчленованих валиків, в т. ч. із пальцевими защипами (рис. 33: 1–4). Є уламок верхньої частини посудини із рядом видовжених скошених ямок під вінцем (рис. 33: 5). З-поміж фрагментів стінок ліпних посудин наявні уламки з валиком, розділеним косими насічками, з ямками від косо поставленої палички, прокресленим візерунком (рис. 34: 2–4). Превалююча частина керамічного комплексу притаманна старожитностям сабатинівського етапу зрубної культури, постзрубному часу і фіналу бронзового – початку раннього залізного віків.

Серед знахідок наявні 2 уламки стінок посудин епохи ранньої бронзи (рис. 34: 1), фрагмент петельчастої ручки черпака із домішками шамоту в тісті (рис. 34: 6) та венце ліпного горщика з наскрізними отворами і наліпним валиком з пальцевими відтисками скіфської доби (рис. 34: 5), кругле свинцеве пряслице дм. 2 см (рис. 35: 3), а також уламок вінця пізньоскіфської корчаги, орнаментований круглим наліпом (рис. 33: 7) [3, с. 146–147, карта 10.6; 44; 12, с. 15].

Вироби із каменю представлені сколами різноманітних знарядь із якісно обробленою, здебільшого шліфованою поверхнями. Є фрагмент обуху сокири з діабазу, два пісковикових точильних бруски (рис. 34: 7), уламок базальтового виробу трапецієподібної в перетині форми зі шліфованою поверхнею (мотика-?) (рис. 35: 2), частина зернотерки овальної форми із розового граніту (рис. 36: 2) [40, арк. 13–14, рис. 28–31].

Комплекс виробів із кременю репрезентують 5 сколів і 6 відщепів, кінцева на пластині й округла на короткому відщепі скребачки (рис. 36: 1), що відносяться до неолітичної доби. До цієї епохи, вірогідно, належить і так званий «човник» – знаряддя овальної форми зі злегка закругленною основою й випуклою верхньою частиною, через яку проведений поперечний жолобок [33, с. 8, № 22; 72, с. 5]. Верхні краї цього скругленого в основі жолобка зрізані під кутом в 25°–30°. Його розміри: довж. 12,2 см, шир. 6 см, вис. 4,3 см; матеріал виготовлення – криворізький сірий тальковий сланець; поверхня зашліфована (рис. 35: 1). Подібні вироби дослідники розглядають як важки до списометалки, котрі використовувалися за доби мезоліту – початку енеоліту [6]. Ця знахідка, швидше за все, належить до кола старожитностей неолітичної епохи і пов'язана з мисливською діяльністю населення дніпро-донецької неолітичної культурної спільноти [61, с. 133, 134, рис. 2].

Колекції з розвідкових обстежень зберігаються в Наукових фондах Інституту археології НАН України та Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Культурні нашарування поселения значною мірою зруйновані багаторічною оранкою чи видуті, проте ще збереглися ділянками на підвищеннях тераси. Поселенський об'єкт потребує додаткового вивчення і визначення із заходами з його обліку та охорони.

11. Овчаренки II, стійбище, *пізній бронзовий вік* (2-га пол. II тис. до н. е.). Відкрите за 0,5 км на зах. – пн. зах. від поселення Овчаренки I, за 0,35 км на пд. зах. від «підгірної» частини с. Григоро-Бригадирівка (рис. 1: 11) сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ.

Обстежувалося 1982 р. [40, арк. 13], оглядалося О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 10]. На сьогодні заліснене.

Розташоване на вузькому підвищенні другої тераси лівого берега р. Дніпро, видовженому із зах. – пн. зах. на сх. – пд. сх. вздовж схилу високого берега. Оточене з обох сторін рештками заболочених проток (рис. 37).

Культурні рештки виявлені на пісках, серед насаджень сосни, на площі 0,8 га (80 × 100 м). Зібрані фрагменти ліпного посуду із домішками товченого граніту в тісті та кілька відщепів кременю.

Керамічний комплекс належить фінальній добі пізнього бронзового віку. Один із фрагментів має пряме вінце посудини банкової форми, прикрашений по зрізу косими відтисками палички (рис. 38) [40, арк. 13, рис. 32–33].

Знахідки зберігаються в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

12. Овчаренки ІІІ, сліди стійбища, *середній бронзовий вік* (2-га чв. ІІ тис. до н. е.). Знаходиться за 0,8 км на пд. зах. від поселення Овчаренки І, за 0,6 км на пд. зах. від «підгірної» частини с. Григоро-Бригадирівка [40, арк. 15] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ (рис. 1: 12).

Обстежувалося влітку 1982 р., за огляду 2016 р. не виявлене.

На дюнах другої тераси лівого берега р. Дніпро, наразі заліснених (рис. 39), виявлені окремі дрібні уламки ліпного посуду завтовшки 0,7–0,9 см з домішками піску в тісті сірого і чорного кольорів. Ознак збереженості культурних нашарувань не виявлено [40, рис. 34].

13. Мазепин Яр, *рештки хутора, фінал козацького часу* (XVIII ст.). Виявлені на місті кол. хут. Підгора, за 1,3 км на зах. – пн. зах. від с. Григоро-Бригадирівка [61, с. 133, рис. 1] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ, в гирлі глибокої, свого часу зволоженої балки Мазепин Яр, біля схилу високого лівого берега р. Дніпро (рис. 1: 13), за 50 м від спуску грейдованої дороги до Шматківського гранітного кар'єру з боку села (рис. 40).

Згадується у переліку давніх історичних урочищ, наведеному Л. В. Падалкою 1914 р. [32, с. 181]. Обстежувалися О. Б. Супруненком 1982 р. [40, арк. 15], оглядалися О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 11]. 2009 р. В. В. Лямкіним і В. В. Шерстюком у відслоненні досліджена господарська яма із численними знахідками уламків гончарного посуду XVIII ст. [66, додаток]. За огляду 2023 р. відзначене задернування території, місцями поростої кущами, та відсутність помітних оголень.

Під час обстежень біля витоків балки виявлена велика кількість фрагментів гончарного посуду XVIII – XIX ст., уламки цегли з оплавленням від функціонування гончарного горну, шматочки пляшкового скла тощо, а також фрагмент прямого вінця ліпної енеолітичної посудини з домішками «білих волосків» у тісті щільної маси, орнаментованого відбитками чотиризубого гребінцевого штампу (рис. 41) [40, арк. 15, рис. 35–38].

На території хутора досліджена господарська яма, що належала до числа зернових грушоподібної форми, зі звуженням вгорі (дм. горловини 0,9 м),

макс. дм. 1,35 м, глиб. 1,3 м від рівня денної поверхні. У мішаному попелястому заповненні яма містила численні уламки гончарного кухонного і столового світлоглиняного посуду та кістки тварин. Серед кераміки переважали частини світлоглиняних горщиків з орнаментальними мотивами у вигляді ліній-пасок, хвиль, ком та галок, «гусячих лапок», цяток, скошених і прямих мазків, нанесених двома кольорами ангобів – червоно-коричневого і білого. З-поміж фрагментів столового посуду частина уламків належала мискам з діагонально відігнутими краями, з потовщеним зрізом вінець та округлими берегами, червоноглиняній макітрі з візерунком, нанесеним ангобуванням, розписаному ангобами кухлю, вірогідно, полтавського виробництва, а також глекам (рис. 42). Індивідуальні знахідки репрезентували комплекс знарядь і фрагментів побутових виробів фіналу Гетьманської епохи: залізний бурав-свердло, чашечку білоглиняної орнаментованої люльки, уламки скляної пляшки із тавром, кістяну платівку-прикрасу до порохівниці-?, котрі датуються мідною «полушкою» часу правління Анни Іоаннівни (1731 р.), перекарбованою з копійки-«хрестовика» Петра I (рис. 43). Комплекс знахідок із господарської ями дозволяє датувати її заповнення 2-ю чв. – сер. XVIII ст. [26, с. 84–94].

Знахідки з обстежень 1982 р. зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, матеріали розкопок господарського об'єкту – Краєзнавчому музеї м. Горішні Плавні.

Пам'яткоохоронний статус поселенського об'єкта не визначений.

14. Піщана Гора, *місцезнаходження, скіфський і фінал козацького часу* (3-тя чв. I тис. до н. е.; XVIII ст.). Знаходиться навпроти гирла балки Мазепин Яр, за 1,2 км на зах. від с. Григоро-Бригадирівка [61, с. 133, рис. 1] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ Кременчуцького р-ну, в ур. Піщана Гора (рис. 1: 14).

Обстежувалося 1982 р. [40, арк. 15], оглядалося В. В. Лямкіним і В. В. Шерстюком 2009 р., які відзначили задернуваний стан підвищення та відсутність візуально помітних руйнувань [66, додаток].

Розташоване на та навколо великої піщаної дюни округлої в плані форми вис. 2,5 м і дм. 70 м, поверхня якої задернована (рис. 44). В її основі на площі в 0,1 га зібрані вивітрені фрагменти ліпної кераміки скіфського часу (рис. 45: 1), вінця оранжевоглиняної амфори і тонкостінної античної солонки (рис. 45: 2, 3), а також числені уламки червоноглиняного гончарного посуду 2-ї чв. – сер. XVIII ст. (рис. 45: 4) [40, арк. 15, рис. 39–40].

Знахідки з обстежень зберігаються в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Місцезнаходження, що, вірогідно, є залишками стійбища, за фіналу козацького часу входило до території невеликого хутора Підгора в околицях Келеберди [26]. Пам'яткоохоронний статус для об'єкта відсутній.

15. Григоро-Бригадирівка, *курган ІІ, енеоліт – бронзовий вік* (IV – II тис. до н. е.). Розтрашований на сх. «нагірній» околиці с. Григоро-Бригадирівка [61, с. 133, рис. 1], за 70 м від крайніх садиб, біля краю обриву високого лівого берега р. Дніпро (рис. 1: 15).

Обстежувався 1982 р. [40, арк. 16], оглядався О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 12] та О. М. Ткаченком 2024 р. [18, арк. 13, рис. 22: 21; 54].

Позначений на топографічних картах від сер. XIX ст. [81], з останніх – в атласі узбережжя Дніпровських водосховищ поч. XXI ст. М 1: 50 000 см [2, с. 9; 75]. На топографічній мапі 1932 р. вказаний як курган з віднос. вис. 3,5 м [77; 78]. На сучасних картах зі станом місцевості на 1982 р. нанесений курган з абс. вис. 91,2 та віднос. вис. 4,0 м [75].

Задернований насип має вис. 2,5 м і дм. 25 м (рис. 46). Через його центр в широтному напрямку прокладена траншея завширшки 3,5 м і глиб. бл. 2,5 м, утворена внаслідок вибирання ґрунту для підсипки траси кол. водонапірного трубопроводу Григоро-Бригадирівської зрошувальної системи (рис. 47), що споруджувалася трестом «Полтавводбуд» у 1980 р. [40, арк. 16, рис. 42–43]. Географ. координати умовного центру (датум WGS 84): N 48°57'39.65", E 33°54'42.52".

Відтоді насип кургану руйнується від сповзання до траншеї та внаслідок дії ерозійних чинників.

16. Солошине, селище Ісаївка І, *пізньоримський час: черняхівська культура; ранньосередньовічний час: пеньківська культура* (2-га чв. – поч. 3-ї чв. І тис. н. е.). Знаходиться на пд.-зах. околиці с. Солошине [61] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ, за 0,15 км в тому ж напрямку від кутка Ісаївка (рис. 1: 16).

Виявлене І. І. Ляпушкіним 1947 р. [28, с. 164], відзначене на карті черняхівських пам'яток Дніпровського Лівобережжя Є. В. Махно (1960) [30, с. 38] та в «Довіднику з археології України. Полтавська область» (1982) [36, с. 55]. 1982 р. обстежувалося О. Б. Супруненком [40, арк. 21–22], 1993 р. О. Л. Бойченко [5, арк. 36]. Останній огляд стану збереження здійснений О. М. Ткаченком 2023 р. [18].

Розташоване на двох понижених відрогах лівого корінного берега р. Дніпро, утворених його долиною і витоками балок, що тут сходяться.

На сх. мису культурний шар майже знищено у 1950-х рр. під час будівництва дамби ставка (рис. 49). На зах. мису матеріали трапляються на ріллі на площі бл. 3 га (200 × 150 м) (рис. 48). Обидва відроги розорюються, використовуючись під городи, частково задерновані. Їх загальна площа перевищує 4,5 га [35, 6 арк.].

Серед підйомних матеріалів – 250 фрагментів гончарної черняхівської кераміки з шерехатою і лискованою поверхнями (рис. 50–51), до 2-х десятків фрагментів ліпних посудин (рис. 52), уламки амфор пізньоримського часу та середини І тис. н. е. (рис. 53). Також знайдено кілька уламків ліпного посуду ранньослов'янського часу, в т. ч. частини масивних ліпних сковорідок (рис. 54), 2 точильні бруски [40, арк. 21–23, рис. 44–54; 44].

Колекції знахідок із розвідкових обстежень зберігаються у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського та Краєзнавчому музеї м. Горішні Плавні.

Селище є порівняно добре збереженим поселенським об'єктом пізньоримського часу лівобережного узбережжя Дніпра [1, с. 51–52] й охороняються як пам'ятка археології місцевого значення. Охоронний № 2254–Пл.

17. Солошине, Ісаївка ІІ, *поселення, бронзовий вік, пізньоримський час: черняхівська культура* (ІІ тис. до н. е.; 2-га чв. І тис. н. е.). Виявлене за 0,50 км на зах. – пд. зах. від околиці с. Солошине та 0,45 км на зах. від селища І (рис. 1: 17), за 0,3 км на пн. зах. від решток кол. старого колгоспного току [1, с. 51].

Відкрите розвідками О. Б. Супруненка 1982 р. [40, арк. 24], оглядалося 1993 р. О. Л. Бойченко [5, арк. 37]. Стан збереження засвідчений обстеженнями О. М. Ткаченка 2024 р.

Займає вузьку терасу завширшки бл. 200 м, що простягається з пд. сх. на пн. зах. паралельно високому лівому берегу р. Дніпро на 0,6 км, розорюється.

На ріллі на площі бл. 0,25 га (30 × 80 м) зібрані уламки ліпного і гончарного посуду та підквадратне за формою шліфоване базальтове знаряддя типу куваделка (рис. 55: 1). Половина фрагментів – дрібні уламки ліпного посуду доби бронзового віку, друга половина – частини черняхівських посудин із шерехатою та лискованою поверхнями (рис. 55: 2–4) [40, арк. 24, рис. 55].

Подрібнені уламки гончарного посуду черняхівської культури трапляються на значно більшій площі – більше 1 га [44, с. 362], що в останній час розорюється доволі інтенсивно і часто відвідується місцевими збирачами

антикваріату. З-поміж їх зборів відомі фрагменти скляних виробів, кілька бронзових і срібних фібул, пара римських денаріїв (повідомлення М. П. Стахіва, 2024 р.).

Потребує проведення додаткових обстежень, хоча й наразі може розглядатися як селище зі складу «куща» черняхівських поселень в ур. Ісаївка.

18. Солошине ІІІ, *поселення, бронзовий і ранній залізний віки: катакомбна, бабинська, зрубна, постзрубна, черняхівська культури; Новітній час* (ІІ – поч., кін. І тис. до н. е.; 2-га чв. І тис. н. е.; кін. ХІХ – поч. ХХ ст.). Знаходиться за 3,5 км на зах. – пд. зах. від с. Солошине [61, с. 133, рис. 1] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ, на території лісових угідь кол. мисливського господарства Київського військового округу, наразі приватизованої бази відпочинку, розташованої на пд. зах. краю ур. 9-й острів (рис. 1: 18).

Відкрите розвідками експедиції Д. Я. Телегіна 1960 р. під час обстежень території у зоні заповнення вдсх. як поселення епохи пізньої бронзи [67, арк. 26–27]. Обстежувалося О. Б. Супруненком 1982 р. [40, арк. 18], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 12]. Оглядом 2024 р. засвідчене збереження задернованої підвищеної ділянки урочища, що поросла кущами і деревами.

Займає вузький і довгий мис, площею бл. 1 га (70 × 150 м), що утворився внаслідок розмиву ділянки надзаплавної тераси в ур. Жилівка, котра в минулому знаходилася у межах знесеного с. Солошине. Мис задернований, порослий деревами і кущами, часом підтоплюється. Висота берега над літнім урізом вод не перевищує 0,15–0,40 м (рис. 56б). Не шурфувалося [44].

На піску берега і мілководді виявлені фрагменти різночасового ліпного посуду, кістки тварин, уламки виробів з каменю, мідні монети кін. ХІХ – поч. ХХ ст., що позначають місцезнаходження на підвищенні старого Жилівського кладовища.

З-поміж зібраних матеріалів різних епох найбільш ранніми є фрагменти вінець ліпних горщиків катакомбного часу з характерною орнаментацією (рис. 57: 1, 2, 5) та кінцево-бічна скребачка на пластині світло-сірого кременю (рис. 57: 3). Наявна добірка уламків ліпних посудин бабинської культури, в т. ч. з наліпними валиками, розчленованими пальцевими відбитками (рис. 57: 4). Переважають фрагменти ліпних горщиків епохи пізньої бронзи, належні до пізнього етапу розвитку бережнівсько-маївської зрубної культури та постзрубного часу. Це уламки з наліпним валиком і насічками по краю вінця, валику й плічкам, частина з яких належить посудинам банкової форми (рис. 57: 6) [40, арк. 18–19, рис. 56–60].

Серед знахідок також наявні фрагменти більш тонкостінного ліпного посуду фіналу бронзового віку – початкової доби раннього заліза з відбитками зубчастого штампу, наколами косо поставленої палички, прокреслеми лініями (рис. 57: 7).

З окремих знахідок виявлені вінця невеликих типово сарматських ліпних горщиків з пальцевими відтисками по зрізу (рис. 57: 8), уламок стінки амфори й кілька фрагментів гончарного посуду із шерехатою поверхнею черняхівської культури, частина рожевогранітного каменю до зернотерки і пісковикового точильця (рис. 58: 1, 2) [11].

Колекції з розвідкових обстежень зберігаються в Наукових фондах Інституту археології НАН України та Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського.

Культурні нашарування зруйновані влаштуванням новітнього кладовища, більшою мірою розмиті чи підтоплені водосховищем, що може бути підставою для додаткового вивчення поселенського об'єкту.

19. Солошине-Колони, *поселення, енеоліт – бронзовий вік: бабинська і бережнівсько-маївська зрубна культури* (IV, II тис. до н. е.). Обстежувалося за 1,0 км на пд. сх. від кол. знесеного та 2,8 км на пд. зах. від забудови сучасного с. Солошине, за 2,1 км на пн. від Тахтаївського гранітного кар'єру, в ур. Колони (хут., кол. куток знесеного села) [61, с. 131–132] сучасного Східного старостату Горішньоплавнівської МТГ (рис. 1: 19).

Відкрите І. М. Шарафутдіновою 1960 р. як поселення сабатинівського етапу зрубної культури епохи пізньої бронзи [67, арк. 269; 69, с. 12]. Обстежувалося 1982 р. [40, арк. 20–21], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 11]. Оглядом 2024 р. засвідчене збереження частини задернованої підвищеної ділянки урочища, що щільно поросла кущами і деревами.

Знаходиться на незначному підвищенні надзаплавної тераси лівого берега р. Дніпро із сучасною віднос. вис. 1,0–1,5 м та орієнтовною площею бл. 0,8 га (рис. 59). Вірогідно, до третини площі об'єкту розмито водами вдсх. [44].

Під час обстежень фрагменти ліпної кераміки і кістки тварин виявлені на ділянці обриву берега (12 м) невеликої затоки. Вис. уступу берега тут складала 0,7–1,1 м і дозволила здійснити зачистку довж. 4 м, в результаті якої під дерновим шаром виявлені культурні нашарування потужністю 0,5–0,7 м з уламками ліпного посуду доби середнього і пізнього бронзового віку (рис. 60).

Серед уламків – частини стінок і денець кількох ліпних посудин з багатоваликовою орнаментацією бабинської культури у вигляді «бахроми», скошених чи прямих валиків, що відходять донизу від масивної із пальцьовими відтисками пружки (рис. 61). Тісто має помітні домішки жорстви [40, арк. 20–21, рис. 61–66].

Домінуючий керамічний комплекс представлений фрагментами слабко профільованих і банкових ліпних посудин із шерехатою, зрідка більш-менш загладженою поверхнями, прикрашених під вінцем і по тулубу гладким валиком, інколи – з відбитками пальців чи насічками. Частина прямих вінець горщиків банкової форми неорнаментована. В їх тісті – пісок і жорства (рис. 62: 1–4). На деяких наявне незначне профілювання (рис. 62: 6). Один із фрагментів належить ліпній мисці відкритого типу (рис. 62: 5).

З цієї ж ділянки размиву поряд із кол. хут., пізніше кутком Колони знесеного села, походять дві ліпні посудини, що свого часу надійшли до збірки Солошинского громадського історико-краєзнавчого музею. Вони виявлені гр. І. К. Коваленком у 1978 та 1979 рр., а 1984 р. передані зі школи на постійне зберігання до колекції Полтавського краєзнавчого музею.

Перша – червоноглиняний тонкостінний ліпний кубок біконічної форми, вірогідно, софіївського типу трипільської культури (рис. 63), із домішками піску в тісті – чи не єдиний вцілілий зразок пізньотрипільських імпортів до середовища енеолітичних лісостепових племен півдня сучасної Полтавщини. Вис. 9 см, дм. вінця 6,8 см, дм. тулуба 8,6 см, дм. денця 3 см [3, с. 91, рис. 12; 33, с. 9, 10, № 27; 61, с. 133–134, рис. 2].

Друга посудина – кубок жаботинського типу з високою шийкою й округлим тулубом та ямкою на дні, світлокоричневою лискованою поверхнею. Орнаментований на тулубі широким поясом різьбленого візерунку, заповненого білою пастою, розбитим скошеними лініями на геометричні фігури – великі і малі трикутники, заштриховані різним способом, що чергуються із незаштрихованими, розділеними гладкими смугами (рис. 64). Репрезентує передскіфський стиль білої пастової інкрустації ліпного столового посуду VIII – поч. VII ст. до н. е. Вис. 9,5 см, дм. вінця 9 см, дм. корпусу 11,5 см [33, с. 25, № 81; 61, с. 133–134, рис. 2, 3].

Колекції з розвідкових обстежень зберігаються в Наукових фондах Інституту археології НАН України та Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, де експонуються й обидві згадані вище ліпні посудини.

Культурні нашарування поселения лише частково зруйновані розмивом вдсх. Поселенський об’єкт потребує додаткового вивчення і визначення із заходами його постановки на облік та під охорону.

20. Тахтаївський гранітний кар'єр, **курган**, *енеоліт – бронзовий вік* (IV – II тис. до н. е.). Знаходиться за 0,35 км на пн. сх. від кар'єру, за 0,1 км на пн. – пн. зах. від трансформаторної підстанції видобувного підприємства, біля краю схилу високого лівого берега р. Дніпро (рис. 1: 20), правобіч від автодороги з с. Світлогірське [40, арк. 21] в адміністративних межах Світлогірського старостинського округу Кобеляцької територіальної громади Полтавського р-ну.

Оглядався автором 1977 р., обстежувався ним же 1982 р. [61, с. 131–132, рис. 1], О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 11]. Стан збереження більше половини насипу засвідчений оглядом В. О. Мокляка 2015 р.

Позначений на топографічних картах 2-ї пол. XIX ст. [81], в атласі узбережжя Дніпровських водосховищ поч. XXI ст. масштабу 1: 50 000 см [2, с. 13] як точка координування з абс. вис. 131,0 м. Можливо, згадується Л. В. Падалкою як «земляна споруда невизначеного характеру» в ур. Тахтайка [32, с. 175].

Унаслідок вибирання ґрунту на підсипання автопід'їздів до кар'єру курган виявився зруйнованим наполовину (рис. 65). В центрі насипу наявна велика заглибина дм. 15–17 м і глиб. до 2,7 м, що є наслідком, можливо, грабіжницьких розкопок XIX ст. Сліди селітроварницького складування ґрунту навкруги відсутні. Натомість наявні рештки окопів часу Другої світової війни.

Крутизна напівкільця збережених задернованих схилів становить 40º. Вис. решток насипу місцями досягає 3,5 м, дм. бл. 50 м [40, арк. 21, рис. 67, 68].

21. Тахтаївський гранітний кар'єр, *поселення, бронзовий вік* (кін. III – II тис. до н. е.). Обстежувалося за 3 км на сх. – пд. сх. від адмінкорпусів кар'єру, на невеликому уступі другої тераси, прилеглої до високого лівого берега р. Дніпро, що підмивається вдсх. (рис. 1: 21) [61, с. 131–132, рис. 1], в адмінмежах Світлогірського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну. Виявлене розвідкою М. А. Стана 1941 р. [10, с. 29, 34, рис.], обстежувалося І. М. Шарафутдіновою і Д. Я. Телегіним 1960 р. як поселення епохи пізньої бронзи [67, арк. 27], автором 1982 р. [40, арк. 21–22, рис. 69–71] та О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 11]. Наразі невелика збережена частина поселенського об'єкта більшою мірою вкрита кущами й заростями очерету.

Збережена частина розмитого поселення має площу бл. 0,25 га, була позначена невеликим підвищенням на прилеглій до схилу високого берега

ділянці тераси. В обриві вис. 0,4–0,9 м і на піску узбережжя впродовж 20 м зустрічалися окатані фрагменти кераміки, кістки тварин і будівельні залишки хутора XIX – поч. XX ст. (рис. 66). У пд.-сх. частині розмиву закладена зачистка довжиною 3 м з наступною стратиграфічною ситуацією: 1) 0–0,05 м – дерновий шар; 2) 0,05–0,45 м – глиняно-гумусний шар життєдіяльності хутора з будівельними рештками XIX – поч. XX ст.; 3) 0,45–0,90 м – гумусований шар чорно-коричневого забарвлення з культурними відкладеннями поселення; 4) з 0,9 м – палевий суглинок-материк. У нашаруваннях археологічного характеру виявлено 5 уламків ліпного посуду доби бронзового віку, в т. ч. фрагмент потовщеного відігнутого вінця посудини з округлим корпусом зі слідами гребінцевого загладжування поверхні та скошеними насічками на місці переходу шийки до плічків від горщика катакомбного часу, що мав домішки дрібного піску в тісті сірого кольору (рис. 67: 1).

Із зачистки і підйомних матеріалів походило 35 уламків ліпного посуду, чимало рубаних та колотих кісток тварин, заготовка кістяного знаряддя. З-поміж кераміки наявні фрагменти вінець ліпних горщиків бабинської культури, прикрашених по валику пальцевими відтисками і насічками з домішками піску в щільному тісті, рядами валиків (рис. 67: 2, 3, 6), уламок ліпної миски тієї ж доби (рис. 67: 4). Частина фрагментів належить ліпній кераміці доби пізнього бронзового віку (рис. 67: 5–7). Наявна заготовка кістяного виробу, виготовлена із трубчастої кістки тварини, вірогідно, призначена під знаряддя для плетіння (рис. 67: 8).

Виходячи із окатаності знахідок та невеликої частини збереженого підвищення, поселення розмивалося інтенсивно і майже знищене вдсх.

22. Світлогірське, місцезнаходження, *бронзовий вік* (II тис. до н. е.). Оглянуте влітку 1982 р. [40, арк. 22; 61, с. 131–132, рис. 1] за 1,0 км на пд. зах. від кол. річкового причалу «Світлогірське» на території однойменного села Світлогірського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну, на пляжі під обривом високого лівого берега р. Дніпро (рис. 1: 22), де виявлені кілька окатаних фрагментів ліпної кераміки доби бронзового віку.

Місце знахідки може розглядатися як периферійні залишки розмитого поселення, перекритого водами вдсх., або ж як рештки зруйнованого обвалом насипу кургану, що свого часу містився на краю ділянки плато високого лівого берега.

23. Кишеньки, ур. Острів, *поселення, козацький час* (XVII – XVIII ст.). Влітку 1982 р. обстежувалася й ділянка території козацького сотенного

центру Кишенька Полтавського полку із частиною містечкової фортеці [40, арк. 23–24, рис. 72; 61, с. 131–132, рис. 1], розташована на оточеному пересихаючими протоками й болітцями давніх стариць р. Ворскла (ліва притока р. Дніпро) островоподібному утворенні, відомому як ур. Острів на пд.-сх. околиці сучасного села (свого часу районного центру) Кишенька Світлогірського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну (рис. 1: 23).

Ця територія, що на поч. 80-х рр. XX ст. була доступна для огляду, отримала опис як місцезнаходження сотенної фортеці ще в матеріалах анкетування Центрального Статистичного Комітету 1872/1873 рр. [29, с. 9], потрапляла до поля зору археологів, зокрема, оглядалася І. М. Шарафутдіновою й Є. В. Махно [67, арк. 28–29], Г. О. Сидоренко [36, с. 52], М. П. Кучерою, О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 12]. Останній огляд цієї місцини був здійснений 2019 р. В. О. Мокляком й автором, засвідчивши суцільну забудову узбережжя річки базами відпочинку й обростання кол. оголень верболозом та очеретом, а також приватизацію більшої частини території в межах села, як і городів ближче до його околиць. У 3-й чв. XIX ст. тут ще зберігалися рештки фортеці: «Кишеньківський городок = в довжину 210, шир. 90 саж., чотирикутний; поверхня рівна; на низькому місці при р. Ворсклі; вали зруйновані, вхід з Пн.; зруйнований забудовою...» [29, с. 9].

В урочищі на площі 2–3 га, зокрема, на пд.-сх. околиці села, де до заповнення вдсх. знаходився кол. Кишеньківський райвиконком, з пн. та пн. сх. містилися розмиті ділянки загальною протяжністю бл. 300 м. В обривах правого берега Ворскли вис. 0,4–2,2 м читалися досить потужні культурні нашарування (бл. 2 м) XVII – сер. XX ст., що містили поодинокі знахідки епохи бронзи, золотоординського і козацького часів. На місці перекату хвиль і вздовж берега керамічні матеріали вкривали всуціль смугу завширшки 3–5 м і вже були окатані водою. У пн.-сх. частині урочища виявлені рештки розмитого некрополю XVII – XIX ст., позначені знахідками переважно імперських мідних монет часів правління від Петра I до Миколи II. Тут же виявлено 5 уламків ліпного посуду доби пізнього бронзового і раннього залізного віків із домішками піску й шамоту у щільному тісті, знайдено кілька стінок гончарних посудин золотоординського часу, уламків кашинних полив'яних чаш, частина прямокутної червоноглиняної облицювальної плитки з поливою блакитного кольору, а також чимало фрагментів димленого й світлоглиняного посуду XVII – 1-ї пол. XVIII ст., уламок білоглиняної фаянсової західнопричорноморської люльки-носогрійки, чашечка якої була вкрита прокресленими лініями.

В експозиції на той час ще існуючого Світлогірського громадського історико-краєзнавчого музею з цих же розмивів походили кілька доволі цікавих випадкових знахідок 1972–1973 рр. Перша – невеликий ліпний горщик катакомбної культури із комірцевим потовщенням із зовнішнього краю вінця, дещо профільованою шийкою, виразним перегином тулуба на пласкому дні, прикрашений по верху скошеними відбитками гребінцевого штампу, а на тулубі і в передденні – ялинковими відбитками цього ж штампу (рис. 68), заввишки 12,6 см. Серед пізніших — два предмети пізньоскіфського часу, що мали відношення до зруйнованого поховального комплексу. Останній, за свідченнями очевидців, виявлений у відслоненні розмитого водосховищем берега й містився у неглибокій (бл. 0,6 м) підпрямокутній ямі зі скругленими кутами. У ній знаходився скелет, імовірно, жінки у випростаному положенні на спині. Похована (?) мала пн. зах. орієнтацію. Поряд знайдені кістки тварини – рештки напутньої їжі [11, с. 60; 12, с. 117]. Це захоронення супроводжувалося ліпною посудинкою – невеликим неорнаментованим горщиком біконічних обрисів з відігнутим, по краю закругленим вінцем, короткою вертикальною шийкою, перегином-ребром посередині тулуба, на пласкому денці без утору (рис. 69: 1). Поверхня посудини була злегка загладжена, нерівномірного випалу, у тісті від коричнюватого до чорного кольорів наявні зернівки шамоту й гранітна жорства. Вис. 11,5 см; дм.: вінця – 7,0 см, денця 3,3 см (рис. 70: 1); товщ. стінок – 0,4–0,7 см [13, с. 18, рис. 14: 1; 61, с. 134, рис. 3: 4]. Другим супровідним предметом виявилося біконічне за формою пряслице, з двома зрізаними вершинами і вибірками на основах над отвором, прикрашене по сплощеному ребру та краях верхнього і нижнього зрізів дрібними прокресленими вертикальними лініями-нарізками (рис. 69: 2). Дм. 3,8 см; вис. 2,0 см; дм. отвору 1,1–1,2 см [13, с. 18; 40, арк. 23, рис. 75].

Варто зазначити, що близький за формою горщик походив з кургану № 33 поблизу с. Петухівка на Нижньому Дніпрі, котрий за комплексом знахідок датується 2-ю пол. II ст. до н. е. [34, с. 36, 180, рис. 3: 11].

У розмиві берега на пд.-сх. околиці села одним із мешканців був виявлений скарб західноєвропейських монет дрібних номіналів, що включав лише кілька десятків ортів, шести- і тригрошовиків польського, прибалтійського і шведського походження, у кількості більше 700 монет, який належав до кола захованих статків заможних міщан сер. – 3-ї чв. XVII ст. За свідченням завідувача музею І. М. Шабуцького, більша частина скарбу «розійшлася по руках», а до музею потрапили 43 півторагрошовики і дрейпелькери, спаяні корозією на дні сіроглиняної гончарної посудини з внутрішньою поливою

зеленого кольору (рис. 70: 2). Під час обстежень у місцевих жителів вдалося відшукати кілька монет цього скарбу, зокрема, 4 перерізані навпіл півторагрошовики Речі Посполитої, карбовані 1625 р. за Сигізмунда III Вази (1587–1632).

За огляду 2019 р. на городах на зах. межі урочища, ближче до Мечетської гори, підібраний залізний черешковий ніж із прямою спинкою трикутного перетину довж. 12,8 см, характерний для старожитностей XIII ст.

24. Кишеньки, ур. Мечеть, могильник, *золотоординський час* (XIV – поч. XV ст.). Проведені невеликі дослідницькі роботи на некрополі, розташованому на Мечетській горі, за 0,35–0,50 км на пд. – пд. зах. від автодороги м. Кобеляки – с. Світлогірське, за 0,7 км на пн. зах. від с. Кишенька сучасного Світлогірського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського району (рис. 1: 24), що засвідчили повну руйнацію пам'ятки внаслідок діяльності радянських господарників, котрі, ігноруючи пам'яткоохоронне законодавство, знищили діяльністю кар'єру цегельного заводу майже всю територію давнього кладовища, на той час уже визнану пам'яткою археології місцевого значення [40, арк. 23–26; 61, с. 131–132, рис. 1]. Некрополь був могильником золотоординського поселення, що знаходилося у межах території с. Кишенька та більшою мірою знищене влаштуванням вдсх. і його розмивами [31, с. 529].

Мечетський некрополь досліджувався І. А. Зарецьким і В. М. Щербаківським 1912 р. [8, с. 111–120; 71, с. 3–5], оглядався М. А. Станом 1941 р. [10, с. 28]. Проведеними 1982 р. роботами вдалося виявити здебільшого рештки зруйнованих об'єктів [43, с. 29], а внаслідок огляду 2019 р. констатовано повне знищення території могильника кар'єром, що на сьогодні має глибину 6–8 м.

Золотоординський некрополь в ур. Мечеть займав край плато мису високого правого корінного берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро) над її гирлом – своєрідне відгалуження в бік Дніпра масиву Гадючої гори, що здіймається над заплавою більше ніж на 50 м [2, с. 16]. Кладовище свого часу охоплювало площу плато мису понад 6 га і з сер. XX ст. було частково пошкоджене видобутком суглинку [60, с. 22, 24–25]. За розкопок 1912 р. тут досліджені фундаменти двох центричних купольних гробниць, виявлені рештки основ ще двох мавзолеїв, а також ями кількох ґрунтових поховань. Розміри вивчених основ мавзолеїв складали 7,4 × 7,4 та 9,5 × 9,5 м. Вони зводилися із квадратної та прямокутної за формою, добре випаленої товстої цегли розмірами 20–23 × 20–23 × 6,0–6,5 см на глиняному

розчині [71, с. 3–6]. З пд. сторони споруд були простежені залишки входів і невеликих ґанків, біля одного із них – цегляної вимостки навкруги. У першому мавзолеї досліджено три, другому – один склеп, викладені цеглою, що містили 5 пограбованих поховань, влаштованих у дерев'яних трунах. Споруди постраждали від діяльності грабіжників і вибирання цегли наприкінці XIX ст. місцевим населенням. Виявлені уламки майолікових кахлів із блакитною і зеленкуватою поливою з лицьового боку, плиток на кашині з підглазурним візерунком білого, блакитного та синього кольорів, фрагменти теракотових архітектурних прикрас фасадів, шматки вапняної, ганчевої штукатурки й гіпсу, що належали декору купольних поховальних споруд, добре відомих на некрополях золотоординських міст Поволжя, Середньої Азії, Молдови і Східного Криму XIV ст. [68, с. 233].

Досліджені також кілька пограбованих ґрунтових поховань із розвалами цегляних надмогильних масштаб у заповненні, уламками залізних цвяхів, фрагментами червоно- і жовтоглиняного гончарного посуду [8, с. 115–120; 43, с. 29; 71]. З некрополя походить знахідка уламка срібної пайцзи із отвором та слідами напису арабською (?) мовою [60, с. 23]. Відзначимо, що подібні «посвідчення особи» золотоординського часу із написом китайською мовою виявлені на Полтавщині тільки на схилі Іванової гори у Полтаві та без напису в ур. Верхній Вал у Лубнах [49, с. 268, № 67]. Ці знахідки є красномовним підтвердженням активного життя на таких поселеннях та в їх окрузі, вказуючи на перебування тут представників улусної влади чи появу осіб, направлених зі владних центрів Орди [60, с. 23].

На час обстежень більша частина території пам'ятки вже була зайнята виробничими і господарськими приміщеннями Кишеньківського цегляного цеху «Полтавоблміжколгоспбуду» та кар'єром (рис. 71). Місця досліджених мавзолеїв виявилися знищеними забудовою і зоною видобутку суглинку. В результаті огляду на дні кар'єру виявлені два скупчення будівельних решток XIV ст., в пд.-сх. і пн.-зах. стінках – залишки зруйнованих кар'єром поховальних споруд (рис. 71: ск. 1, 2, АВ).

Перше скупчення будівельних решток обстежене біля пн.-сх. стінки заглибини. Воно займало площу 5 × 18 м (рис. 71: ск. 1). Шматки цегли, глиняного і вапняного розчину, уламки архітектурного декору й гіпсової обмазки, окремі кістки людини лежали шаром завтовшки 10–15 см, зберігаючи сліди поступового сповзання зверху (своєрідні валки), утворені внаслідок роботи роторного екскаватора.

Серед знахідок із цього скупчення – уламки ліплених випалених цеглин, як квадратної, так і прямокутної форми. Шир. останніх становила 8 і 10 см

при товщ. 4–6 см. Їх тісто мало колір від червоно-коричневого до рожево-жовтого. Були деякі уламки у дуже перепаленому й оплавленому стані. На окремих із них можна було побачити сліди від дощатої форми. Частина фрагментів належала уламкам фасадних і внутрішніх архітектурних «прикрас» — цеглин із рельєфними валиками (рис. 72). Знайдені 8 кахлів для зовнішнього декорування споруд із добре випаленого тіста червоного кольору з поливою від блідно-блакитного до блакитного тонів, а також 2 без неї (рис. 73), 2 «конуси» з того ж матеріалу довж. 7,3 і 7,6 см та 3,5 і 4,0 см (рис. 74), 5 невеликих уламків плиток синього і блакитного кольорів на кашині та шматочок мармурової плитки із вапняним розчином.

За 15 м на пд. зах. трапилося ще одне скупчення осунутих зверху під час вибирання суглинку будівельних решток. На площі 6 × 13 м тонким шаром лежали уламки цегли, вапняного й ганчевого розчину та обмазки (рис. 71: ск. 2).

У пд.-сх. стінці кар'єру, що виявилася недоступною для зачистки через значну висоту (5,5 м), а також наявність щільних кущів і дерев зверху, читалися залишки зруйнованої поховальної споруди, що являли собою шар битої цегли протяжністю понад 18 м і завтовшки 0,25–0,30 м (рис. 71: АВ; 77: 1), котрий залягав на глиб. 0,30–0,35 м від рівня денної поверхні. У центрі була помітна яма довж. 3,6 м і глиб. від поверхні 1,4–1,5 м, заповнена чорноземом. Один із фрагментів цегли, витягнутий зі сповзлої ділянки, належав квадратній за формою, розмірами 19 × 19 см при товщ. 6 см (рис. 75: 1).

У пн.-зах. стінці кар'єру були зафіксовані контури ями. На відстані 20 м тут закладена зачистка, що дозволила встановити наступну стратиграфію (рис. 77: 2): 1) дерновий шар – 0–0,15 – 0,20 м; 2) гумусований щар з подрібненими шматочками вапняної обмазки, гіпсу, глини, уламками кахлів і цегли – 0,20–0,35 – 0,50 м; 3) похований чорнозем – 0,35–0,5 – 0,9 м; 4) передматериковий суглинок світло-коричневого кольору – 0,90 – 1,95–2,10 м; 5) палевого кольору суглинок-материк – з 2,1 м (рис. 76).

З рівня стародавнього горизонту на 3-му м зачистки простежена яма довж. 7 м, що досягала в центрі глубини 1,85 м (від 0), заповнена суглинисто-чорноземною сумішшю з фрагментами битої цегли і т. п. (рис. 77: 2; 78). Виявилося, що яма практично повністю була «зрізана» кар'єром. Залишки невеликої ділянки стінки в основі дозволяли припустити, що останні були рівними і злегка звужувалися донизу. В цілому, заповнення виявилося дуже зритим, вірогідно, внаслідок скарбошукацьких пошуків, що відзначалося для некрополю і дослідниками поч. XX ст.

Біля стінки кар'єру та по його краю під час зачистки у верхніх шарах і заповненні ями виявлена велика кількість дрібних уламків цегли прямокурної та квадратної форми. В 3-х випадках вдалося встановити шир. прямокутних цеглин – 10 і 11 см; наявні 3 фрагменти квадратних цеглин зі встановленими розмірами 20 × 20 та 23 × 23 см при товщ. 5,0 і 6,5 см. На уламку однієї із них – відбиток копита тварини – кози свійської (рис. 75: 2). Знайдена і значна кількість фрагментів цегли, вкритих поливою чи оплавлених – світло-салатового та блакитного кольорів, гіпсової і вапняної обмазки. Наявні 2 шматочки кахлів, вкритих поливою блакитно-синього кольору, уламок плитки на кашині. Варто відзначити знахідку хребця і фаланги пальця ноги людини зрілого віку в заповненні ями, а також чотири дрібних фрагменти сіро-, рожево- та жовтогончарної кераміки від столових посудин золотоординського часу (рис. 79).

Всього у колекції з ур. Мечеть – 78 фрагментів, у т. ч. уламків цеглин – 20, фрагментів облицювальних кахлів – 12, уламків полив'яних плиток на кашині – 5. Ці матеріали зберігаються у фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Всі вони датуються пізнім золотоординським часом – 2-ю пол. XIV – до поч. XV ст., репрезентуючи завершальний етап існування у Нижньому Поворслі, пониззі Псла і Сули поселень міського типу, що на певному етапі підпорядковувалися Мамаєвій орді й запустіли внаслідок Тамерланового походу у межиріччя Самари й Орелі.

25. Кишеньки, ур. Мечеть, курган, *бронзовий вік* (II тис. до н. е.). 1982 р. оглянутий невеликий розораний насип за 6 м на пн. зах. від краю кар'єру кол. Кишеньківського цегляного цеху (рис. 1: 25) об'єднання «Полтавоблміжколгоспбуд» [40, арк. 27, рис. 77; 61, с. 131–132, рис. 1]. Розораний курган мав вис. 0,6 і дм. 25 м. Убік нього здійснювалося наступне розширення кар'єру (рис. 71: курган).

Зважаючи на наявність ситуаційного плану місця досліджень на золотоординському могильнику в ур. Мечеть, виконаного І. А. Зарецьким 1912 р., курган у складі доволі великої групи насипів на Мечетській горі позначав пд.-зах. периферію вже вщент зруйнованого некрополя золотоординського часу [36, с. 52; 46, с. 9, рис. 2].

Внаслідок огляду 1996 р. встановлено факт руйнування насипу за стихійного вибирання суглинку ще в кін. 1980-х рр.

26. Кишеньки III, *залишки поселення, золотоординський та козацький часи* (XIV – поч. XV, XVII – XVIII ст.). Обстежувалися автором 1982 р.

[40, арк. 27, рис. 90–91; 61, с. 132, 135, рис. 1] на пн.-сх. околиці села, за 0,15– 0,20 км на сх. від забудови (рис. 1: 26). У розмивах правого берега Ворскли вис. бл. 1,8 м на відстані 80–90 м серед домінуючих матеріалів козацької і Новітньої епох зібрані окатані різночасові фрагменти ліпного посуду бронзового віку його раннього і пізнього етапів, сколи й відщепи кременю, а також уламки цегли, аналогічні мечетським. Виявлена також частина полив'яної облицювальної кахлі трапецієподібної у перетині форми розмірами 5 × 7 см і товщ. 3,4 см, виготовленої з червоної, схожої на кашин маси. Вірогідно, ці матеріали потрапили до хутору в передмісті Кишеньки внаслідок нищення мавзолеїв Мечетської гори та використовувались у господарстві селян цієї околиці містечка на поч. XX ст.

Ділянка узбережжя Ворскли на поч. 80-х рр. XX ст. активно розмивалася і за десятиліття до того тут було знищено водною ерозією 20–25 м масиву надзаплавних терас правого берега (рис. 80).

27. Лучки Правобережні, стійбище, *скіфський час* (3-тя чв. I тис. до н. е.). Біля схилу правого корінного берега р. Ворскла (лівий берег р. Дніпро), за 0,3 км на зах. від мосту та 0,15 км на пн. зах. від автобусної зупинки «Лучки», виявлені рештки недовготривалого стійбища (рис. 1: 27) [40, арк. 27–28, рис. 92; 61, с. 131–132, рис. 1]. Останній раз воно оглядалося О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 13]. На разі знаходяться в адміністративних межах Шенгурівського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну.

На ріллі на площі 0,3 га (50 × 60 м), позначеній невеликим підвищенням у 0,5 м, виявлені нечисленні уламки ліпного посуду із домішками шамоту в щільному тісті. З-поміж них – фрагмент вінця ліпного горщика з пальцево-нігтьовими відбитками по зрізу і скол кременю.

28. Сокілка Лівобережна, поселення, *ранній бронзовий вік, пеньківська культура* (поч. II тис. до н. е., 3-тя чв. I тис. н. е.). Виявлене 1982 р. за 1 км на пд. сх. – пд. від кол. бази відпочинку «Сокілки», що на той час належала Полтавській бавовнопрядильній фабриці (на сьогодні приватизована) (рис. 1: 28), в адміністративних межах Придніпрянського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну [40, арк. 30, рис. 111, 112; 61, с. 131–132, рис. 1]. Оглядалося О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 16].

Розташоване на дюнах першої надзаплавної тераси лівого берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро), навпроти пд. околиці с. Правобережна Сокілка. Займає площу невеликого підвищення 0,2 га (60 × 30 м),

що розорюється. Збереглися культурні нашарування завтовшки 0,3–0,4 м, пошкоджені розорюванням.

Зібрані матеріали – 13 більш-менш виразних уламків ліпного посуду та 5 виробів із кременю. Серед них – фрагменти двох стінок ліпних посудин катакомбної культури зі слідами гребінцевого загладжування поверхні та двома дрібно-розчленованими наліпними валиками, 7 уламків товстостінного посуду з домішками крупних зерен шамоту і гранітної жорстви в тісті чорного кольору, темно-сірою та бурою ангобованими поверхнями (рис. 81). Вирізняється частина стінки гончарного глека з домішками поодиноких зерен граніту, дрібного піску і жорстви в тісті сірого кольору, очевидно, пастирського кола, прикрашена горизонтально прокресленими і хвилястою лініями (рис. 82: 1). З-поміж виробів із кременю наявна кінцева скребачка (рис. 82: 2), кілька відщепів і сколів доби раннього бронзового віку.

29. Лучки Лівобережні, сліди стійбищ, *бронзовий вік, скіфський час* (ІІ – 3-тя чв. І тис. до н. е.). Обстежувалися у 1982 р. [40, арк. 28, рис. 93; 61, с. 131–132, рис. 1], оглядалися О. Л. Бойченко 1993 р. [5, арк. 17] за 20 м від автодороги м. Кобеляки – с. Світлогірське, за 0,4 км на пд. зах. – пд. від кол. бази відпочинку Полтавського заводу «Знамя», на пісках біля схилу надзаплавної тераси лівого берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро) (рис. 1: 29). Тут, зокрема, виявлене точильце із ручки червоноглиняної амфори зі значними домішками піску в тісті (рис. 83: 1). За 0,1 км в тому ж напрямку на ріллі, на площі 0,18 га (60 × 30 м) зібрані дрібні уламки ліпного посуду епохи пізнього бронзового віку і корчажки передскіфського часу (рис. 83: 2). Слідів культурних нашарувань не виявлено.

30. Орлик І, поселення, *бронзовий вік* (ІІ тис. до н. е.). Оглянуті автором 1982 р. на зах. околиці села, в районі кол. річкового причалу в ур. Кагамлик, належного до сучасних адміністративних меж Придніпрянського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну [40, арк. 28; 61, с. 131–132, рис. 1].

На ділянці розмитого лівого берега з підвищенням у 2–3 м вздовж пляжу, що простягався на відстані 0,4 км, виявлено до десятка дрібних фрагментів ліпного посуду доби бронзового віку (рис. 1: 30). Знахідки належать до розмитих залишків одного із поселень в районі озер Криве та Гетьманське, відкритих розвідкою експедиції Д. Я. Телегіна 1960 р. вздовж узбережжя Дніпра, котрі проводилися до заповнення Кам'янського вдсх. [36, с. 53–54; 67, арк. 32–35].

31. Орлик II, селище, *давньоруський час* (XII – XIII ст.). 1982 р. обстежувалися й рештки розмитого поселення за 0,6 км на пд. зах. від села, на стрілці відрогу лівого берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро), біля кол. птахоферми (рис. 1: 31) [40, арк. 28, рис. 95; 61, с. 131–132, рис. 1].

Місцезнаходження було позначене незначним (бл. 0,5 м) підвищенням лівого берега і широкою зоною піщаного розмиву. Виявлені фрагменти стінок ліпного посуду, вірогідно, доби раннього залізного віку, а також стінок і денця гончарного горщика давньоруського часу. Знахідки маркірують місцезнаходження одного із селищ, відомих за розвідками експедиції Д. Я. Телегіна 1960 р. вздовж узбережжя Дніпра [7, с. 172, № 433; 36, с. 54; 67, арк. 8, 31–35, 65, 84].

32. Орлик, випадкова знахідка, *ранній бронзовий вік* (1-ша чв. II тис. до н. е.). За 0,3 км на зах. – пд. зах. від кол. насосної станції Орликівської меліоративної системи, на березі вдсх. (лівий берег р. Ворскла, лівобережний басейн р. Дніпро) у пересохлому болоті (рис. 1: 32) виявлений шліфований базальтовий товкач-пест конічної форми зі зрізаною вершиною (рис. 84), в цілому характерний для старожитностей катакомбних культур [40, арк. 28, рис. 96; 61, с. 131–132].

33. Орлик, кургани, *енеоліт – сарматський час* (IV тис. до н. е. – поч. I тис. н. е.). У ході розвідки 1982 р. обстежені рештки групи курганів безпосередньо в селі та його околицях (рис. 1: 33), що входять до сучасних адміністративних меж Придніпрянського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну [40, арк. 28, рис. 97–100; 61, с. 131–132, рис. 1]. 1980 р. два з них були досліджені експедицією Полтавського краєзнавчого музею на чолі з Л. М. Луговою [19, с. 40; 20, с. 284–285; 46, с. 24]. Один містив доволі виразне поховання скіфа-степовика кін. V – 1-ї пол. IV ст. до н. е. [22, с. 123–133], у другому виявлено кілька захоронень, в т. ч. пізньоенеолітичне «випростане» кола степових постмаріупольських поховальних старожитностей межиріччя Самари й Орелі [23, с. 53–55], ще одне доби пізнього бронзового віку, а також два середньосарматського часу [21, с. 112]. Зауважимо, що Г. О. Сидоренко 1982 р. відзначила у «Довіднику» по Полтавській області на території і в найближчих околицях села 9 курганів [36, с. 54]. За огляду О. Л. Бойченко 1993 р. було помічено лише 2 збережених насипи поряд із селом, окрім «острівного», який вона не мала змоги побачити [5, арк. 18].

Курган 1 розташований на той час за 1,5 км на зах. – пд. зах. від села, на острівці заввишки 1,5 м – останці 2-ї надзаплавної тераси лівого берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро). Він мав вис. 2 м і дм. 30–35 м, задернований насип, на вершині містився тріангуляційний знак.

Кургани 2–6 були вишикувані вздовж пд.-зах. та зах. околиці села, за 0,1–0,2 км від схилу пологої надзаплавної тераси лівого берега Дніпра на розораних угіддях і території молочно-товарної ферми (курган 3). Усі вони входили до складу групи з 5-ти насипів вис. від 0,6 до 5,0 м та дм. 30–60 м у «ланцюжку» за лінією пн. зах. – пд. сх. протяжністю 1,8 км (рис. 85–88).

З менших курганів зазначеної групи, зруйнованих внаслідок заповнення і розмиву берегів Кам'янського вдсх., походили 5 ліпних посудин, що на час розвідки зберігалися в колекції Орлицького шкільного історико-краєзнавчого музею. Більшість із них опубліковані, в т. ч. ранньозрубна реберчаста миска, типовий горщик раннього етапу бережнівсько-маївської зрубної культури і чаша з прокресленим малюнком-ідеограмою символічного змісту часу складання зазначеної культури [45, с. 243–244], дві – експонувалися на виставці в Полтавському краєзнавчому музеї у 1985 р. [33, с. 18, 19, №№ 58, 64], проте були повернуті до с. Орлика (на вимогу директора школи). На сьогодні вже ні посудин, ні експонатів музею не існує. Доволі рідкісні знахідки були викрадені зі школи або ж продані колекціонерам.

34. Орлик, острів Турлук, е*неоліт – бронзовий вік* (IV – II тис. до н. е.). Оглянутий під час розвідки 1982 р. разом із Д. Я. Телегіним та О. М. Титовою напіврозмитий курган, розташований за 3 км на зах. – пд. зах. від с. Орлик (рис. 1: 34), в сучасних адміністративних межах Придніпрянського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну [40, арк. 29–30, рис. 102–105; 61, с. 131–132, рис. 1], на зах. березі більшого з островів Турлук, в ур. Пелехи. Повторно його залишки оглядалися автором 1986 р. [48, с. 70–73, рис. 27, 28].

Курган займав підвищення 2-ї надзаплавної тераси лівого берега р. Ворскла (лівобережний басейн р. Дніпро), наразі затопленої водами Кам'янського вдсх. [40, арк. 29, рис. 103–105]. Залишки насипу виявилися задернованими, поростими кущами і деревами в полах. Вис. до 3,0 м, дм. бл. 25 м [61, с. 135; 47, с. 39]. Лінія розмиву «перетнула» насип за віссю пн. – пн. зах. — пд. – пд. сх., оголивши чорноземний масив кургану, в якому читалися сліди, принаймні, двох етапів його спорудження (рис. 89). Первинний насип дм. 18 м і вис. 1,8–2,0 м був зведений, вірогідно, над двома різночасовими енеолітичними похованнями: ранішим у пд. частині – цистою із

закладкою з кількох плит і менших каменів, а також пізнішим із пн. боку – у кам'яній скрині. Цей насип був оточений кромлехом дм. 10,2 м, що складався з плитоподібних брил рваного сірого і рожевого граніту місцевого походження розмірами від 0,4 × 0,7 × 0,3 до 1,6 × 2,0 × 0,8 м (рис. 90). У пн.-сх. та пд.-сх. частинах утвореного в розмиві «кільця» виявлені скупчення з 5-ти гранітних плит від кам'яного ящика розмірами від 0,6 × 0,8 до 0,8 × 1,5 м при товщ. 0,3–0,4 м. Поряд із ними знаходилася підпрямокутна, добре оброблена, місцями шліфована діоритова плита розмірами 0,42 × 0,50 × 0,91 м (рис. 91; 92). З пд. боку в розмиві у насипу проглядалилося скупчення каменів дещо меншого розміру, що належали розвалу перекриття й основи поховання-цисти (рис. 93).

Наявність кількох зруйнованих захоронень підтверджували знахідки у воді та на піску узбережжя острова великої кількості людських кісток, в т. ч. 9 стегнових і великоберцевих різного стану збереження.

Біля скупчення плит знайдені уламки ліпного посуду енеолітичної епохи, зокрема, фрагмент горщика з більми «волосками» у щільному тісті світло-коричневого кольору та характерним орнаментом, визначений Д. Я. Телегіним як частина посудини пивихинського типу (рис. 94: 1), а також уламок шийки ліпного горщика зі слідами гребінцевого загладжування зовнішньої і внутрішньої поверхонь (рис. 94: 3), близький до посуду носіїв дереївської культури. Знахідки доповнював відщеп чорно-коричневого напівпрозорого кременю (рис. 94: 2).

На час обстежень курган вирізнявся енеолітичним віком зі всіх досліджених на Полтавщині, передовсім рештками кромлеху, знахідка якого натоді була лише другою на Полтавщині [10, с. 26–27]. На сьогодні – це одна із менше десятка подібних пам'яток на узбережжі Дніпра в межах області [56, с. 563–564].

35. Придніпрянське V, с*елище, пізньоримський час: черняхівська культура* (2-га чв. І тис. н. е.). Внаслідок робіт 1982 р. оглянуте відкрите О. В. Бодянським за розвідки 1960 р. у складі експедиції Д. Я. Телегіна поселення доби бронзи і черняхівської культури [36, с. 54; 67, арк. 37, 58], розташоване на пн.-сх. околиці с. Придніпрянське (кол. Радянське) (рис. 1: 35) сучасного Придніпрянського старостинського округу Кобеляцької ТГ Полтавського р-ну [40, арк. 30, рис. 108; 61, с. 131–132, рис. 1], за 0,1 км на пд. від кол. птахоферми, на задернованому схилі мису 2-ї надзаплавної тераси лівого берега р. Дніпро та правого берега р. Орелі. Площа не встановлена [1, с. 51, № 91].

На ньому зібрані фрагменти стінок гончарних горщиків й уламок ручки глека зі смугастим лискуванням поверхні, частина ручки червоноглиняної амфори пізньоримського часу (рис. 95).

36. Придніпрянське VI, *селище, бронзовий вік, пізньоримський час: черняхівська культура* (2-га чв. І тис. н. е.). Обстежене також селище на пд.-зах. околиці цього ж села (Карпенківський куток), за 0,1 км на сх. від садиби М. В. Фартукової (рис. 1: 36), що займало піщану дюну та сусідню ділянку ріллі на схилі пологої надзаплавної тераси правого берега р. Орелі (лівобережний басейн р. Дніпро) [40, арк. 30–31; 61, с. 131–132, рис. 1].

Воно розташоване на підвищенні в 3,0–3,5 м над рівнем заплави річки, займає площу бл. 5 га (200 × 250 м). Зібрані подрібнені оранкою фрагменти гончарного посуду черняхівської культури, залізні шлаки, окремі уламки ліпного посуду доби пізнього бронзового віку. З виявлених виразних фрагментів гончарного посуду 8 належали посудинам із шерехатою поверхнею, в т. ч. вінце миски, 6 – із лискованою. На частині з них були помітні сліди лискування у вигляді вертикальних чи скошених тонких ліній (рис. 96).

Селище належить до вже відомих поселенських об'єктів, виявлених у ході розвідки 1960 р. експедицією Д. Я. Телегіна [36, с. 55; 67, арк. 58–60].

Таким чином, за обстежень ділянки лівого берега Кам'янського водосховища протяжністю понад 80 км — між гирлами Сухого Кобелячка та Орелі за течією Дніпра, було виявлено, обстежено й описано 25 поселень, стійбищ та місцезнаходжень від доби неоліту до козацької епохи, до зони огляду потрапили 8 поодиноких чи доволі значних груп курганів, рештки ґрунтового некрополя й місця виявлення окремих знахідок археологічних артефактів [61]. Унаслідок проведених робіт встановлений факт збереження, принаймні, 20 відсотків відкритих в ході попередніх розвідок археологічних об'єктів, що в повній мірі не були знищені водосховищем. До речі, більш-менш значних стаціонарних досліджень на лівому березі майбутнього водосховища, крім розкопок Компанійцівського могильника 1960-х рр., так і не проводилося. Це призвело до знищення будівельними роботами і розмивом величезної кількості поселенських пам'яток, затоплення десятків і сотень курганів, до речі найдавніших у Подніпров'ї, появі проявів незаконного бізнесу – торгівлі археологічними артефактами, обсяги якої з

року в рік зростали вже з останньої чверті XX ст. Як наслідок, влаштування водосховища призвело до знищення величезної кількості об'єктів, котрі належали найширшому пласту найдавнішої, середньовічної і передусім козацької історії України, що красномовно і засвідчили здійснені обстеження.

У ході розвідки виявлені переважно характерні для другої тераси Дніпра старожитності, котрі підтверджували повсюдну обжитість цієї території ще в неоліті та енеоліті, бронзовому віці, на фінальному етапі раннього заліза. З-поміж доволі цікавих об'єктів варто назвати сліди поселення черкаської культури дніпро-донецького неоліту в ур. Овчаренки І біля с. Григоро-Бригадирівки, кілька пунктів зі знахідками бабинської культури в околицях цього ж села і с. Солошине. Розвідки засвідчили повсюдну наявність на поселеннях доби пізнього бронзового віку матеріалів постзрубного часу. Цікаво, що на їх рештках в околицях Григоро-Бригадирівки і Кишеньки також були вперше на Полтавщині відзначені знахідки діагностованої кераміки пізньоскіфського та сарматського часів, а на низці пунктів виявлені матеріали черняхівської і пеньківської культур. Результатом розвідки стало встановлення факту місцезнаходження на території с. Кишеньки поселення золотоординського часу, як виявилося, знищеного розмивом і забудовою, а також повного руйнування господарськими роботами його некрополю в ур. Мечеть.

Щоб не завершувати публікацію на сумній ноті, всеж варто нагадати і про те, що внаслідок проведених розвідок до наукового обігу були введені кілька досить атрактивних знахідок, котрі стали надбанням регіональної археології, музейних колекцій та їх експозицій [33, с. 8, 9–10, 25, №№ 22, 27, 81], а частина об'єктів через певний час отримала статус пам'яток археології місцевого значення. Вважаємо, що робота, здійснена невеликим колективом одного із перших на Полтавщині музейних археологічних гуртків улітку далекого 1982 р. мала певні наукові наслідки і стала своєрідними підвалинами у вивченні археології цього цікавого мікрорегіону нашого краю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абашина Н. С., Магомедов Б. В., Рейда Р. М. *Пам'ятки черняхівської культури Полтавської області*. НАН України, Ін-т археол. Київ, 2009. 136 с.: іл.

2. *Атлас Днепродзержинского и Днепровского водохранилищ*. М 1: 50 000. Киев : Киев. воен.-топограф. фабрика, 2004. 32 с.

3. Білоусько О. А., Супруненко О. Б. *Давня історія Полтавщини (XX тисячоліття до н. е. – V ст. н. е.)*: підручник для 6-го кл. загальноосв. школи. Полтава : Оріяна, 2004. 168 с.: іл.

4. Білоусько О. А., Супруненко О. Б., Мироненко К. М. *Середньовічна історія Полтавщини (VI – перша пол. XVI ст. н. е.)*: підручник для 7-го кл. загальноосв. школи. Полтава : Оріяна, 2004. 200 с.: іл.

5. Бойченко О. Л. Отчет об археологической разведке левого берега Днепродзержинского водохранилища (с. Солошино Кобелякского р-на – с. Келеберда Кременчугского р-на Полтавской области) [Киев, 1993]. *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 34. 66 арк.: іл.

6. Гавриленко І. М. До питання про призначення кам'яних човників. *Полтавський археологічний збірник*: зб. наук. пр. За ред. Супруненка О. Б. Полтава : Полтавський літератор, 1994. Число друге. С. 37–44.

7. *Древнерусские поселения Среднего Поднепровья: (археологическая карта)*. М. П. Кучера, О. В. Сухобоков, С. А. Беляева и др. АН УССР, Ин-т археол. Киев : Наукова думка, 1984. 196 с.: ил.

8. Зарецкий И. А. Результаты пробной раскопки в урочище Мечеть, Кобелякского у. *Труды Полтавской учёной архивной комисии*. Полтава, 1912. Вып. 9. С. 111–120.

9. *Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Комсомольська міська рада*. Упорядн., наук. ред. Супруненко О. Б. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК; Полтав. краєзнав. музей; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Полтавський літератор, 2008. 148 с.: іл., 4 кол. вкл.

10. Зі щоденникових записів М. А. Стана (1941 р.). Публікація, передм., коментарі С. П. Степановича та О. Б. Супруненка. *Полтавський археологічний збірник*: зб. наук. пр. За ред. Супруненка О. Б. Полтава : Полтавський літератор, 1994. Число друге. С. 26–33.

11. Кулатова І. М. Пам'ятки пізньоскіфської і сарматської доби та їх висвітлення у курсі «Історія Полтавщини». *Наукові і технологічні засади шкільного курсу «Історія Полтавщини»*: зб. наук. ст. Полтава : Оріяна, 2003. С. 59–72.

12. Кулатова І. М. Про деякі старожитності пізньоскіфської доби у межиріччі Ворскли і Сули. *Археологічний літопис Лівобережної України*. Полтава, 2003. № 2/2002 – 1/2003 (12–13). С. 114–117.

13. Кулатова І. М., Супруненко О. Б., Терпиловський Р. В. *Пізньоскіфські та пізньозарубинецькі старожитності Полтавщини*. Ін-т археол. НАН України; Центр пам'яткознав. НАН України і УТОПІК; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Археологія, 2005. 100, 2 с.: іл.

14. Курган «Стогніївська могила». Полтавська обл., Кременчуцький р-н, Комсомольська міська рада, м. Комсомольськ-на-Дніпрі: паспорт, 1983 р. 1.3.1646-2.16.11. Укладач Супруненко О. Б. *Поточний архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. 6 арк.: іл.

15. Курган І «Стогніївська могила» (IV – II тис. до н. е., епоха енеоліту – бронзи). Комсомольська міська рада, Полтавська обл. (охор. № 4672 – Пл): паспорт, 2012 р. Укладачі О. Б. Супруненко, В. В. Шерстюк. *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. п/о. д. 14 арк.: іл.

16. Курган І «Могила Масловського» (IV – I тис. до н. е., епоха енеоліту – раннього залізного віку). Село Салівка, Салівська сільська рада, Кременчуцький р-н, Полтавська обл. (охор. № 4811 – Пл): паспорт, 2012 р. Укладач О. Б. Супруненко *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. п/о. д. 12 арк.: іл.

17. Курганна група (ур. Роблена Могила). Полтавська область, Кременчуцький район, Салівська сільська рада, Шматківський гранкар'єр: паспорт, 1983 р. № 1.3.1775-2.16.11. Укладач О. Б. Супруненко. *Поточний архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. 4, 2 арк.: іл.

18. Курницька І. О., Ткаченко О. М. Звіт про моніторингові обстеження стану збереження археологічних пам'яток на території Горішньоплавнівської міської територіальної громади Кременчуцького району Полтавської області в 2023–2024 рр. *Науковий архів Полтав. краєзнав. музею імені Василя Кричевського*. Спр. 04–528. 147, 1 арк.: іл.

19. Луговая Л. Н. Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (1977 – 1986 гг.). *Областная научно-практическая конференция, посвященная 100-летию со дня роздения М. Я. Рудинского*: тезисы докладов и сообщений (26–28 марта 1987 г.). Полтав. краєзнав. музей й др. Полтава : Ред.-изд. отдел Облстатуправления, 1987. С. 39–41.

20. Луговая Л. Н. Работы Полтавского краеведческого музея. *Археологические открытия 1980 года*: ежегодник. М. : Наука, 1981. С. 284–285.

21. Лугова Л. М. Нові сарматські поховання на Полтавщині. *Тези доповідей і повідомлень Першої Полтавської наукової конференції з історичного краєзнавства*. Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка; Полтав. наук. т-во краєзнав.; Полтав. краєзнав. музей та ін. Полтава : Вид-во «Полтава», 1989. С. 111–112.

22. Лугова Л. М. Поховання скіфського воїна у пониззі Ворскли. *Полтавський археологічний збірник – 1999*: зб. наук. пр. до 1100-ліття м. Полтави за результатами археологічних досліджень. Відп. ред. Супруненко О. Б. Ін-т археол. НАН України; Центр охорони та досліджень пам'яток археології та ін. Полтава : Археологія, 1999. С. 123–133.

23. Лугова Л. М., Рассамакін Ю. Я. Енеолітичне поховання в кургані поблизу с. Орлик Полтавської області. *Археологія*. Київ, 1985. № 49. С. 53–57.

24. Лугова Л., Мельникова І. Комплектування археологічної колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського на сучасному етапі. *Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток*: зб. наук. ст. Полтав. краєзнав. музей ім. Василя Кричевського. Харків; Полтава : ТОВ «Майдан», 2022. Вип. XVII. С. 416–483.

25. Луговая Л. Н., Мельникова И. С., Некрасова А. М. Отчёт об археологических исследованиях разведотряда Полтавского краеведческого музея в составе ЛСРЭ ИА АН УССР на территории Полтавской области в 1986 г. *Науковий архів Ін-ту археології НАН України. Ф. е. 1986/31б. Спр. 24801. 56 арк., 214 рис.; Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 15–15а. 73, 41 арк.: іл.

26. Лямкін В. В., Шерстюк В. В. Дослідження комплексу XVIII ст. в ур. Мазепин Яр неподалік м. Комсомольська на Полтавщині. *Старожитності Лівобережного Подніпров'я*: зб. пр. і мат-лів X наук.-практ. семінару «Охорона та дослідження пам'яток археології» (м. Комсомольськ, 14–16 серпня 2010 р.). Центр пам'яткозн. НАН України і УТОПІК; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Гротеск, 2010. С. 84–94.

27. Лямкін В. В., Шерстюк В. В. Кілька нових нумізматичних знахідок із околиць Комсомольська. *Свічадо Подніпров'я: краєзнавчий альманах*. Комсом. істор.-краєзн. музей; Музей істор. ВАТ «Полтав. ГЗК». Комсомольськ : Apriori print, 2013. Кн. VIII. С. 44–48.

28. Ляпушкин И. И. Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа. *Материалы и исследования по археологии*. М.; Л. : Изд-во АН СРСР, 1961. № 104. 382 с.

29. Макаренко Николай. *Городища и курганы Полтавской губернии: (Сборник топографических сведений)*. Полтав. учён. архивн. комиссия. Полтава : Тип. Т-во Печатного Дела, 1917. VIII, 108, XIX с.

30. Махно Е. В. Памятники черняховской культуры на территории УССР (материалы к составлению археологической карты). *Материалы и исследования по археологии*. М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1960. № 82. С. 9–83.

31. «Мечеть». Могильник золотоординського часу. [О. Б. Супруненко]. *Полтавщина: енциклопедичний довідник*. Відп. ред. А. В. Кудрицький та ін. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. Бажана, 1992. С. 529.

32. Падалка Л. В. *Прошлое Полтавской территории и ее заселение*: исследование и материалы с картами. Полтав. учен. архив. комиссия. Полтава : Т-во Печатного Дела (тип., быв. Дохмана), 1914. 238 с.

33. *Памятники материальной культуры древней и средневековой Полтавщины: каталог выставки*. Сост.: Гороховский Е. Л., Кулатова И. Н., Луговая Л. Н., Моргунов Ю. Ю., Супруненко А. Б. Полтав. краевед. музей. Полтава, 1985. 56 с.: ил.

34. Полин С. В. *От Скифии к Сарматии*. Киев : Ин-т археол. НАН Украины, 1992. 202 с.: ил.

35. Селище (ур. Ісаївка). Полтавська область, Кобеляцький район, Григоро-Бригадирівська сільська рада, с. Солошине: паспорт, 1983 р. № 1.3.1776-2.16.11. Уклад. О. Б. Супруненко. *Поточний архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. 6 арк.: іл.

36. Сидоренко Г. О., Махно Є. В., Телегін Д. Я. *Довідник з археології України: Полтавська область*. АН УРСР, Ін-т археол.; УТОПІК. Київ : Наукова думка, 1982. 108, 2 с.: іл.

37. Список нерухомих пам'яток археології місцевого значення Полтавської області. Кременчуцький район. Електронний ресурс. [Режим доступу]: *http: // www.spadshina.pl.ua/2010-01-09-10-25-01/2010-01-09-19-59-27/114-2010-02-04-21-42-15*.

38. Спогади кол. головного маркшейдера Полтавського ГЗК *Г. Л. Чернявського*, генерального директора ВАТ «Біланівський ГЗК» *А. О. Рикуса*, 2010 р.

39. *Старожитності Кременчука: Археологічні пам'ятки території та округи міста*. Супруненко О. Б., Кулатова І. М., Кракало І. В., Мироненко К. М., Тітков О. В. Відп. ред. Супруненко О. Б. Ін-т археол. НАН України; Центр охорони та досліджень пам'яток археології та ін. Полтава; Кременчук : Археологія, 2004. 160 с.: іл., IV кол. вкл.

40. Супруненко А. Б. Отчёт о работе Полтавского отряда археологической экспедиции «Славутич» в зоне Днепродзержинского водохранилища в 1982 г. (Полтавская область). *Науковий архів Ін-ту археології НАН України*. Ф. е. 1982/38. Спр. 20416–20418 (текст, альбом, щоденик, пол. опис, негативи). 31 арк., 54 табл., 53 нег. та контакт. відб., 1 щоден.: 73 арк., інв. опис 30

арк.; *Науковий архів Полтав. краєзнав. музею імені Василя Кричевського*. Спр. 04-136. 39 арк., 54 табл. іл.

41. Супруненко О. Б. Експедиція «Славутич-82». *Колос*. м. Кобеляки Полтавської обл. 1982. 22 липня. № 86. С. 2.

42. Супруненко О. «Славутич-82» веде пошук. *Зоря Полтавщини*. м. Полтава. 1982. 3 жовтня. № 228 (15228). С. 4.

43. Супруненко О. Б. В урочищі Мечеть. *Пам'ятки України*. Київ, 1984. № 2. С. 29.

44. Супруненко А. Б. Исследования на Полтавщине. *Археологические открытия 1983 года*: ежегодник. М. : Наука, 1985. С. 361–362.

45. Супруненко А. Б. Сосуды срубной культуры из окрестностей села Орлик. Сов. археология. М., 1986. № 4. С. 243–244.

46. Супруненко А. Б. Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (к 100-летию со дня основания). *Археологические исследования на Полтавщине*: сб. науч. ст. Полтав. краєзнав. музей. Полтава, 1990. С. 5–42.

47. Супруненко О. Б. Матеріали до археологічної карти Нижнього Поворскля. *Пам'ятки археології Полтавщини*: зб. наук. ст. Полтав. краєзнав. музей. Полтава, 1991. С. 23–43.

48. Супруненко А. Б. *Курганы Нижнего Поворсклья*. Центр охраны и исслед. памятников археологии. М.; Полтава : Крыница, 1994. 104 с.: ил.

49. Супруненко О. Б. *Археологія в діяльності першого приватного музею України: Лубенський музей К. М. Скаржинської*; НАН України, Ін-т археол.; Центр охорони та досліджень пам'яток археології та ін. Київ; Полтава : Археологія, 2000. 398, II с.: іл.

50. Супруненко О. Б. З *історії археологічних досліджень на Полтавщині: короткий нарис*. Центр пам'яткознав. НАН України і УТОПІК; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Гротеск, 2007. 124 с.: іл., XII кол. вкл.

51. Супруненко О. Б. Звіт про розвідки у Кременчуцькому, Кобеляцькому та Козельщинському районах Полтавської області у грудні 2007 р. (розвідки по «Зводу пам'яток історії та культури»). *Науковий архів Ін-ту археології НАН України*. Ф. е. Спр. 2007/151; *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 509. 52 арк.: іл.

52. Супруненко О. Б. Археологічні пам'ятки на території Комсомольської міської ради. *Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Комсомольська міська рада*. Упорядн., наук. ред. Супруненко О. Б. Київ; Полтава : Полтавський літератор, 2008. С. 16–40, 2 кол. вкл.

53. Супруненко О. Б. *Петрашівський курган доби енеоліту – бронзового віку*. НАН України, Ін-т археол.; Центр пам'яткознав. НАН України і УТОПІК; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ : Гротеск, 2012. 140 с.: іл., VIII кол. вкл.

54. Супруненко О. Б. Нові матеріали золотоординського часу з пониззя Псла. *Праці Центру пам'яткознавства*: зб. наук. пр. Гол. ред. О. М. Титова та ін. Київ, 2013. Вип. 24. С. 153–167.

55. Супруненко О. Б. М. П. Кучера і мої перші розвідки. *Старожитності Лівобережного Подніпров'я* – 2022: зб. наук. пр. Полтав. краєзнав. музей імені Василя Кричевського; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Харків; Полтава : ТОВ «Майдан», 2023. С. 86–95.

56. Супруненко О. Залишки енеолітичного поховального комплексу з Петрашівки на Кременчуччині у скансені музею. *Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток*: зб. наук. ст. Полтав. краєзнав. музей імені Василя Кричевського. Харків; Полтава : ТОВ «Майдан», 2024. Вип. XIX. С. 561–586.

57. Супруненко О. Б., Мироненко К. М., Сидоренко О. В. Звіт про археологічні обстеження у пониззі Псла та в гирлі р. Сухий Кобелячок на території Кременчуцького району Полтавської області у вересні 2007 р. (розвідки по «Зводу пам'яток історії та культури»). *Науковий архів Ін-ту археології НАН України*. Ф. е. Спр. 2007/153. 42 арк., табл. в тексті, інв. опис 7 арк., акт 3 арк.; *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 496. 127 арк.: іл.

58. Супруненко О. Б., Мироненко К. М., Лямкін В. В., Сидоренко О. В. Розвідки у пониззях Сухого Кобелячка і Псла. *Археологічний літопис Лівобережної України*. Полтава, 2008. № 1–2 (23–24). С. 89–93.

59. Супруненко О. Б., Мироненко К. М., Сидоренко О. В., Лямкін В. В. Розвідки у понизях рр. Сухий Кобелячок та Псел на Кременчуччині. *Археологічні дослідження в Україні 2006–2007*: зб. наук. ст. НАН України, Ін-т археол. Київ : Академперіодика, 2009. С. 327–330.

60. Супруненко О. Б., Приймак В. В., Мироненко К. М. *Старожитності золотоординського часу Дніпровського лісостепового Лівобережжя*. Центр пам'яткознав. НАН України і УТОПІК; Ін-т археол. НАН України; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Археологія, 2004. 82 с.: іл.

61. Супруненко О. Б., Телегін Д. Я., Титова О. М. Із робіт експедиції «Славутич» на Середньому Дніпрі. *Археологія*. Київ, 1989. № 2. С. 131–136.

62. Супруненко О. Б., Шерстюк В. В. Звіт про археологічні обстеження ділянки під розміщення 4-го відсіку хвостосховища ВАТ «Полтавський

ГЗК» на території Кременчуцького району Полтавської області у 2008 р. *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 534. 259 арк.: іл.

63. Супруненко О. Б., Шерстюк В. В. Звіт про археологічні обстеження на території Комсомольської міської ради Полтавської області в 2008 р. (з підготовки «Зводу пам'яток історії та культури»). *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 540. 135 арк.: іл.

64. Супруненко О. Б., Шерстюк В. В. *Пам'ятки археології пониззя Сухого Кобелячка на Полтавщині*. НАН України, Ін-т археол.; Центр пам'яткознав. НАН України і УТОПІК; Центр охорони та досліджень пам'яток археології. Київ; Полтава : Гротеск, 2009. 104 с.: іл., 5 вкл. (Сер.: Старожитності околиць Комсомольська, част. VII).

65. Супруненко О. Б., Шерстюк В. В. Звіт про науково-вишукувальні археологічні дослідження на земельних ділянках ТОВ «Єристівський ГЗК» під розміщення траси пульпопроводу та ГНС-1 на території Полтавської області у 2012 р. *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 710. 45 арк.: іл.

66. Супруненко О. Б., Шерстюк В. В., Головко І. В. Звіт про дослідження поблизу с. Бондарі Кременчуцького району Полтавської області на Біланівському родовищі залізистих кварцитів у 2009 р. *Науковий архів Ін-ту археології НАН України*. Ф. е. Спр. 2009/27; *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. е. Спр. 582. 105 арк.: іл. Додаток.

67. Телегин Д. Я., Махно Е. В., Шарафутдинова И. Н. Отчёт о разведке в зоне Днепродзержинского водохранилища в 1960-61 гг. *Науковий архів Ін-ту археології НАН України*. Ф. е. Спр. 1960-61/4. 89 арк.

68. Федоров-Давыдов Г. А. Монгольское завоевание и Золотая Орда. *Степи Евразии в эпоху средневековья*. Археология СССР. М. : Наука, 1981. С. 229–236.

69. Шарфутдинова И. Н. *Степное Поднепровье в эпоху поздней бронзы*. АН УССР, Ин-т археол. Киев : Наукова думка, 1982. 160 с.: ил.

70. Шерстюк В. В. Курган «Стогніївська могила» [Комсомольськ, м., околиці]. *Звід пам'яток історії та культури України. Полтавська область: Комсомольська міська рада*. Упорядн., наук. ред. Супруненко О. Б. Київ; Полтава : Полтавський літератор, 2008. С. 85. № 62.

71. Щербаковский В. М. Раскопки в урочище «Мечеть» возле м. Кишеньки Кобелякского уезда, Полтавской губ. *Ежегодник Естественно-Исторического Музея Полтавского губернского земства*. Полтава, 1913. № 1. С. 1–8, III табл.

72. Экспозиция по археологии Полтавщины: путеводитель. Сост. А. Б. Супруненко. Полтав. краевед. музей. Полтава : Облполиграфиздат, 1988. 16 с.: ил.

Картографічні матеріали

73. В*оенно-топографическая карта Полтавской губернии*. Масштаб 3 вер. в дюйме. Г[уб.]. Екатеринославской, Херсонской и Полтавской. Часть Херсонской Губернии исправл. по рекогносц. 1869 г., часть Полтавской Губернии исправл. по рекогносц. 1869 г. [Атлас] Военно-топографическая карта Полтавской губернии. СПб. : Военно-топографическое Депо, 1863–1878. [24 разв. л., 1 сб. л.]. Л. 22.

74. В*оенно-топографическая карта Полтавской губернии*. Масштаб 3 вер. в дюйме. Г. Екатеринославской, Херсонской и Полтавской. Часть Херсонской Губернии исправл. по рекогносц. 1869 г., часть Полтавской Губернии исправл. по рекогносц. 1869 г. Железная дорога нанесена по съемке 1887 г. СПб., [1887–1914]. Ряд XXV. Лист 12.

75. М-36-104. *Комсомольськ*. Генеральный штаб. М 1: 100 000. Сост. местн. на 1982 г. Изд. 1983 г.

76. *М-36-104-Г-в-1*. М 1: 10 000. М. : Главное управл. геодез. и картограф. МВД СССР. Комбин. съемка 1953 г. Отпеч. в 1955 г.

77. *М-36-116. (Лиховка)*. М 1: 100 000. Сост. местн. на 1982 г. Генеральный штаб. Изд. 1983 г.

78. *М-36-116-Б (Дериевка)*. М 1: 50 000. Управление военных топографов. 1931 г. Рекогносц. 1932 г.

79. *М-36-116. С. Дериевка*. М 1: 100 000. По съемкам 1931, 1932 гг. Генеральный штаб Красной Армии. Первое изд. 1941 г.

80. *М-36-116-Б. Куцеволовка*. М 1: 50 000. Сост. местн. на 1982 г. Генеральный штаб. Изд. 1983 г.

81. Военно-топографическая карта Полтавской губернии. В 1 дюйме 3 версты. Губ. Екатеринославской, Херсонской и Полтавской. Часть Херсонс. губернии исправл. по рекогносцир. 1869 г. *Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології Полтав. обл. ради*. Ф. 7 к/м. Спр. 15. Арк. 14.

82. *Х-39-63-А-б-4*. М 1: 10 000. Съемка 1982 г. [1983 г.].

83. *М-36-116-В. Derijewka*. Deutsche Heereskarte. Rußland 1: 50 000. Gründmaterial: Rußland karta 1: 50000 stand 1931, berechtigt 1932 — Truppenausgabe Nr. 1, 1943.

КАРТОСХЕМА розташування археологічних об’єктів, обстежених у 1982 р.

Рис. 1. *(вставка)*

Горішні Плавні, м.: *1 – курган Стогніївська могила; 2 – поселення Шведівка;*
Салівка, с.: *3 – група курганів I Зозулиної могили; 4 – група курганів III Могили Масловського;*
Карпівка, с.: *5 – селище Карпівка I;*
Григоро-Бригадирівка, с.: *6 – група курганів I Робленої могили; 7 – поселення Григоро-Бригадирівка I, ур. Гіївка; 8 – поселення Григоро-Бригадирівка II, ур. Гіївка; 9 – курган I, ур. Боцули; 10 – поселення Овчаренки I; 11 – стійбище Овчаренки II; 12 – стійбище Овчарен-ки III; 13 – поселення Мазепин Яр; 14 – місцезнаходження Піщана Гора; 15 – курган II;*
Солошине, с.: *16 – селище Ісаївка I; 17 – поселення Ісаївка II; 18 – поселення Солошине III, ур. 9-й острів (Жилівка); 19 – поселення Солошине-Колони;*
Тахтаївський кар'єр: *20 – курган; 21 – поселення;*
Світлогірське, с.: *22 – місцезнаходження, ур. Річковий причал;*
Кишенька, с.: *23 – поселення, ур. Острів; 24 – могильник, ур. Мечеть; 25 – курган, ур. Мечеть; 26 – поселення Кишенька III;*
Лучки Правобережні, с.: *27 – стійбище;*
Сокілка Лівобережна, с.: *28 – поселення;*
Лучки Лівобережні, с.: *29 – стійбище;*
Орлик, с.: *30 – поселення Орлик I; 31 – селище Орлик II; 32 – випадкова знахідка; 33 – кургани; 34 – курган, о-в Турлук;*
Придніпровське, с.: *35 – селище Придніпровське V; 36 – селище Придніпровське VI.*

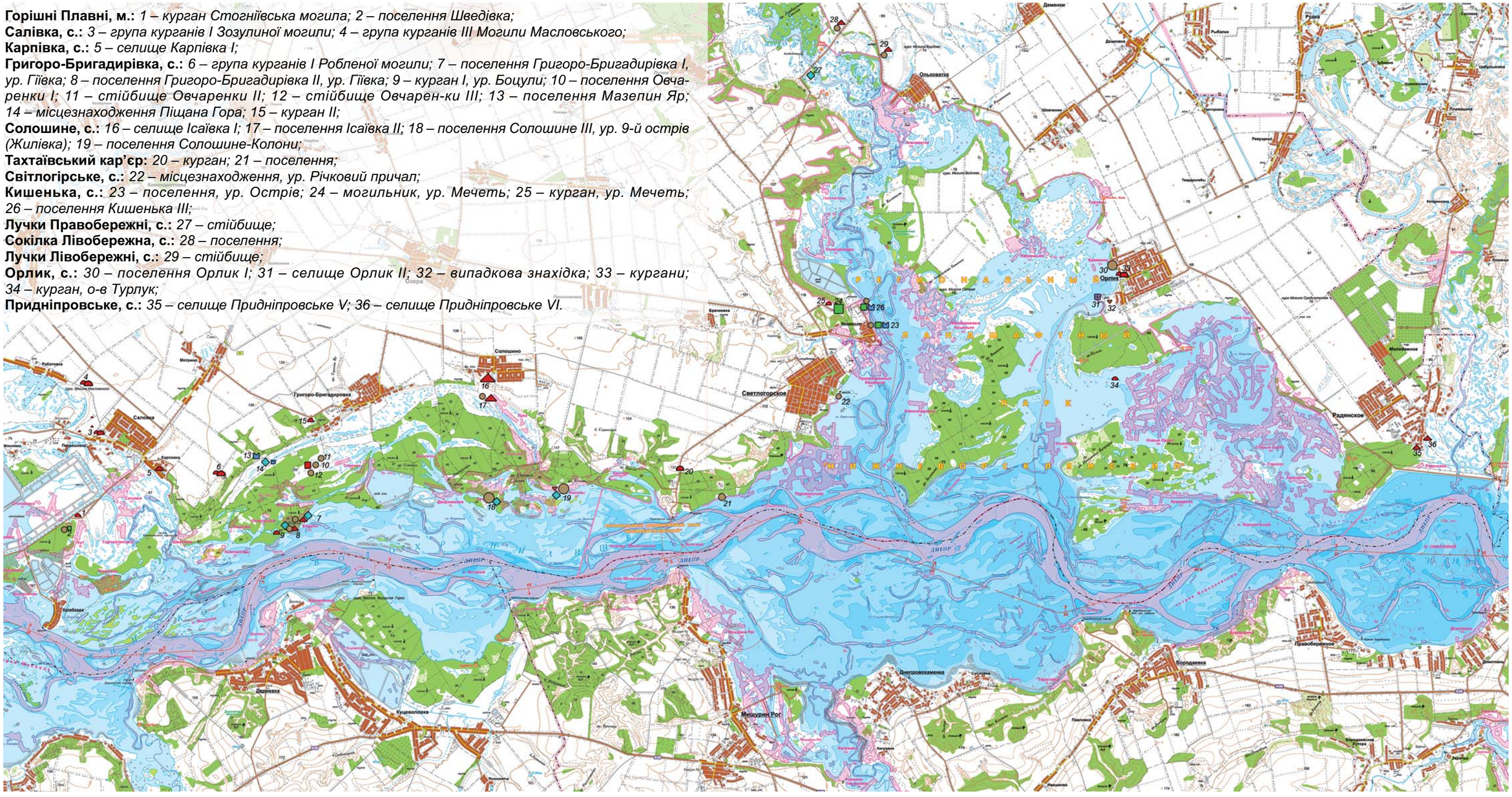

Основа М 1: 50 000 см (1992)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

1 – неоліт; 2 – енеоліт, бронзовий вік; 3 – ранній залізний вік, скіфський час; 4 – 2-га і 3-тя чв. I тис. н. е.; 5 – давньоруський час; 6 – золотоординський час; 7 – козацька доба; 8 – кургани; 9 – групи курганів; 10 – окремі знахідки.

Рис. 2.
Курган Стогніївська могила. *З пн. сх. 1982 р.*

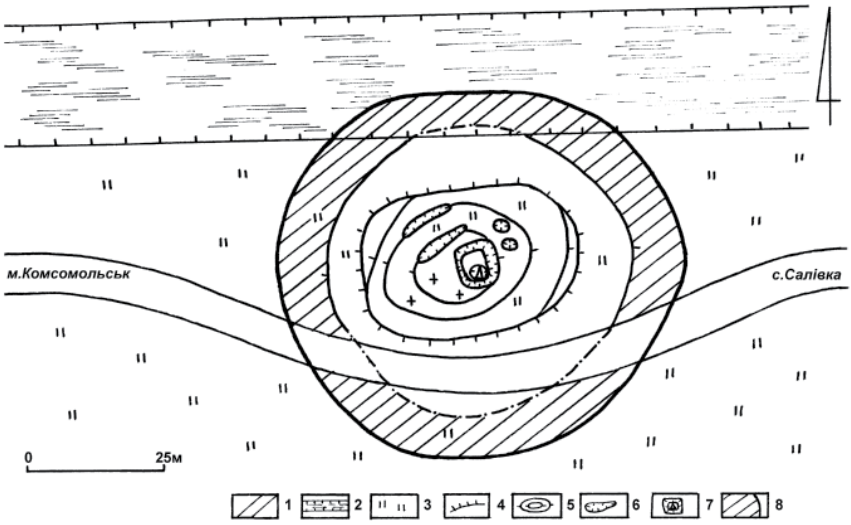

Рис. 3.
Курган Стогніївська могила. Генеральний план. *2010 р.*
Умовні позначення: 1 – автодорога; 2 – заглибина каналу; 3 – луки; 4 – насип кургану; 5 – горизонталі; 6 – незначні заглибини; 7 – обвалування тригопункту; 8 – охоронна зона.

Рис. 4. Курган Стогніївська могила. Сучасний вигляд. *Зі сх. 2023 р.*

Рис. 5. Поселення Шведівка, ур. Богомазів бугор. *З пд. сх. 1982 р.*

Рис. 8. Салівка, с. Зозулина могила – найбільший курган групи І. *З пд. зах. 1982 р.*

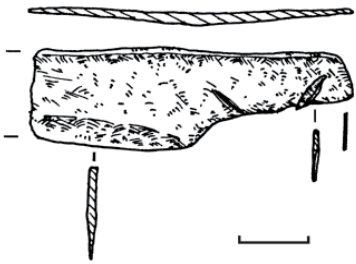

Рис. 6. Шведівка, ур. Уламок леза бритви. *Бронза. Знахідка В. В. Лямкіна, 2010 р.*

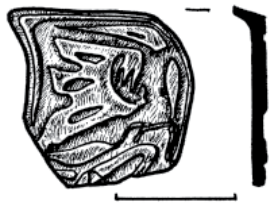

Рис. 7. Шведівка, ур. Частина накладки на піхви шаблі. *Срібло. Знахідка В. В. Лямкіна, 2010 р.*

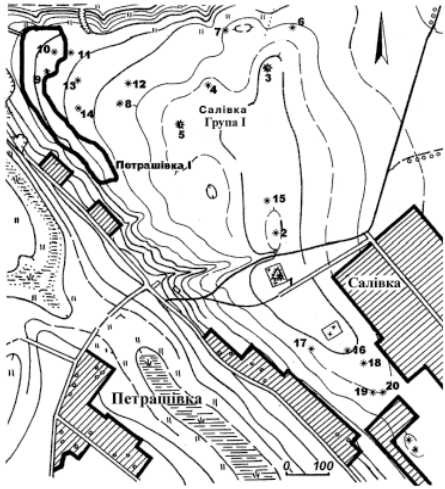

Рис. 10.
Група курганів І Зозулиної могили.
План. 2009 р.

Рис. 11. Група курганів І Зозулиної могили. Насип № 8.
Бляшка від ременя вузди. *Бронза. 2007 р.*

Рис. 9. Зозулина могила (курган № 1), сучасний вигляд. *Із зах. 2023 р.*

Рис. 12. Салівка, с. Група курганів III Могили Масловського. План. *2012 р.*
Умовні позначення: 1 – кургани; 2 – обваловка тригопункту; 3 – сліди поховань кладовища; 4 – дерева, кущі; 5 – охоронна зона пам'ятки археології; 6 – польова дорога; 7 – яри; 8 – лісосмуга.

Рис. 13. Могила Масловського. Знахідки біля підніжжя насипу. *Кераміка, кремінь. 1982 р.*

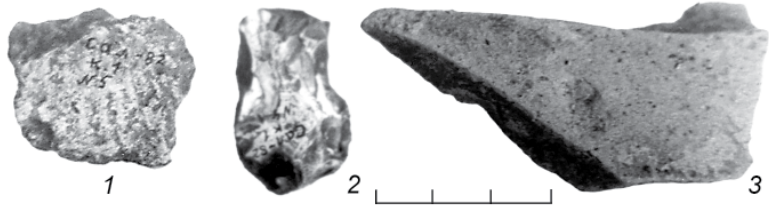

Рис. 14. Могила Масловського. Сучасний вигляд. *З пн. зах. 2012 р.*

Рис. 15. Карпівка, с. Селище Карпівка І. *З пд. зах. 1982 р.*

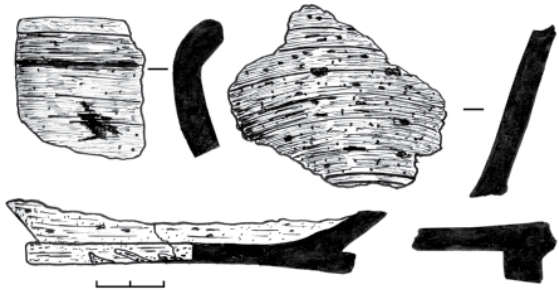

Рис. 16. Селище Карпівка І. Уламки черняхівського гончарного посуду. *1982 р.*

Рис. 17. Селище Карпівка І. Дирхем м. Алмалик в Узбекистані, карбований у сер. XIII ст. за династії Чагатаїдів (658/660 р. Х.). *Мідь, посріблення. Знахідка В. В. Лямкіна, 2012 р.*

Рис. 18. Григоро-Бригадирівка, с. Група курганів І Робленої могили. Насипи №№ 1–3. *З пн. зах. 1982 р.*

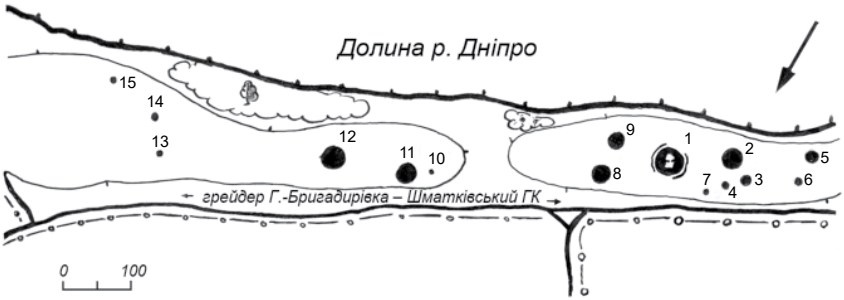

Рис. 19. Група курганів І Робленої могили. Окомірний план. *1982 р.*

Рис. 21. Група курганів І Робленої могили. Насип-майдан № 1. *З пн. зах. 2012 р.*

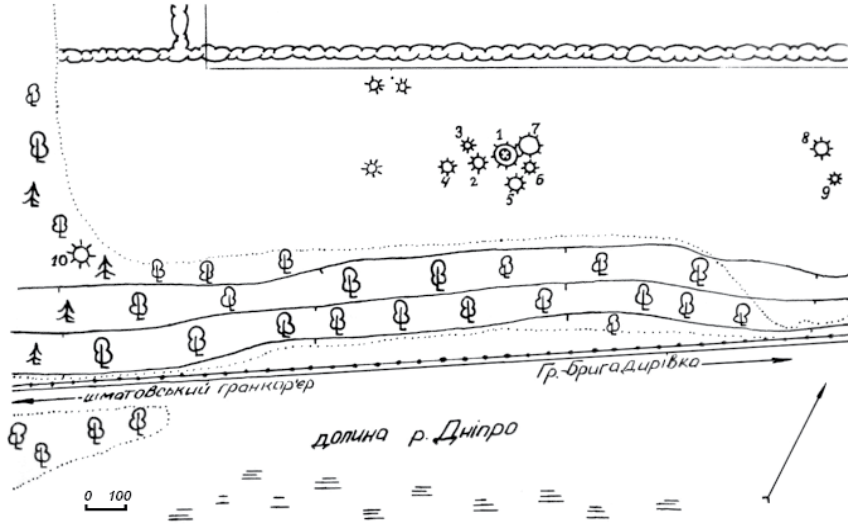

Рис. 20. Група курганів І Робленої могили. *За О. Л. Бойченко. 1993 р.*

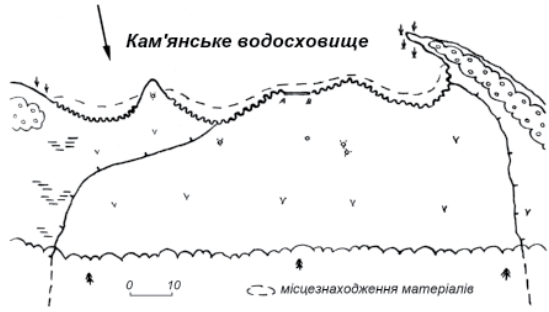

Рис. 24.
Григоро-Бригадирівка І.
Схематичний план. *1982 р.*

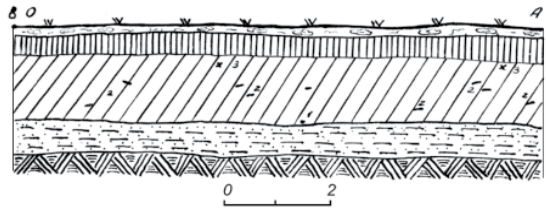

Рис. 25.
Григоро-Бригадирівка І.
Профіль зачистки. *1982 р.*
1 – кремінь; 2 – кераміка епохи бронзи; 3 – уламки черняхівського посуду.

Рис. 22. Григоро-Бригадирівка, с. Поселення І в ур. Гіївка. *Зі сх. 1982 р.*

Рис. 23. Григоро-Бригадирівка І. Уламки кісток свійських тварин. *1982 р.*

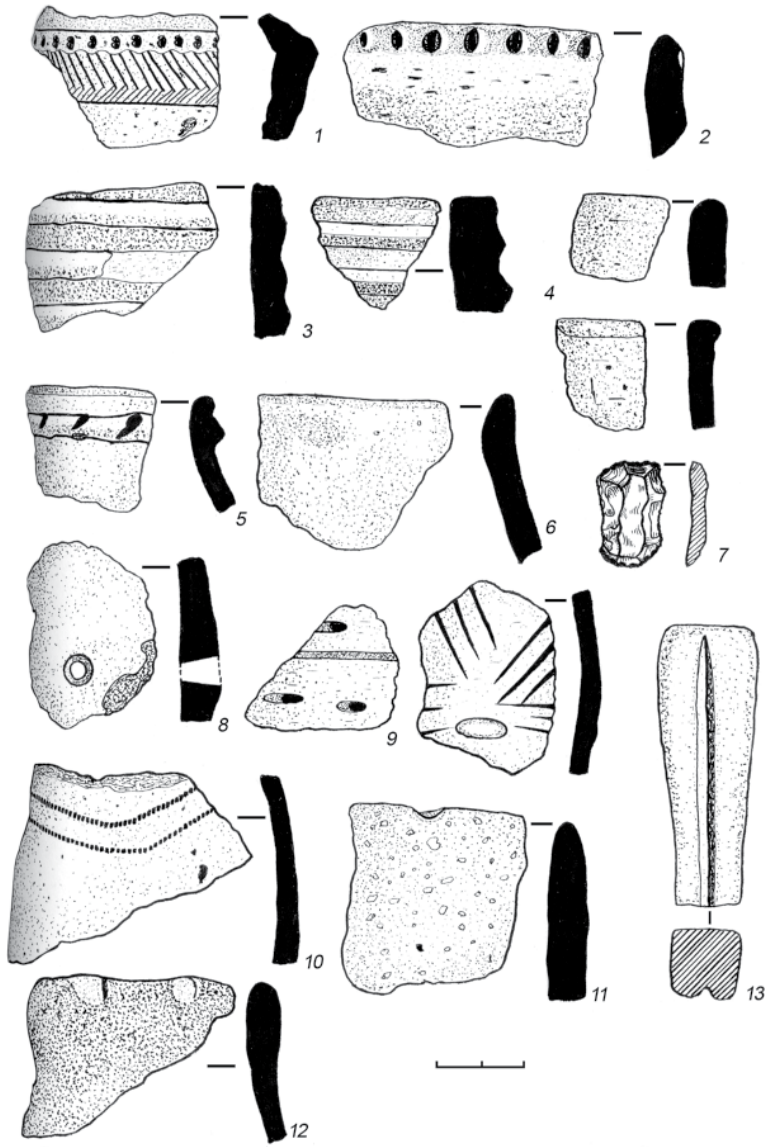

Рис. 26. Григоро-Бригадирівка І. Знахідки. *1982 р.*
1–6, 8–12 – кераміка; 7 – кремінь; 13 – сланець.

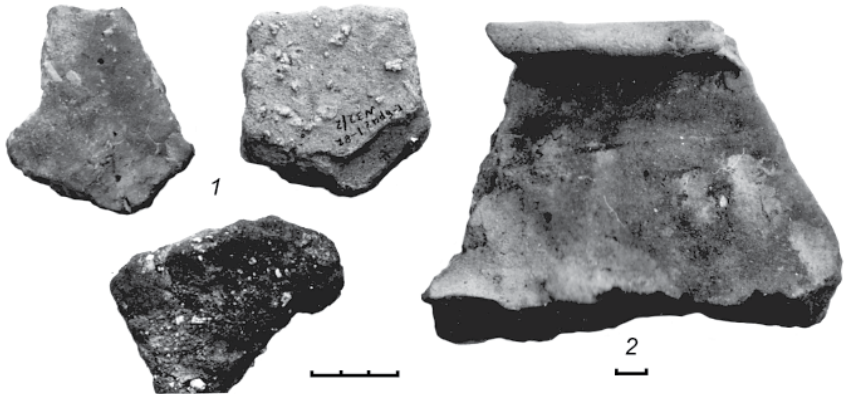

Рис. 27. Григоро-Бригадирівка I.
Фрагменти ліпного пеньківського посуду. *1982 р.*

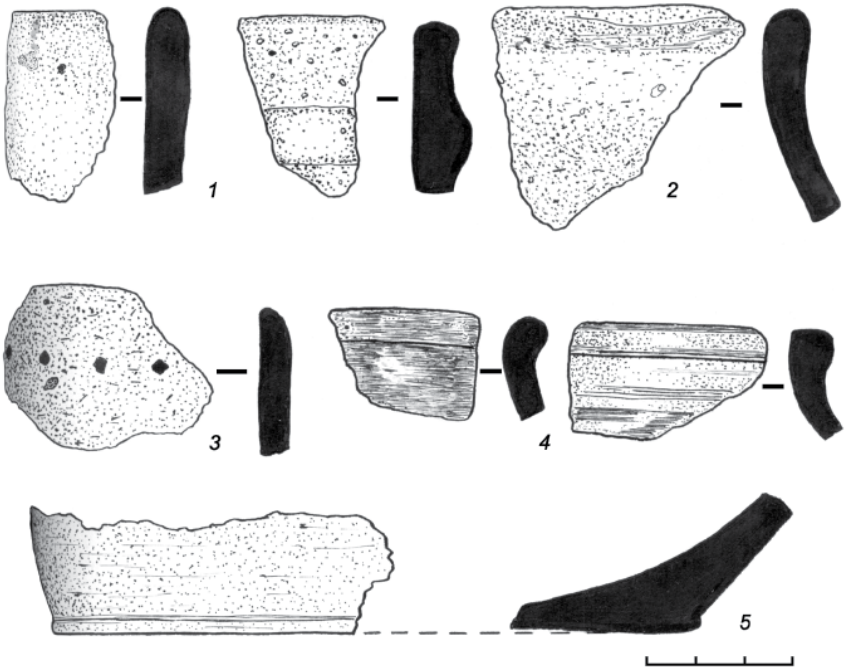

Рис. 28. Григоро-Бригадирівка II.
Знахідки. Ліпна і гончарна кераміка. *1982 р.*

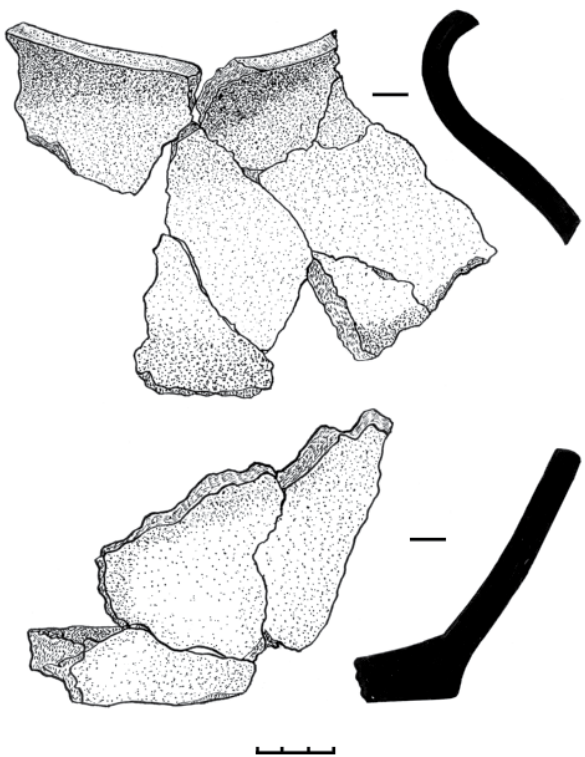

Рис. 29. Григоро-Бригадирівка II.
Уламки пізньоскіфської корчаги. *1982 р.*

Рис. 30. Григоро-Бригадирівка II.
Фрагменти ліпного пеньківського посуду. *1982 р.*

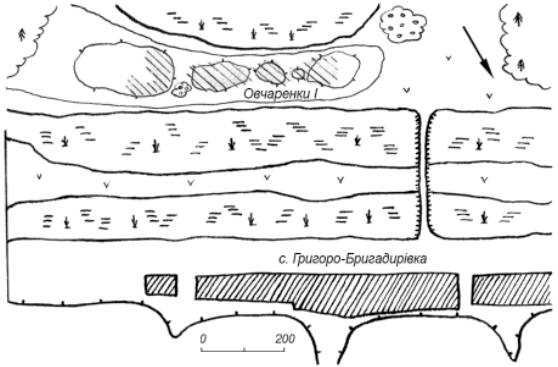

Рис. 31. Григоро-Бригадирівка, с. Поселення Овчаренки I. Окомірний план. *1982 р.*

Рис. 32. Поселення Овчаренки I. *З пн. зах. 1982 р.*

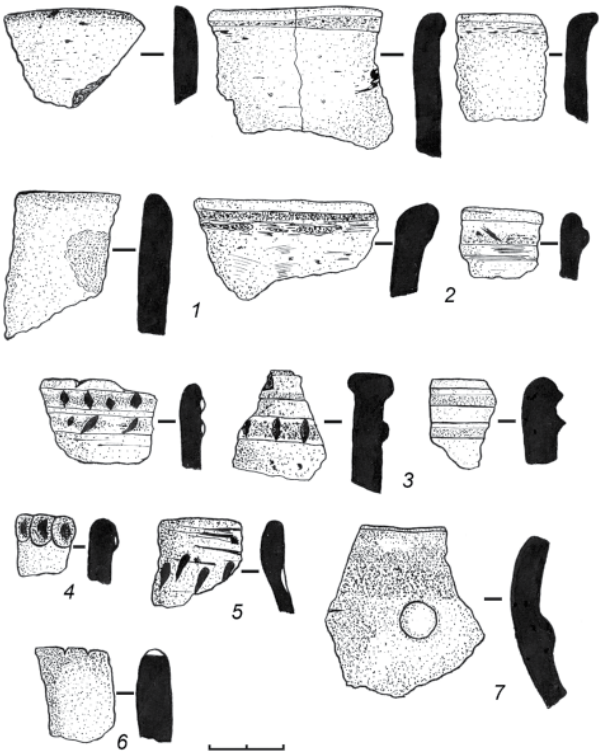

Рис. 33. Поселення Овчаренки I. Уламки ліпного посуду. *1982 р.*

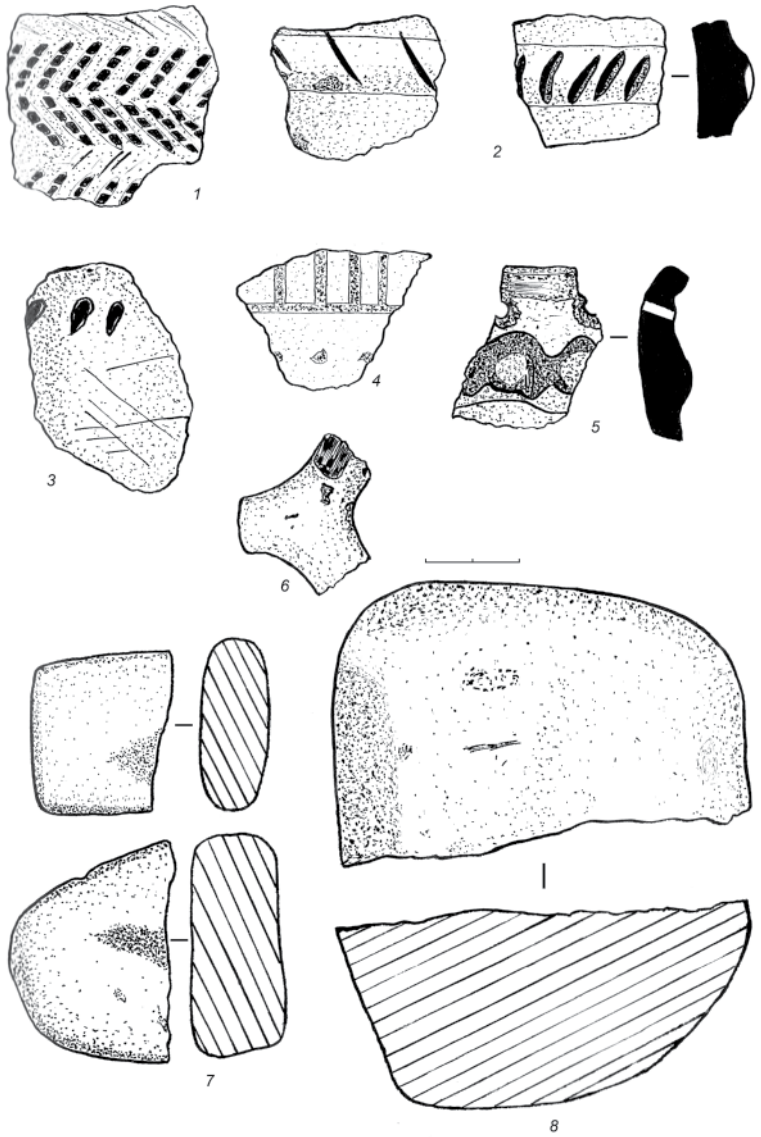

Рис. 34. Поселення Овчаренки І. Фрагменти ліпного посуду бронзового віку, скіфського часу та виробів з каменю. *1982 р.*

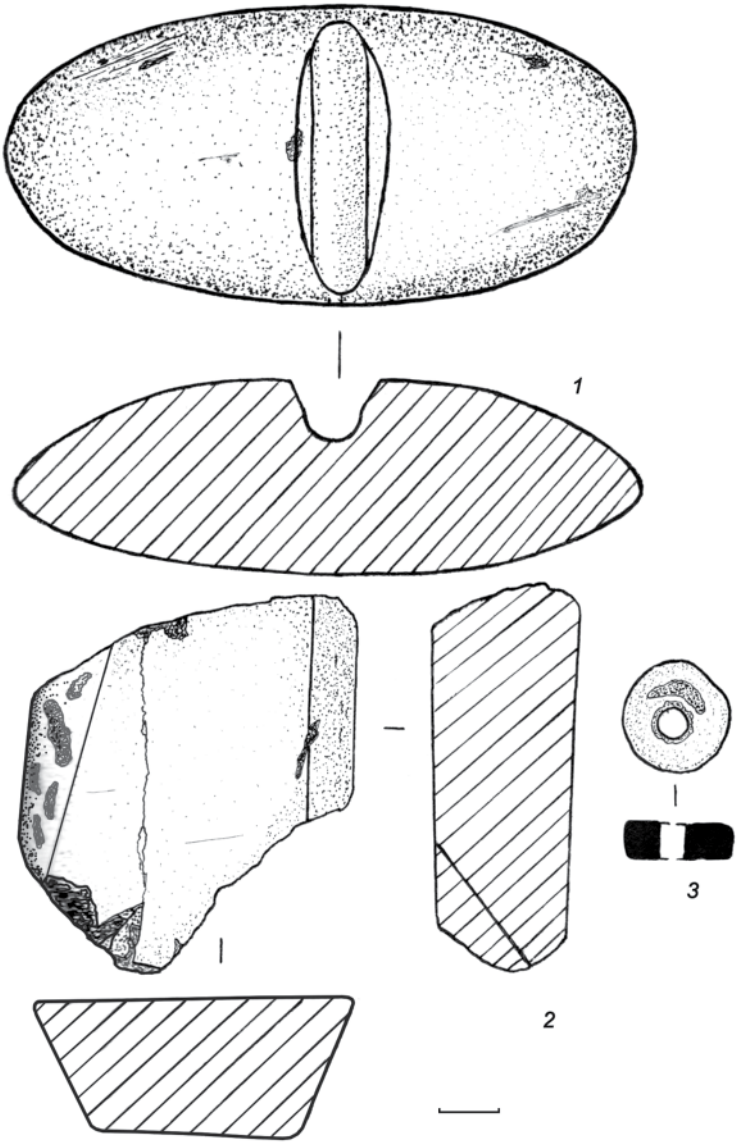

Рис. 35. Поселення Овчаренки І. Індивідуальні знахідки. *1982 р.*
1 – тальковий сланець; 2 – базальт; 3 – свинець.

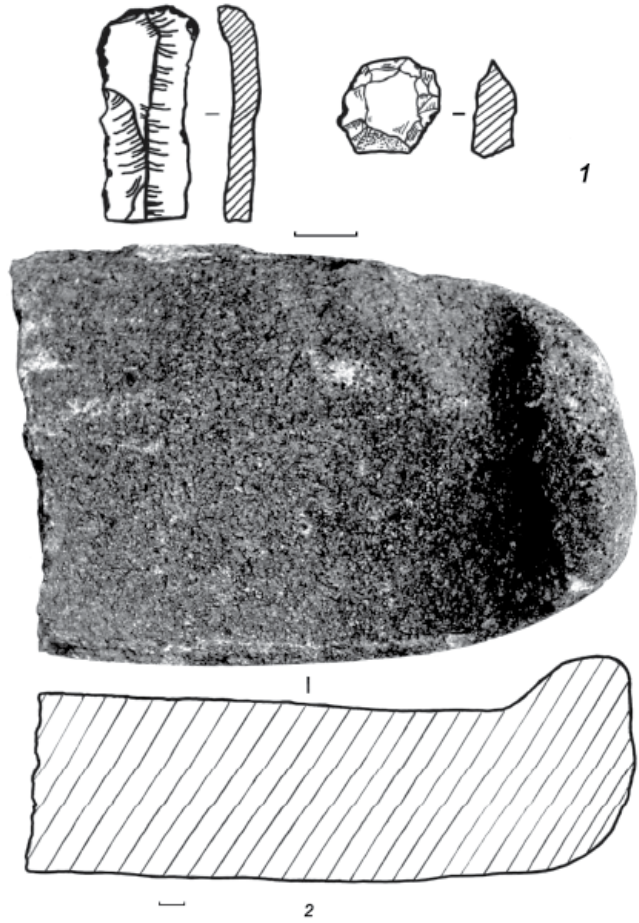

Рис. 36. Поселення Овчаренки І. Вироби з каменю. *1982 р.*
1 – кремінь; 2 – рожевий граніт.

Рис. 37. Григоро-Бригадирівка, с. Овчаренки II. *Вигляд зі сх. 1982 р.*

Рис. 39. Григоро-Бригадирівка, с. Овчаренки III. *З пд. сх. 1982 р.*

Рис. 40. Григоро-Бригадирівка, с. Поселення в ур. Мазепин Яр. *З пд. зах. 1982 р.*

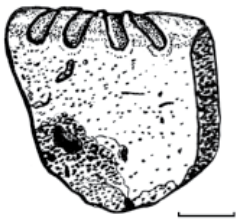

Рис. 38. Овчаренки II. Уламок вінця ліпного горщика. *1982 р.*

Рис. 41. Мазепин Яр, ур. Уламок вінця енеолітичної ліпної корчаги. *1982 р.*

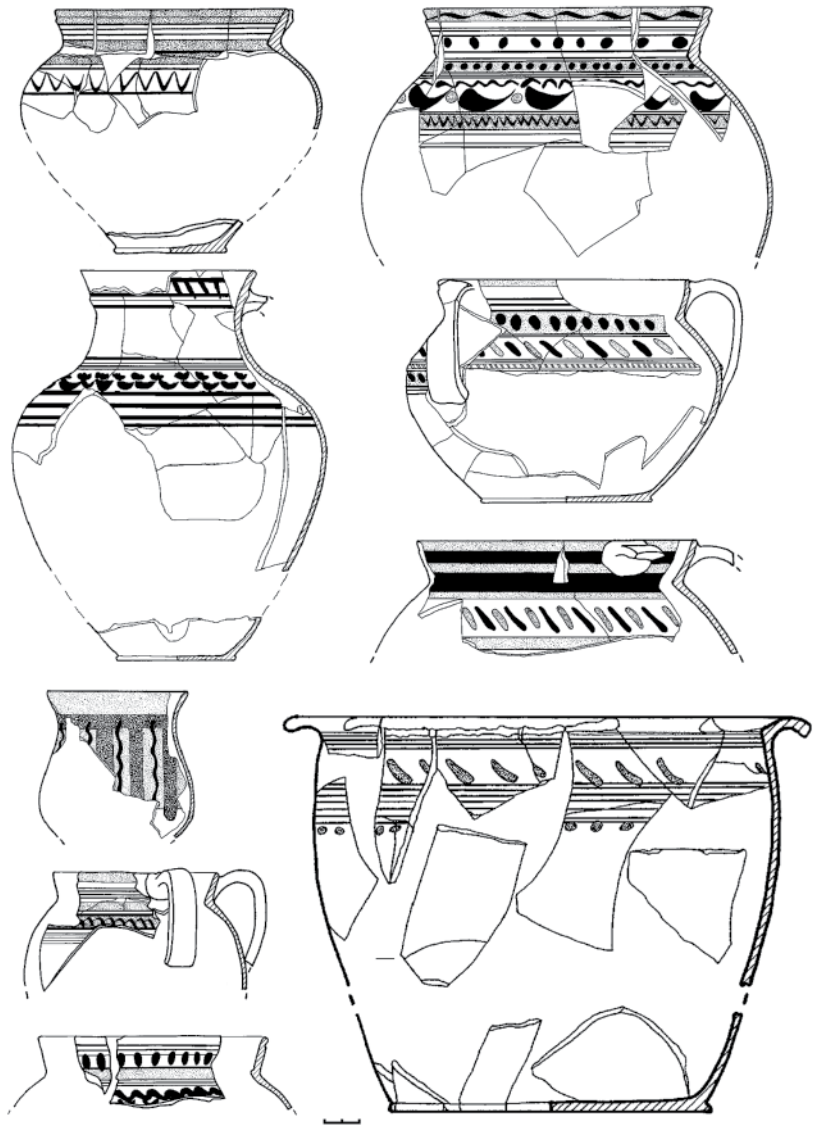

42. Мазепин Яр, ур. Фрагменти гончарного посуду 2-ї чв. XVIII ст.
За В. В. Лямкіним і В. В. Шерстюком, 2010 р.

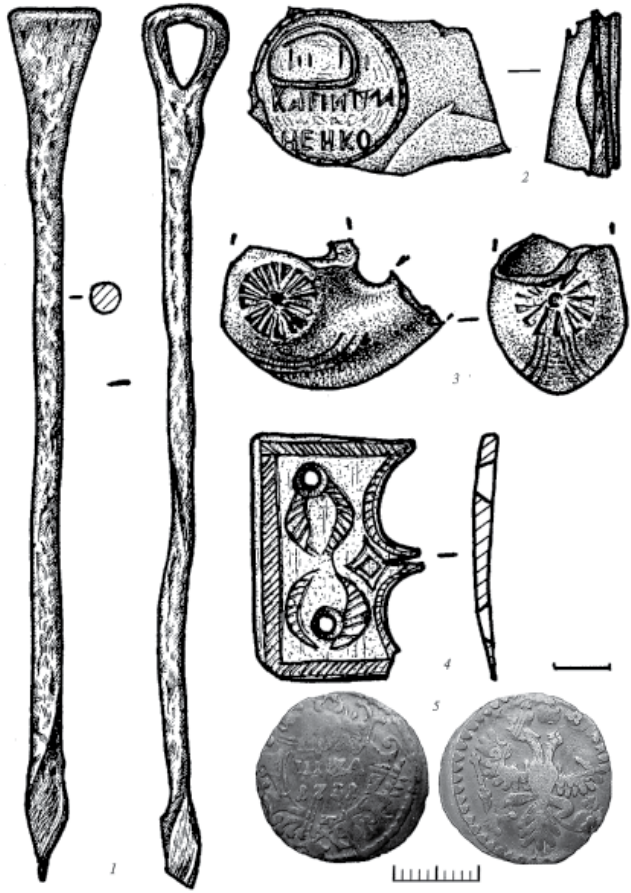

Рис. 43. Мазепин Яр, ур. Індивідуальні знахідки 2-ї чв. XVIII ст.
За В. В. Лямкіним і В. В. Шерстюком, 2010 р.
Залізо, кераміка, мідь, кістка, скло.

Рис. 44. Григоро-Бригадирівка, с. Піщана Гора, ур. *З пн. сх. 1982 р.*

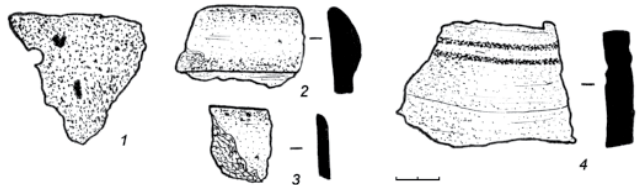

Рис. 45. Піщана Гора, ур. Знахідки. *Кераміка. 1982 р.*

Рис. 46–47. Григоро-Бригадирівка, с. Курган ІІ. *З пн. та сх. 1982 р.*

Рис. 48. Солошине, с. Селище Ісаївка І. Західний мис.
З пд. сх. – пд. 1982 р.

Рис. 49. Ісаївка І. Східний мис.
Зі сх. 1982 р.

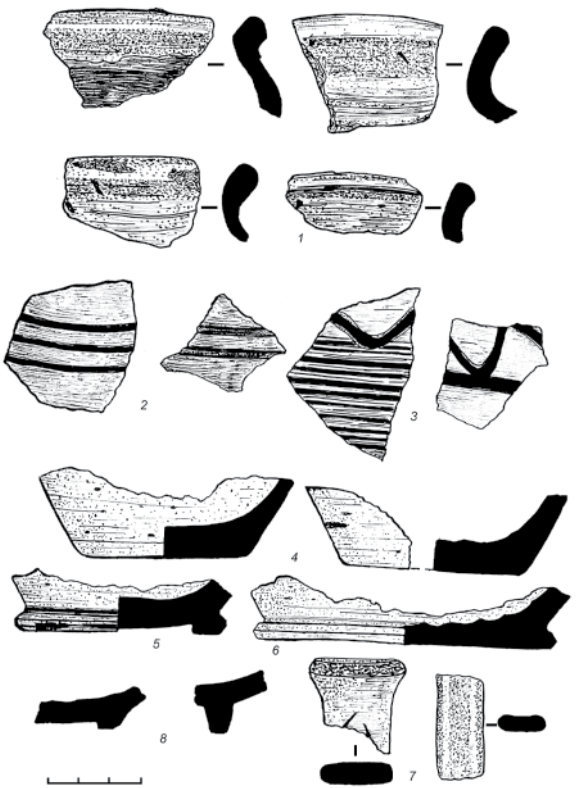

Рис. 50. Ісаївка І. Фрагменти черняхівського гончарного посуду з шерехатою поверхнею. *1982 р.*

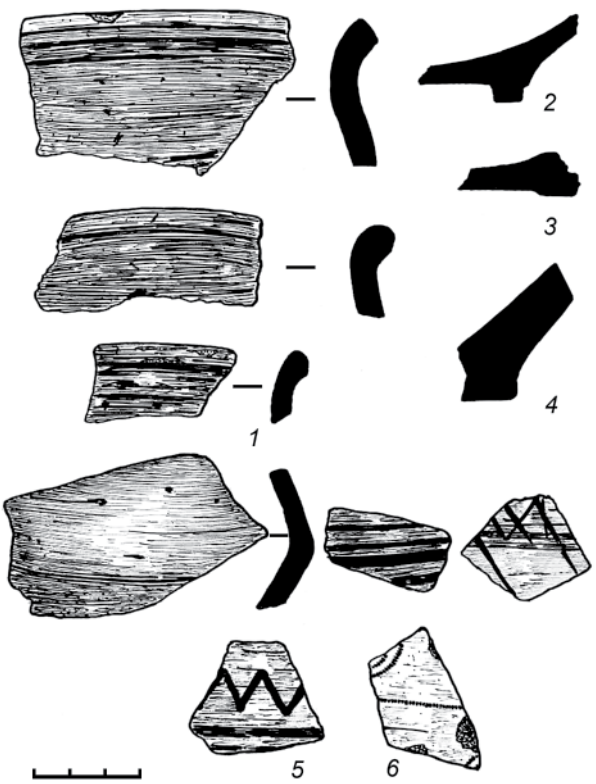

Рис. 51. Ісаївка І. Фрагменти черняхівського гончарного посуду з лискованою поверхнею. *1982 р.*

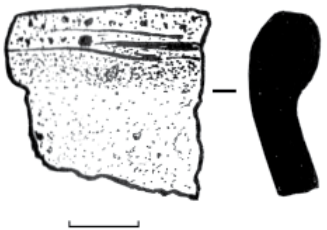

Рис. 52. Ісаївка І. Уламок вінця черняхівського ліпного горщика. *1982 р.*

Рис. 53. Ісаївка І. Фрагменти тарного посуду 2-ї чв. – сер. І тис. н. е. *1982 р.*

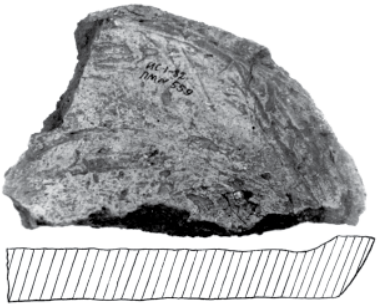

Рис. 54. Ісаївка І. Уламок ліпної сковорідки. *1982 р.*

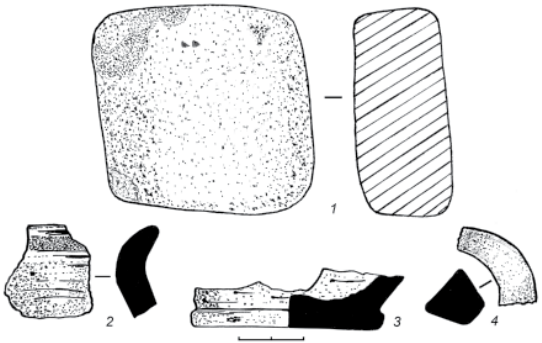

Рис. 55. Солошине, с. Поселення Ісаївка ІІ. Знахідки. *Камінь, кераміка. 1982 р.*

Рис. 56. Солошине, с. Поселення Солошине ІІІ в ур. 9-й острів. *З пн. зах. 1982 р.*

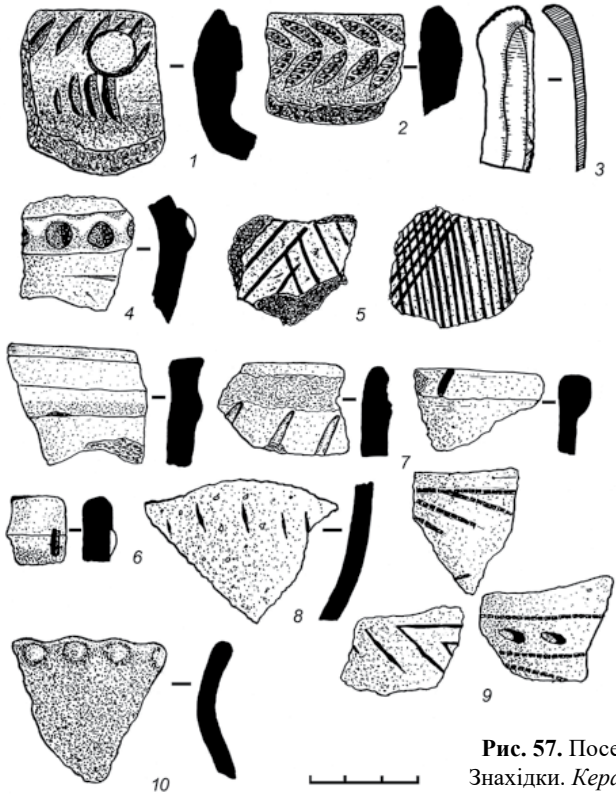

Рис. 57. Поселення Солошине ІІІ. Знахідки. *Кераміка, кремінь. 1982 р.*

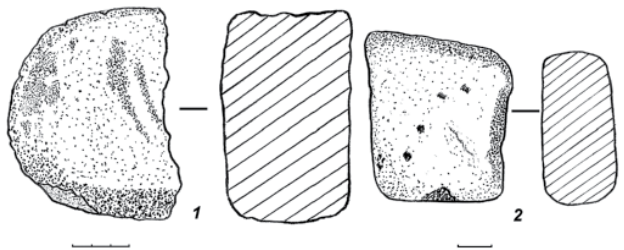

Рис. 58. Поселення Солошине III. Вироби з каменю. *Граніт, пісковик. 1982 р.*

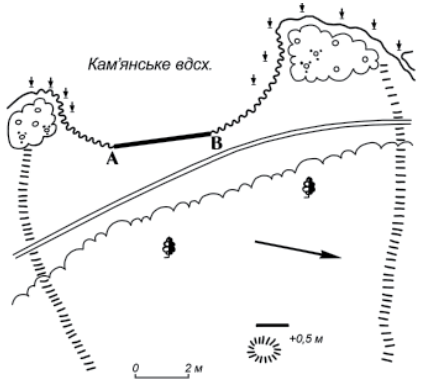

Рис. 59. Солошине, с. Поселення Солошине-Колони. Окомірний план розмитої ділянки. *1982 р.*

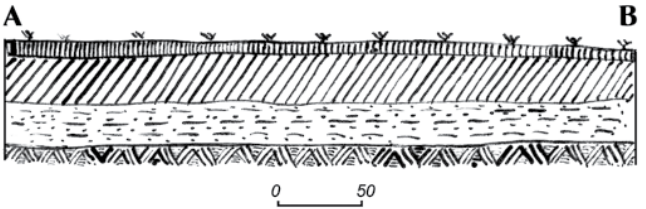

Рис. 60. Поселення Солошине-Колони. Профіль зачистки. *1982 р.*

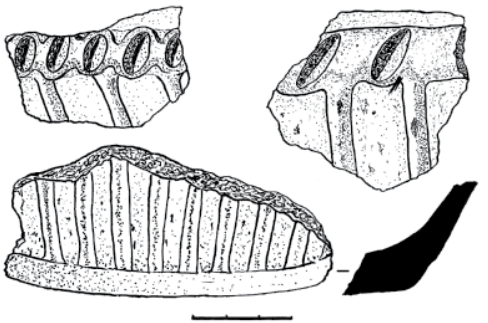

Рис. 61. Солошине-Колони. Кераміка бабинської культури. *1982 р.*

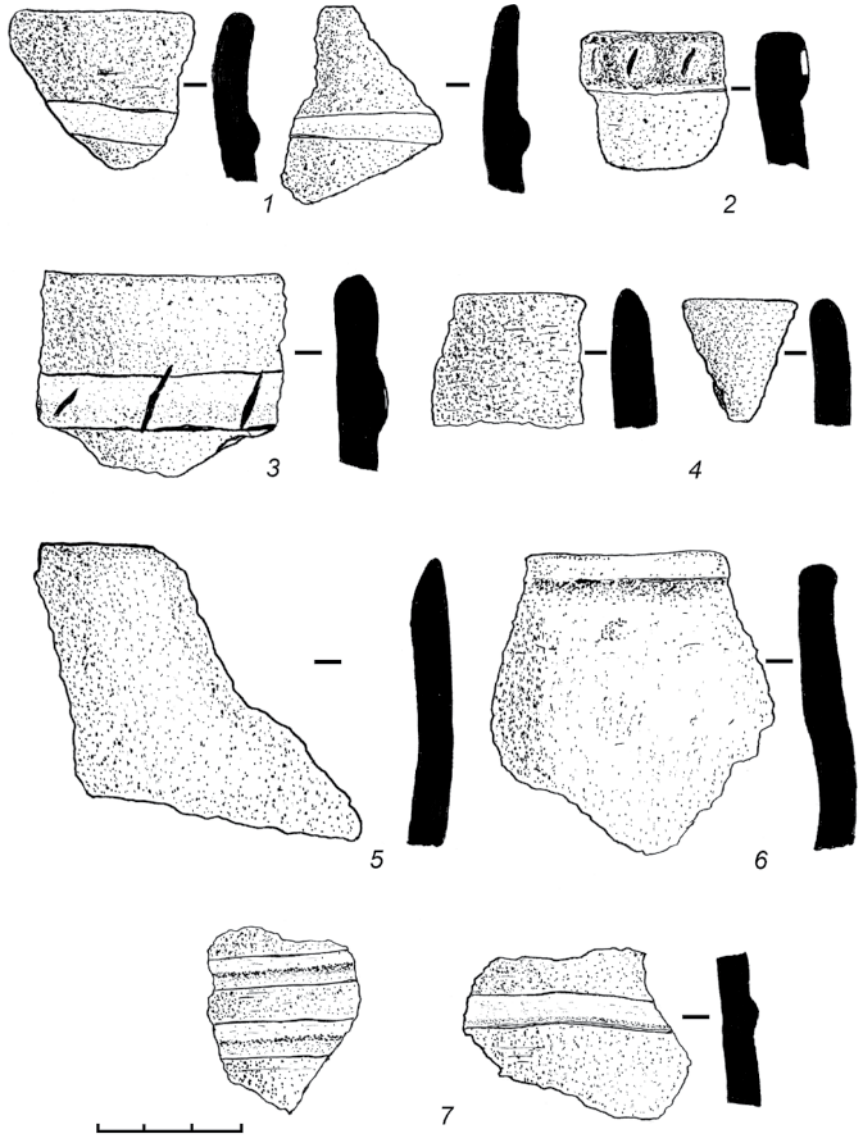

Рис. 62. Солошине-Колони.
Уламки ліпного посуду доби пізнього бронзового віку. *1982 р.*

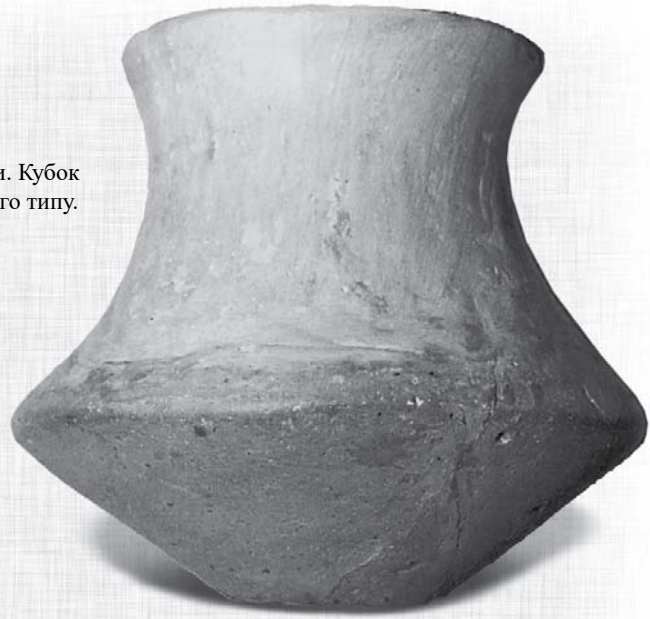

Рис. 63.
Солошине-Колони. Кубок ліпний софіївського типу. *1979 р.*

Рис. 64.
Солошине-Колони. Кубок ліпний жаботинського типу. *1978 р.*

Рис. 65. Тахтаївський гранітний кар'єр. Курган.
З пд. сх. 1982 р.

Рис. 66. Тахтаївський гранітний кар'єр. Решки поселення.
Із зах. 1982 р.

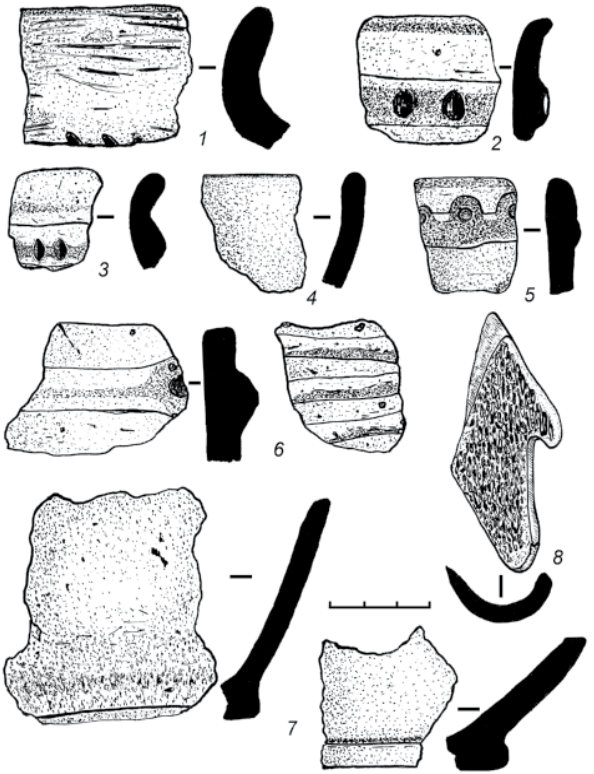

Рис. 67. Тахтаївський гранітний кар'єр. Поселення. Знахідки. *Кераміка, кістка. 1982 р.*

Рис. 68. Кишеньки, с. Поселення в ур. Острів. Ліпний горщик катакомбної культури. *Кол. Світлогірський громад. істор.-краєзн. музей. 1982 р.*

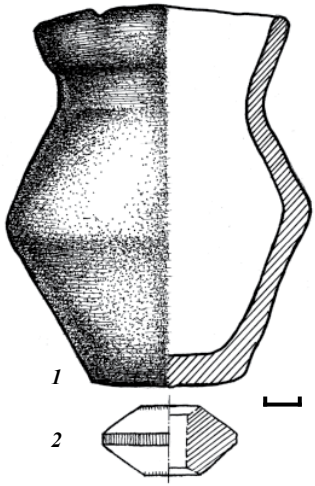

Рис. 69. Кишеньки, с. Поселення в ур. Острів. Ліпна посудина і пряслице пізньоскіфського часу. *Кол. Світлогірський громад. істор.-краєзн. музей. 1982 р.*

Рис. 70. Кишеньки, с. Поселення в ур. Острів. Ліпна посудина пізньоскіфського часу й нижня частина гончарного горщика із монетами сер. – 3-ї чв. XVII ст. *Кол. Світлогірський громад. істор.-краєзн. музей. 1982 р.*

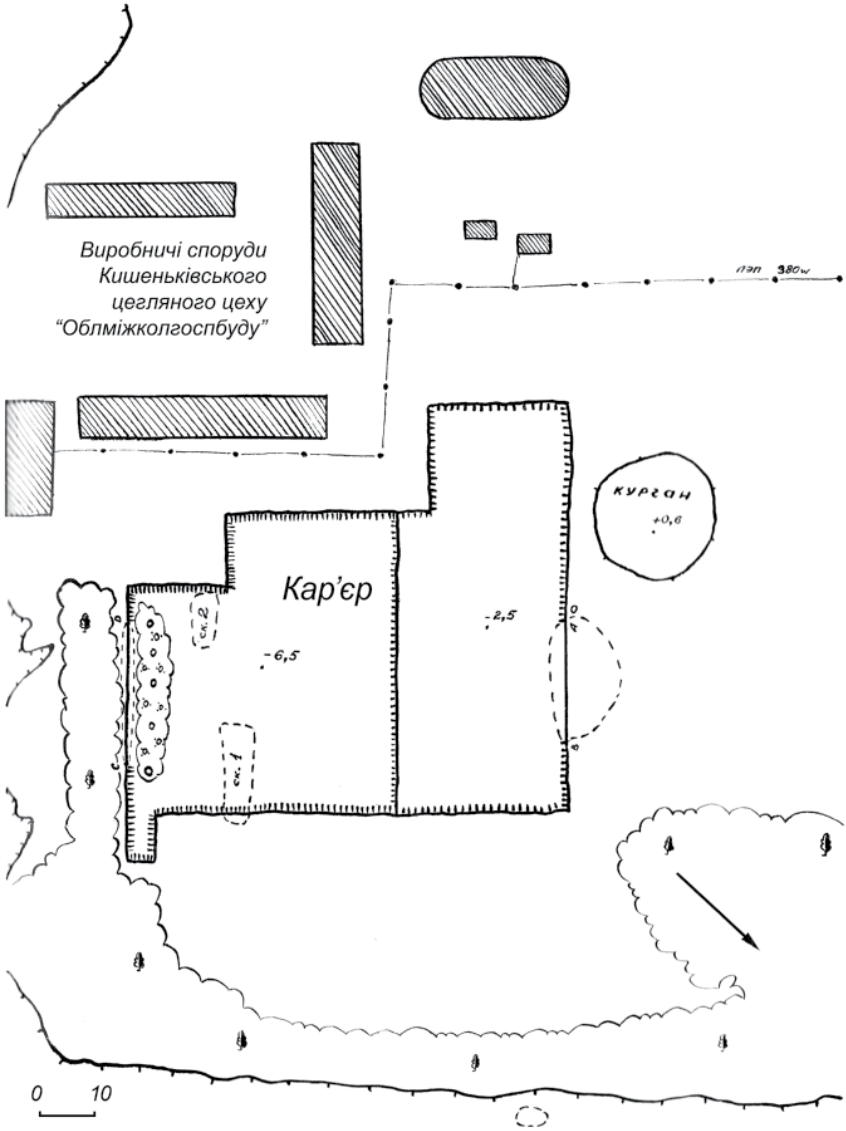

Рис. 71. Кишеньки, с. Золотоординський могильник в ур. Мечеть. План.
1982 р. Ск. – скупчення будівельних решток від поховальних споруд.

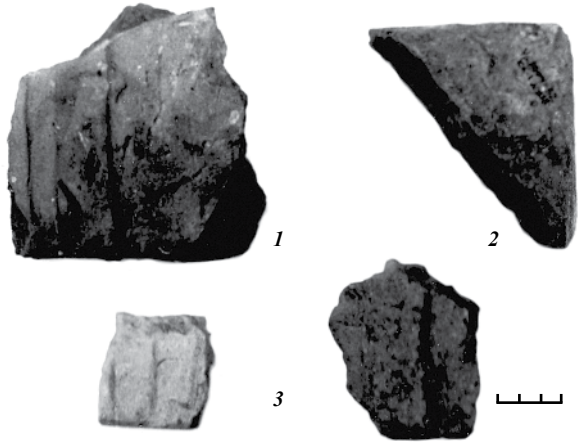

Рис. 72. Урочище Мечеть. Скупчення 1. Уламки цегли. *1982 р.*

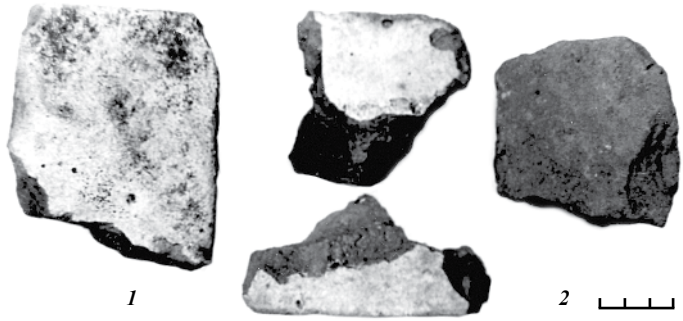

Рис. 73. Урочище Мечеть. Скупчення 1. Фрагменти полив'яних кахлів. *1982 р.*

Рис. 74. Урочище Мечеть. Скупчення 1. Уламки «конусів». *1982 р.*

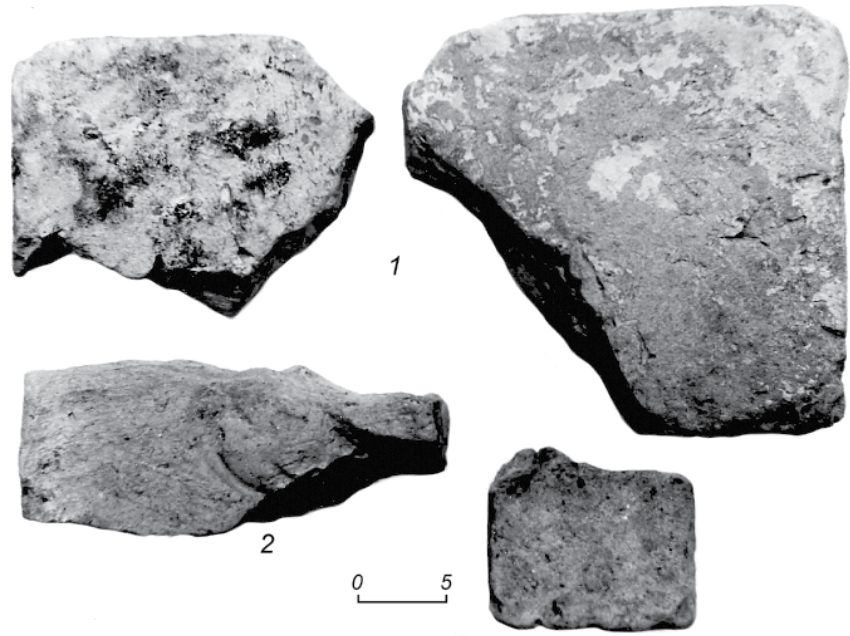

Рис. 75. Урочище Мечеть.
Зачистка, заповнення ями. Фрагменти цегли. *1982 р.*

Рис. 76. Урочище Мечеть.
Зачистка пн. зах. стінки кар'єру. *1982 р.*

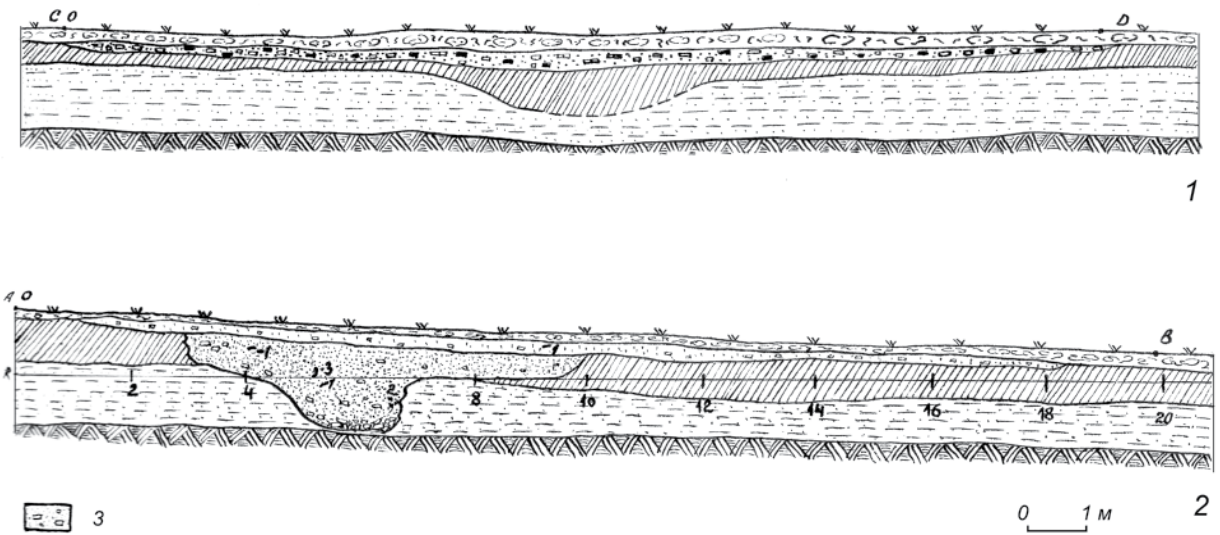

Рис. 77. Урочище Мечеть.
Профіль зруйнованої споруди у пд. сх. стінці кар'єру (1) та зачистка у пн. зах. частині (2). *1982 р.*
Умовні позначення: *3 – заповнення ям із цеглою.*
Цифрами позначені: *1 – фрагменти кераміки; 2 – вуглини; 3 – кістки людини.*

Рис. 78. Урочище Мечеть. Зачистка. Бита цегла в ямі. *1982 р.*

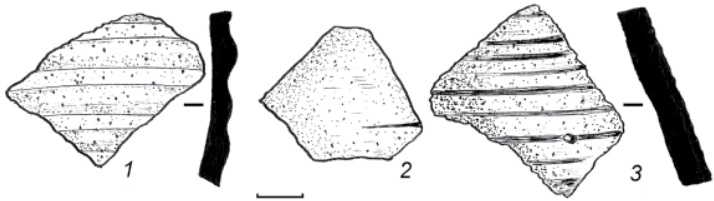

Рис. 79. Урочище Мечеть.
Зачистка. Уламки гончарного посуду золотоординського часу. *1982 р.*

Рис. 80. Кишеньки, с. Поселення Кишеньки ІІІ.
Ділянка із розмивами правого берега р. Ворскла. *1982 р.*

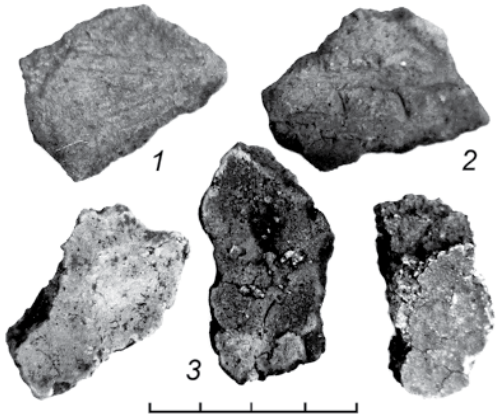

Рис. 81. Сокілка Лівобережна, с. Поселення. Уламки ліпного посуду раннього бронзового віку та 3-ї чв. І тис. н. е. *1982 р.*

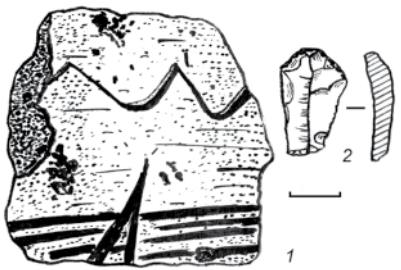

Рис. 82. Сокілка Лівобережна, с. Поселення. Стінка глека пастирського типу і скребачка. *Кераміка, кремінь. 1982 р.*

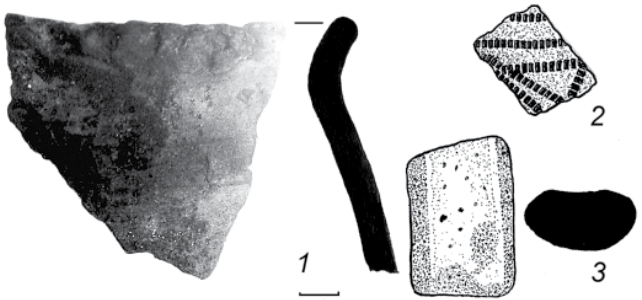

Рис. 83. Лучки Лівобережні, с. Сліди стійбища. Знахідки. *Кераміка. 1982 р.*

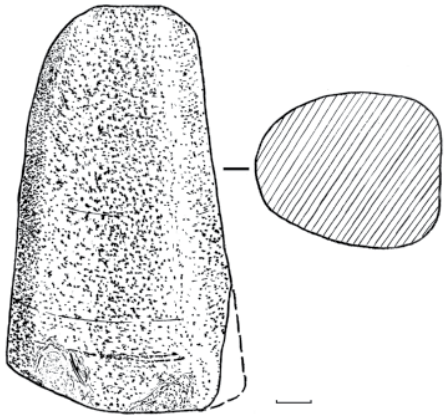

Рис. 84. Орлик, с. Товкач-пест. *Базальт. 1982 р.*

Рис. 85. Орлик, с. Курган № 2. *З пд. зах. 1982 р.*

Рис. 86. Орлик, с. Курган № 3. *Із зах. 1982 р.*

Рис. 87. Орлик, с. Курган № 5. *Із зах. 1982 р.*

Рис. 88. Орлик, с. Курган № 6. *З пд. 1982 р.*

Рис. 89. Орлик, с. О-в Турлук.
Розмитий курган. *Із зах. 1982 р.*

Рис. 90. О-в Турлук. Курган. Частина кромлеху.
Граніт. З пн. зах. 1982 р.

Рис. 91. О-в Турлук. Курган.
Брили і плити кромлеху та кам'яного ящика. *Граніт. З пд. зах. 1982 р.*

Рис. 92. О-в Турлук. Курган.
Оброблена плита від кам'яного ящика. *Діорит. 1982 р.*

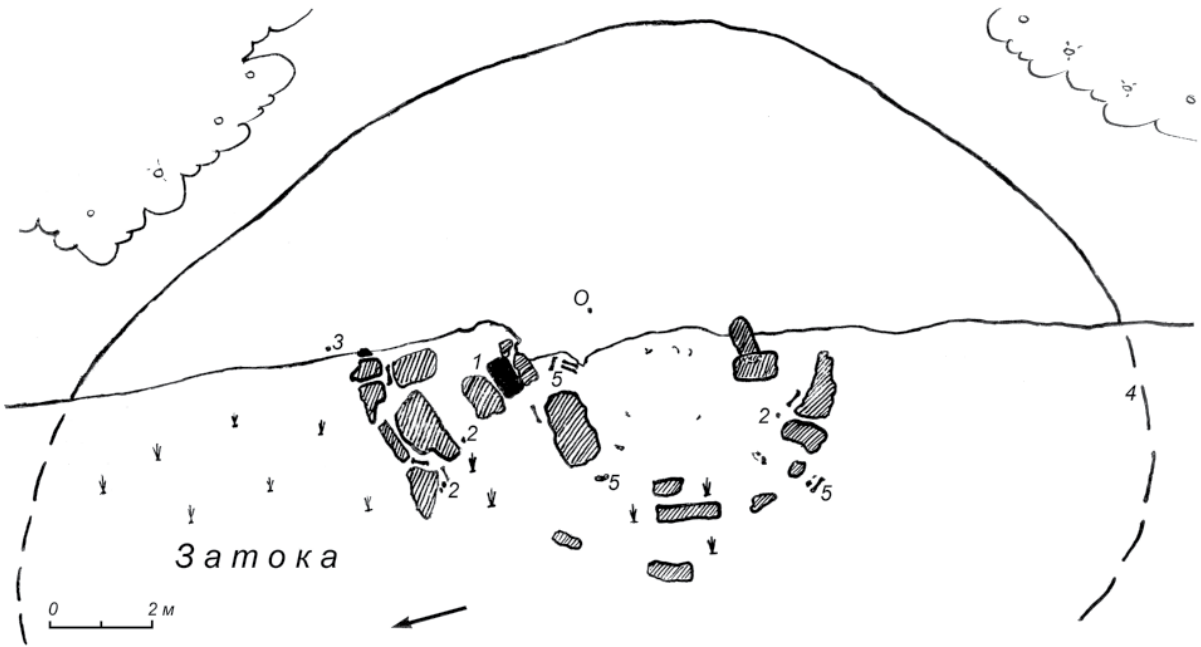

Рис. 93. О-в Турлук. Курган. План. *1982 р.*
1 – діоритова плита; 2 – уламки кераміки; 3 – відщеп кременю;
4 – межі розмитого насипу; 5 – кістки людей.

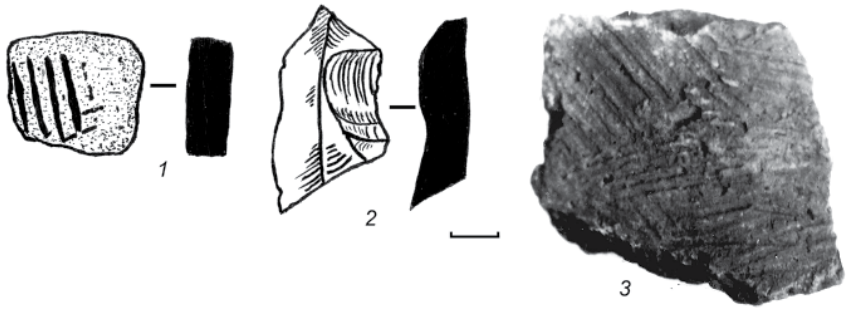

Рис. 94. О-в Турлук. Курган. Знахідки. *Кераміка, кремінь. 1982 р.*

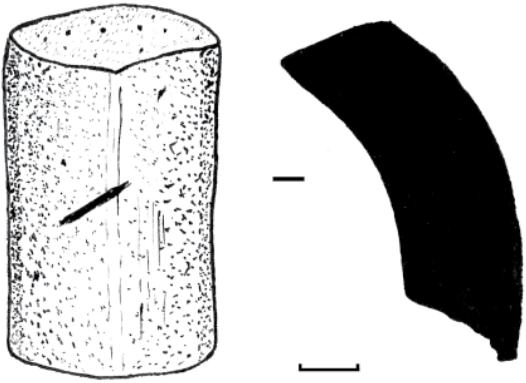

Рис. 95. Придніпровське, с. Селище Придніпровське V. Ручка амфори. *1982 р.*

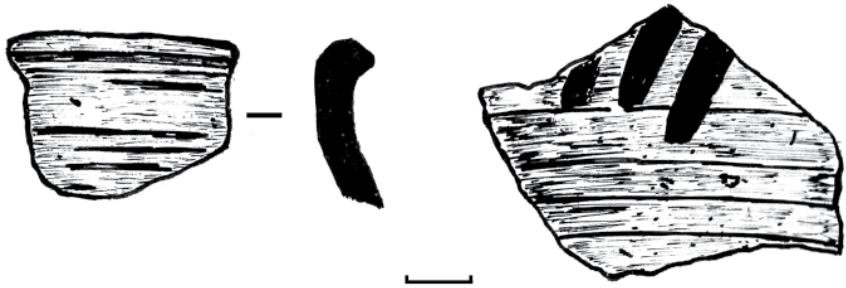

Рис. 96. Придніпровське, с. Селище Придніпровське VI. Уламки черняхівського гончарного посуду. *1982 р.*

Рис. 97. Робочий момент обстежень. *Липень 1982 р.*

Рис. 98. Біля експедиційного вогнища. *Липень 1982 р.*
Учасники розвідки (зліва направо): Микола Сташкевич, Любов Фролова (Цукерман), Ігор Гавриленко, Дмитро Морозко, Олена Гайдар, Тетяна Оніщенко, Лариса Гольник, Світлана Яковенко.